

รายงานผลการวิจัย

เรื่อง

โครงการพัฒนารูปแบบการปฏิรูปเรือนจำ และกระบวนการคืนผู้ต้องขัง
สู่ชุมชนสันติสุข

**The Development Model Prison Reform and Process of Reintegrating Inmates
into Peaceful Society**

โดย

นิติพล ชาระรูป

มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

รายงานการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

พ.ศ.2561

ชื่อเรื่อง : โครงการพัฒนารูปแบบการปฏิรูปเรือนจำ และกระบวนการคืนผู้ต้องขังสู่ชุมชนสันติสุข

ผู้วิจัย : นิติพล ธาระรูป

สถาบัน : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

ปีที่พิมพ์ : พุทธศักราช 2561

สถานที่พิมพ์ : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

แหล่งที่เก็บรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

จำนวนหน้า 91 หน้า

คำสำคัญ : เรือนจำ ผู้ต้องขัง การพัฒนาพฤตินิสัย รูปแบบการปฏิรูป กระบวนการคืนผู้ต้องขัง

ลิขสิทธิ์ : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง โครงการวิจัยการพัฒนารูปแบบการปฏิรูปเรือนจำ และกระบวนการคืนผู้ต้องขังสู่ชุมชนสันติ มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาการพัฒนารูปแบบการดำเนินงานของเรือนจำอำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ 2. เพื่อศึกษารูปแบบการดำเนินงานของเรือนจำอำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ 3. เพื่อเสนอแนะแนวทางการส่งคืนผู้ต้องขังกลับสู่สังคมด้วยแผนชีวิตหมู่บ้านของเรือนจำอำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ ผู้วิจัยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์ ผู้บัญชาการเรือนจำอำเภอนางรอง กลุ่มเจ้าหน้าที่เรือนจำอำเภอนางรอง ผู้ต้องขังที่ผ่านกระบวนการพัฒนาพฤตินิสัยของเรือนจำอำเภอนางรอง ช่วงปี พ.ศ.2558-2560 ผู้พื้นที่ผ่านกระบวนการพัฒนาพฤตินิสัยของเรือนจำอำเภอนางรอง ช่วงปี พ.ศ.2558-2560 ซึ่งกลับเข้าไปดำเนินชีวิตในหมู่บ้านจังหวัดบุรีรัมย์ และผู้แทนชุมชนในจังหวัดบุรีรัมย์

ผลการวิจัย พบว่า รูปแบบการดำเนินงานแบ่งออกเป็น 4 ระยะ ได้แก่ 1. การรับตัวผู้ต้องขัง 2. การดำเนินการพัฒนาพฤตินิสัย 3. เตรียมการปล่อยตัว และ 4. การดูแลหลังการปล่อยตัว โดยมุ่งเน้นการพัฒนาพฤตินิสัยให้กับผู้ต้องขังให้มีความรู้ มีทักษะการประกอบอาชีพ มีสุขภาพดี สร้างสังคมอบอุ่น พัฒนาสภาพแวดล้อมให้เหมาะสม โดยนาระบบคณะกรรมการหมู่บ้านในเรือนจำดูแลผู้ต้องขัง ซึ่งเป็นเรือนจำแห่งเดียวของประเทศไทยใช้รูปแบบดังกล่าว ทำให้ผู้ต้องขังมีอัตราการกระทำผิดซ้ำต่ำเพียงร้อยละ 11 และไม่พบสารเสพติดและสิ่งของต้องห้ามในเรือนจำร้อยละ 100 %

สำหรับแนวทางการส่งคืนผู้ต้องขังกลับสู่สังคม พบว่า เรือนจำได้วางแผนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังรายบุคคล ตามนโยบายของกรมราชทัณฑ์ ซึ่งเป็นแผนพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขังขณะอยู่ในเรือนจำ และเมื่อผู้ต้องขังพ้นโทษกลับสู่สังคม แต่ละหมู่บ้านจะมีแผนชีวิตหมู่บ้าน (Village Plan) ซึ่งเป็นแผนตามนโยบายของจังหวัดบุรีรัมย์คอยรองรับอยู่ ทำให้การดำเนินงานมีทิศทางที่ชัดเจนและสอดคล้องกัน เมื่อผู้ต้องขังพ้นโทษออกไป หมู่บ้านก็มีแผนรองรับผู้พ้นโทษให้สังคมยอมรับและเป็นคนดีของสังคมต่อไป

คำสำคัญ: เรือนจำ ผู้ต้องขัง การพัฒนาพฤตินิสัย รูปแบบการปฏิรูป กระบวนการคืนผู้ต้องขัง

Abstract

The study entitled “the Development Model Prison Reform and Process of Reintegrating Inmates into Peaceful Society” aimed to 1) develop the model of the prison operation at Nangrong district prison, Buriram province. 2) find out prison performance model at Nangrong district prison, Buriram province. 3) offer recommendation as guidance to return prisoners to the community with village plan of Nangrong district prison, Buriram province. This study collected the data with qualitative approach by interview with the former Buriram provincial governor and focus group with Nangrong prison warden, prison officers, ex-convicts who have passed the rehabilitation program, and village representative.

The results showed that prison performance model could be divided into 4 stages, i.e. 1) intake, 2) operation rehabilitation, 3) pre-release, and 4) aftercare. Those stages aimed to promote education, healthcare, proper environment for rehabilitation by appointing prison’s village committee that is the only one prison in Thailand that use this model. The Nangrong prison has low recidivism rate at 11 % and completely no drug and prohibited items at 100 %.

For recommendation as guidance to return prisoners to society, the prison set up the sentence plan following Department of Corrections’ policy, which is a rehabilitation plan for all convicts in prison, and then after prisoner release, villages also set up village plan based to support. With the help of the local community, this model can guarantee ex-prisoners could be accepted and will successfully reintegrate into community.

Keywords: Prison, Prisoner, Rehabilitation, Reform model, The process of returning prisoners

กิตติกรรมประกาศ

การดำเนินโครงการวิจัยการพัฒนารูปแบบการปฏิรูปเรือนจำและกระบวนการคืนผู้ต้องขังสู่ชุมชน
สันติสุขในเรือนจำอำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ ผู้วิจัยขอขอบคุณ คณะกรรมการวิจัยของคณะ
รัฐประศาสนศาสตร์ ผู้อำนวยการศูนย์บริการวิจัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ที่ให้คำแนะนำในการพัฒนา
งานวิจัยให้สมบูรณ์ ตลอดจนนายเสรี ศรีหะไตร อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์ นายกฤษณะ ทิพย์จันทร์
ผู้บัญชาการเรือนจำอำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ และเจ้าหน้าที่ของเรือนจำอำเภอนางรองทุกท่าน
ที่ให้ความอนุเคราะห์กับผู้วิจัยในการลงพื้นที่เก็บข้อมูล

นิติพล ชาระรูป

กันยายน 2562

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 1 บทนำ	
ความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์	4
นิยามศัพท์	4
ขอบเขตของการวิจัย	5
ข้อจำกัดของการวิจัย	6
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	6
บทที่ 2 แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
ทฤษฎีพฤติกรรมอาชญากรรม	7
ทฤษฎีที่เกี่ยวกับกระบวนการทางสังคม (Social Process Theories)	9
ทฤษฎีการลงโทษ	12
แนวทางการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง	13
กระบวนการพัฒนาพฤตินิสัย และแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขัง	14
แนวคิดเกี่ยวกับการคืนผู้ต้องขังสู่สังคม	20
สถานการณ์เรือนจำ	21
แนวคิดการปฏิรูปเรือนจำ	22
แนวคิดบูรณรมย์สันติสุข	24
ข้อมูลเรือนจำอำเภอนางรองจังหวัดบุรีรัมย์	35
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	37
บทที่ 3 วิธีการวิจัย	
ประชากรที่ใช้ในการศึกษา	40
เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล	41
วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	42
การวิเคราะห์ข้อมูล	43

บทที่ 4 ผลการวิจัย

การพัฒนารูปแบบการดำเนินงานของเรือนจำอำเภอจันทบุรี จังหวัดบุรีรัมย์	44
รูปแบบการดำเนินงานของเรือนจำอำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์	48
แนวทางการส่งคืนผู้ต้องขังกลับสู่สังคมด้วยแผนชีวิตหมู่บ้านของเรือนจำอำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์	56
มุมมองของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่อรูปแบบการดำเนินงานของเรือนจำอำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์	58

บทที่ 5 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย	63
อภิปรายผล	69
การถอดบทเรียนการปฏิรูประบบเรือนจำ และกระบวนการคืนผู้ต้องขังสู่ชุมชนของเรือนจำ อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์	76
ข้อเสนอแนะ	79
เอกสารอ้างอิง	82
ภาคผนวก	86

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 2.1 องค์ประกอบของกระบวนการทางสังคม	11
ภาพที่ 2.2 มาตรการในการควบคุม และการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง	13
ภาพที่ 2.3 มาตรฐานการปฏิบัติงานด้านการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด	15
ภาพที่ 2.4 แบบบันทึกข้อมูลทั่วไปของแผนปฏิบัติต่อผู้ต้องขังรายบุคคล	17
ภาพที่ 2.5 แบบสรุปข้อมูลแผนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังรายบุคคล (Sentence Plan)	18
ภาพที่ 2.6 แนวคิดบูรณรมย์สันติสุข โดยการสร้างเจดีย์ต้องสร้างจากฐานราก	24
ภาพที่ 2.7 ธรรมเนียมสันติสุขของทุกอำเภอในจังหวัดบุรีรัมย์ในพิธีเจริญพระพุทธมนต์ ณ วัดหงส์ วันที่ 16 มิถุนายน 2558	27
ภาพที่ 2.8 การถวายคำสัตย์ปฏิญาณตนต่อหน้า พระเจ้าใหญ่วัดหงษ์ วันที่ 16 มิถุนายน 2558	27
ภาพที่ 2.9 การแก้ไขปัญหาด้อยขององค์ประกอบ 9 ดีตามธรรมเนียมสันติสุข	30
ภาพที่ 2.10 ตัวอย่างการจัดทำแผนชีวิตหมู่บ้านสันติสุข	32
ภาพที่ 2.11 บันได 5 ชั้นในการขับเคลื่อนบุรีรัมย์สันติสุข	34
ภาพที่ 2.12 สถิติผู้ต้องขังย้อนหลัง 3 ปีงบประมาณ (พ.ศ. 2560-2562)	35
ภาพที่ 2.13 โครงสร้างการบริหารงานเรือนจำอำเภอนางรอง	36
ภาพที่ 2.14 กรอบการดำเนินงานวิจัย	39
ภาพที่ 5.1 รูปแบบการดำเนินงานของเรือนจำอำเภอนางรอง	68
ภาพที่ 5.2 แนวทางการส่งคืนผู้ต้องขังสู่สังคม “โมเดลเรือนจำสันติสุข”	73
ภาพที่ 5.3 การสังเคราะห์การพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขัง และแนวทางการส่งคืนผู้ต้องขังสู่ สังคมด้วยโมเดลเรือนจำสันติสุข	74

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

เมื่อก้าวถึงเรือนจำย่อมเป็นสถานที่ไม่พึงปรารถนาของปัจเจกชนที่ดำรงตนอยู่ภายใต้กรอบกติกาของรัฐ เมื่อ 300 ปีที่ผ่านมาเรือนจำได้รับการยอมรับว่าเป็นนวัตกรรมทางสังคม โดยเรือนจำสามารถสร้างคุณค่าในด้านการแก้ไขปัญหาพฤติกรรมของผู้ต้องขัง และการพัฒนาคนให้คืนกลับสู่สังคม จนเกิดผลเชิงประจักษ์ (นภาพรณี หะวานนท์, 2557 อ้างถึง Morris and Rothman, 1995) ในปัจจุบันเรือนจำเป็นปรากฏการณ์สุดท้ายของกระบวนการยุติธรรม เพื่อการควบคุมผู้ต้องขังตามคำพิพากษาของศาลให้อยู่ภายใต้กฎระเบียบแห่งการควบคุมบุคคล (สุชาติ สมณะ และลัดดาวรรณ ณ ระนอง, 2560: 1,106) เพื่อให้ผู้ต้องขังได้ชดใช้การกระทำผิดของตน (retribution) การขจัดโอกาสที่ผู้ต้องขังสามารถกระทำผิดได้อีก (incapacitation) การเยียวยาฟื้นฟูผู้ต้องขัง (rehabilitation) และการทำให้บุคคลทั่วไปไม่ทำผิด เพราะเกรงกลัวการถูกลงโทษ (deterrence) (Allen and Simonsen, 2001) อย่างไรก็ตาม Goffman มองว่า เรือนจำเป็นสถาบันแบบเบ็ดเสร็จ (Total Institution) ที่ลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขัง ผู้ต้องขังจะสูญเสีย อิสรภาพ เสรีภาพ และสิทธิต่าง ๆ ภายใต้อำนาจที่เคร่งครัด การตรวจตราจับจ้องจากผู้คุม เรือนจำเป็นปัจจัยที่ทำให้ตัวตนของผู้ต้องขังสลายตัว สร้างความต่ำต้อย อับอาย ไร้ศักดิ์ศรี (Goffman, 1961)

ปัจจุบันประเทศไทยกำลังประสบปัญหาผู้ต้องขังล้นเรือนจำ (Overcrowding) (ธานี วรภัทร์, 2555) เรือนจำ 143 แห่งของประเทศไทยสามารถรับผู้ต้องขังได้เพียง 122,047 คน แต่กลับมีจำนวนผู้ต้องขังทั้งหมด 350,366 คน ซึ่งเป็นจำนวนเกินกว่าความจุที่รับได้ถึง 208,727 คน (ไทยรัฐ, 2561) ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศไทยกับประเทศในทวีปเอเชีย พบว่า ประเทศไทยมีจำนวนผู้ต้องขังสูงสุดคิดเป็นอัตรา 461 คน ต่อประชากร 1 แสนคน (กฤตยา อาชวนิจกุล และกุลภา วจนสาระ, 2559 อ้างถึง Walmsley, 2016) เป็นอันดับ 1 เมื่อเทียบกับประเทศในภูมิภาคอาเซียน (สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย, 2561) อีกทั้งจากการสำรวจของสหพันธ์เพื่อสิทธิมนุษยชนสากล (International Federation for Human Rights) ร่วมกับสมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน (สสส.) พบว่า สภาพเรือนจำของประเทศไทยไม่สอดคล้องกับมาตรฐานระหว่างประเทศในด้านสุขอนามัย การเคารพสิทธิผู้ต้องขัง ประเทศไทยล้มเหลวอย่างต่อเนื่องในการปฏิรูปเรือนจำอย่างรอบด้าน ส่งผลให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชน และละเมิดพันธกรณีของไทยที่มีต่อกลไกระหว่างประเทศ และจากรายงานดังกล่าวได้รายงานว่าเหตุที่ประเทศไทยมีจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำเป็นจำนวนมากมาจากการล้นคดีอาชญากรรม ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องจากการประกาศนโยบายทำสงครามต่อต้านยาเสพติด (BBC, 2560)

เมื่อพิจารณาถึงกระบวนการยุติธรรมของประเทศไทยที่ใช้การจองจำ เพื่อใช้กระบวนการพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขัง แต่เนื่องจากในปัจจุบันประเทศไทยประสบกับจำนวนผู้ต้องขังล้นเรือนจำส่งผลให้กระบวนการพฤตินิสัยของผู้ต้องขังไม่เกิดประสิทธิผล โดยกิตติพงษ์ กิตยารักษ์ ได้สะท้อนปัญหาความไร้ประสิทธิผลในการพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขังในเรือนจำว่า ภาวะผู้ต้องขังล้นเรือนจำทำให้การควบคุมดูแลไม่ทั่วถึง ผู้ต้องขังสร้างวัฒนธรรมเลียนแบบ เกิดการเรียนรู้วิชาโจร สร้างกลุ่มเครือข่ายขนาดใหญ่ภายในเรือนจำ (กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, 2561) สอดคล้องกับการสำรวจของสหพันธ์เพื่อสิทธิมนุษยชนสากล (FIDH) องค์กรระหว่างประเทศ ร่วมกับสมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน (สสส.) ได้สำรวจระบบทัณฑสถานของประเทศไทย ในปี 2560 พบว่า เรือนจำในประเทศไทยยังไม่สอดคล้องกับมาตรฐานระหว่างประเทศ ทั้งในด้านสุขอนามัยและการเคารพสิทธิผู้ต้องขัง พร้อมระบุว่าไทยล้มเหลวอย่างต่อเนื่องในการปฏิรูปเรือนจำอย่างรอบด้าน ส่งผลให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชน และละเมิดพันธกรณีของไทยที่มีต่อกลไกระหว่างประเทศ จากรายงานยังพบ ปัญหาความแออัด สุขอนามัยไม่ดีเพียงพอ น้ำดื่มไม่สะอาด การรักษาพยาบาลไม่เพียงพอ อีกทั้ง Rope ได้อธิบายภาวะผู้ต้องขังล้นเรือนจำในบริบทโลกว่า ผู้ต้องขังล้นเรือนจำเป็นปัญหาสำคัญที่ทั่วโลกส่งผลให้ประสิทธิภาพในการฟื้นฟูผู้ต้องขังในเรือนจำต่างๆ ลดลงรวมทั้งเป็นสาเหตุปัญหาการก่อความรุนแรงในเรือนจำ (Rope, 2018) และปัญหาสำคัญของภาวะผู้ต้องขังล้นเรือนจำ คือ ผู้พ้นโทษกระทำผิดซ้ำ และต้องกลับเข้าสู่เรือนจำ โดยทฤษฎีติดตรา (labeling) และทฤษฎีตราบาป (stigma) อธิบายว่า มนุษย์ยอมมีอคติต่อผู้พ้นโทษที่กลับเข้าสู่สังคม เช่น การปฏิเสธการรับเข้าทำงาน สาเหตุดังกล่าวทำให้ผู้พ้นโทษไม่ได้รับการยอมรับจากสังคม และเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผู้พ้นโทษกลับไปกระทำผิดกฎหมายกลับเข้าสู่เรือนจำสูงถึงร้อยละ 22.78 (ณรัชต์ เศวตนันท์, 2560)

แนวทางการปฏิรูปเรือนจำ (Prison Reform) จึงเป็นแนวทางสำคัญในการลดภาวะผู้ต้องขังล้นเรือนจำให้กับประเทศไทย แนวทางการปฏิรูปเรือนจำต้องมุ่งเน้นศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และหลักสิทธิมนุษยชน และคำนึงถึงความยุติธรรมทางอาญา การคำนึงถึงบริบททางสังคม บริบททางการเมือง การได้รับสนับสนุนจากภาคประชาสังคม และรัฐสภา (Newman. et al., 2014) อีกทั้งจากแนวทางการปฏิบัติเรื่องการปฏิรูปเรือนจำ (Guidance Notes on Prison Reform) (Coyle, 2004) และ Institute for Criminal Policy Research (ICPR) ได้อธิบายถึงแนวทางการปฏิรูปเรือนจำอย่างน่าสนใจว่าแนวทางการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังต้องคำนึงถึงหลักสิทธิมนุษยชน สิทธิ เสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตามบันทึกข้อตกลงระหว่างประเทศของสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิพลเมือง ซึ่งเรือนจำในต่างประเทศปฏิรูปเรือนจำด้วยการคำนึงถึงหลักสิทธิมนุษยชนควบคู่ไปกับการพัฒนาพฤตินิสัย ดังตัวอย่าง 1. เรือนจำในเนเธอร์แลนด์มีนโยบายแก้ไขปัญหของผู้ต้องขังเป็นรายบุคคล เช่น การให้ติดแท็กอิเล็กทรอนิกส์เพื่อจับตาควบคุมเคลื่อนไหว การให้ทำงานบริการสังคม และการให้เข้ารับการบำบัดพฤติกรรมที่ทำให้เกิดการก่ออาชญากรรม เช่น การเข้ารับการบำบัดยาเสพติด การเข้าหลักสูตรบริหารควบคุมอารมณ์ หรือการให้คำปรึกษาทางการเงินสำหรับผู้มีปัญหาหนี้สิน แทนการลงโทษด้วยการจำคุก ซึ่งทำให้ปัจจุบันเรือนจำในเนเธอร์แลนด์ประสบกับภาวะการขาดแคลนผู้ต้องขัง (BBC News, 2018) 2. กรมราชทัณฑ์ของญี่ปุ่นให้

ผู้ต้องขังพัฒนาพฤตินิสัยร่วมกับชุมชน โดยกิจกรรมพัฒนาพฤตินิสัยที่ได้รับการสนับสนุนจากชุมชนทำให้ ผู้ป่วนไม่ประสบกับปัญหาผู้ต้องขังล้นเรือนจำ (อุโอะ โนะ มามิ, 2018) 3. ในอินโดนีเซีย เรือนจำหญิงได้ให้ความสำคัญกับสิทธิมนุษยชน เช่น การให้อาหารที่เพียงพอแก่ผู้ต้องขัง การดูแลสุขภาพผู้ต้องขัง การดูแล เรื่องแม่ และเด็ก การปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาตามที่อยู่ผู้ต้องขังนับถือ และสร้างทักษะอาชีพให้กับผู้ต้องขัง (Chandrawati, 2018) จะเห็นได้ว่าเรือนจำต่างประเทศได้ปฏิรูปเรือนจำอย่างยั่งยืนใช้กระบวนการยุติธรรม ทางอาญา เพื่อสร้างสังคมสันติสุข

สถานการณ์ในข้างต้นทำให้ประเทศไทยไม่สามารถเพิกเฉยต่อปัญหาผู้ต้องขังล้นเรือนจำ ซึ่งเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขัง ดังนั้นเรือนจำในประเทศไทยต้อง ได้รับการปฏิรูป เพื่อพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขังให้เกิดประสิทธิผล ลดภาวะผู้ต้องขังล้นเรือนจำ และสร้างสังคมสันติสุขเมื่อผู้พ้นโทษกลับเข้าสู่สังคม โดยระยะเวลาที่ผ่านมาหน่วยงานได้ตระหนักถึง ปัญหาดังกล่าว เช่น คณะอนุกรรมการพัฒนาประสิทธิภาพระบบการให้บริการประชาชน สำนักงานกิจการ ยุติธรรมได้เสนอแนวทางการลดความแออัดของผู้ต้องขัง (สำนักกิจการยุติธรรม, 2559) ได้แก่ 1.การเสริมประสิทธิภาพในการปล่อยตัวชั่วคราว 2.การลดทอนความเป็นอาชญากรรม (Decriminalization) ในคดีอาชญากรรม 3.การกำหนดสถานที่ขังอื่นที่ไม่ใช่เรือนจำ ตามมาตรา 89 พ.ร.บ.แก้ไขเพิ่มเติมประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา(ฉบับที่25) พ.ศ.2550 4.การเสริมประสิทธิภาพมาตรการพักการลงโทษ และ ลดวันต้องโทษ สำหรับกรมราชทัณฑ์ หน่วยงานที่มีหน้าที่โดยตรงในการพัฒนาพฤตินิสัยของควรสร้างความเชื่อมั่นต่อสังคมว่าผู้พ้นโทษเป็นคนดีสามารถกลับเข้าไปสู่สังคม และการปฏิรูปเรือนจำควรร่วมมือกับ ทุกภาคส่วน โดยเฉพาะสังคมที่ต้องร่วมกันแก้ไขปัญหาด้านทาง เพื่อป้องกันให้มีผู้กระทำผิด จนถึงปลายทาง ในการรับผู้พ้นโทษกลับเข้าสู่สังคม สอดคล้องกับพิเศษ สะอาดเย็น ได้กล่าวว่า แนวทางการคืนผู้ต้องขังสู่ สังคมเป็นการสร้างความเชื่อมโยงระหว่างกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และการพัฒนาสังคม ในหลักการ การฟื้นฟูผู้ต้องขังเกิดประสิทธิภาพร่วมกับภาคส่วนอื่นๆ (พิเศษ สะอาดเย็น, 2561)

เรือนจำอำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ เปิดทำการในปี 2544 เพื่อรองรับภารกิจของศาลจังหวัด นางรองในการควบคุม และปฏิบัติต่อผู้ต้องขังระหว่างรอสอบสวน ใต้สวนมูลฟุ้ง อุทธรณ์ ฎีกาที่เป็น ผู้ต้องขังเด็ดขาดทั้งชาย และหญิงที่มีโทษจำเรือนจำไม่เกิน 20 ปี ในช่วงปี 2554-2557 เรือนจำอำเภอนางรอง ได้ประสบปัญหาอาชญากรรม และปัญหาการลักลอบนำโทรศัพท์มือถือเข้าเรือนจำ ซึ่งเรือนจำได้แก้ไขปัญหา ด้วยการตรวจค้น สิ่งผิดกฎหมาย และสิ่งของต้องห้ามอย่างต่อเนื่องแต่ไม่ประสบผลสำเร็จ ต่อมาในปี 2558 เป็นปีที่จังหวัดบุรีรัมย์ได้ประกาศนโยบายบุรีรัมย์สันติสุขในการแก้ไขปัญหาสังคม ปัญหาเศรษฐกิจ เพื่อสร้างสันติสุข ในขณะนั้นเรือนจำอำเภอนางรองได้ร่วมขับเคลื่อนนโยบายบุรีรัมย์สันติ สุขด้วยการนำนโยบายดังกล่าวมาประยุกต์ใช้กับการพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขัง (เรือนจำอำเภอนางรอง, 2561) ซึ่งเป็นเรือนจำแห่งแรกของประเทศที่พัฒนารูปแบบดังกล่าว และสามารถสร้างการยอมรับกับชุมชน ภาคประชาสังคมในจังหวัดบุรีรัมย์ให้เกิดความเชื่อมั่น ยอมรับผู้พ้นโทษในการกลับเข้าสู่สังคมด้วยแผนชีวิต หมู่บ้าน อีกทั้งการดำเนินงานของเรือนจำอำเภอนางรองเกิดผลในการป้องกันผู้พ้นโทษกระทำผิดซ้ำ

ได้ร้อยละ 89 (เรือนจำอำเภอนางรอง, 2561) ช่วยแก้ไขปัญหาคอข่ายผู้ต้องขังสั้นเรือนจำ เกิดประสิทธิผลในการพัฒนาพฤติกรรมนิสัยของผู้ต้องขังจากการตรวจค้นเรือนจำตั้งแต่ปี 2558-2561 ไม่พบโทรศัพท์มือถือ ยาเสพติด และสิ่งของต้องห้ามในเรือนจำร้อยละ 100 (ข้อมูล ณ วันที่ 23 เมษายน 2561) เรือนจำได้รับรางวัลชนะเลิศโครงการประกวดคนวัตกรรม ประเภทการบริหารกิจการเรือนจำ และรางวัลในโครงการประกวดการจัดระเบียบเรือนจำ

ด้วยเหตุดังกล่าวผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการพัฒนา รูปแบบการปฏิรูปเรือนจำ และกระบวนการคืนผู้ต้องขัง ผู้ชุมชนสันติสุขของเรือนจำอำเภอนางรองจังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อศึกษารูปแบบการดำเนินงานของเรือนจำอำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์การดำเนินงานของเรือนจำอำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อศึกษาแนวทางการส่งคืนผู้ต้องขังกลับสู่สังคมด้วยแผนชีวิตหมู่บ้านของเรือนจำอำเภอ นางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ โดยการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ ซึ่งสอดคล้องกับประเด็น Personal Health and Wellness เพราะ ภาวะผู้ต้องขังสั้นเรือนจำส่งผลกระทบต่อสุขภาพ ภาวะของผู้ต้องขัง กรมราชทัณฑ์จึงพัฒนาโครงการเรือนจำสุภาพะ เพื่อฟื้นฟูผู้ต้องขังแบบบูรณาการสร้างพื้นฐานการดำเนินชีวิต การสร้างจิตสำนึกที่ดีให้สอดคล้องกับสังคม และเมื่อการลงโทษสิ้นสุดลง ผู้พ้นโทษสามารถออกมาอยู่ในสังคมภายนอกได้ (สยามรัฐ, 2562) ซึ่งเป็นการพัฒนาพฤติกรรมนิสัยของผู้ต้องขัง และลดปัญหาภาวะผู้ต้องขังสั้นเรือนจำได้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการพัฒนา รูปแบบการดำเนินงานของเรือนจำอำเภอ นางรอง จังหวัดบุรีรัมย์
2. เพื่อศึกษารูปแบบการดำเนินงานของเรือนจำอำเภอ นางรอง จังหวัดบุรีรัมย์
3. เพื่อเสนอแนะแนวทางการส่งคืนผู้ต้องขังกลับสู่สังคมด้วยแผนชีวิตหมู่บ้านของเรือนจำอำเภอ นางรอง จังหวัดบุรีรัมย์

นิยามศัพท์

1. การปฏิรูปเรือนจำ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงการดำเนินงานของเรือนจำจากสถานคุมขังที่ลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เป็นสถานคุมขังที่ปรับกฎระเบียบให้ผู้ต้องขังเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐานต่างๆ ตามที่ควรจะได้รับภายใต้การดูแลของเรือนจำ การคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐ เอกชน ภาคประชาสังคมในการพัฒนาพฤติกรรมนิสัยของผู้ต้องขัง
2. การปฏิรูปเรือนจำอำเภอ นางรอง หมายถึง วิธีการดำเนินงานของเรือนจำอำเภอ นางรองที่ประยุกต์แนวคิดบุรีรัมย์สันติสุขในการส่งเสริมการพัฒนาพฤติกรรมนิสัยของผู้ต้องขัง
3. การพัฒนาการปฏิรูปเรือนจำอำเภอ นางรอง หมายถึง สถานการณ์ก่อน และหลังการปฏิรูปเรือนจำด้วยการประยุกต์แนวคิดบุรีรัมย์สันติสุขในการพัฒนาพฤติกรรมนิสัยของผู้ต้องขัง

4.รูปแบบการปฏิรูปเรือนจำอำเภอนางรอง หมายถึง รูปแบบ วิธีการด้านการพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขังเรือนจำอำเภอนางรองที่นำแนวคิดบูรณรมย์สันติสุขผสานเข้ากับกระบวนการพัฒนาพฤตินิสัยของกรมราชทัณฑ์ ได้แก่ 1. การรับตัวผู้ต้องขัง 2. การดำเนินกระบวนการพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขัง 3. การเตรียมปล่อยผู้ต้องขัง 4. การดูแลหลังปล่อยผู้พ้นโทษ

5. กระบวนการคืนผู้ต้องขังสู่ชุมชนสันติสุข หมายถึง รูปแบบ วิธีการของเรือนจำในการเตรียมความพร้อมให้กับผู้ต้องขังที่ใกล้พ้นโทษตามหลักสูตรการพัฒนาพฤตินิสัยของกรมราชทัณฑ์ ซึ่งเรือนจำอำเภอนางรองได้ประยุกต์นโยบายบูรณรมย์สันติสุขเข้ามาใช้ร่วมกับแนวทางการพัฒนาพฤตินิสัยของกรมราชทัณฑ์ควบคู่กัน เพื่อพัฒนาจิตใจของผู้ต้องขังให้เป็นคนดี และสร้างความเชื่อมโยงระหว่างเรือนจำกับชุมชน และหมู่บ้านภายในจังหวัดบุรีรัมย์ด้วยการวางระบบคณะกรรมการหมู่บ้านในเรือนจำ หรือหมู่บ้านนารายณ์สันติสุข และความสอดคล้องของแผนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังรายบุคคล (Sentence Plan) และแผนชีวิตหมู่บ้าน (Village Plan)

6. นโยบายบูรณรมย์สันติสุข หมายถึง นโยบายการบริหารของจังหวัดบุรีรัมย์ในช่วงปี 2558-2560 ที่พัฒนาระบบหมู่บ้านสามารถบริหารจัดการตนเอง เริ่มต้นด้วยการปลูกฝังอุดมการณ์จิตสำนึก “การทำความดี ละเว้นความชั่ว และเกรงกลัวต่อบาป” โดยมีธรรมนูญสันติสุข เป็นกลไกหนึ่งในการสร้างสันติสุขในจังหวัดบุรีรัมย์และประมวลไว้เป็นหลักปฏิบัติที่ต้องทำในทุกหมู่บ้านทั้งหมดจำนวน 9 หมวด ได้แก่ 1. เป็นคนดี 2. มีปัญญา 3. รายได้สมดุล 4. สุขภาพแข็งแรง 5. สิ่งแวดล้อมสมบูรณ์ 6. สังคมอบอุ่น 7. หลุดพ้นอาชญากรรม 8. กองทุนพึ่งตนเอง และ 9. สร้างความเข้มแข็งให้กับคณะกรรมการหมู่บ้าน

ขอบเขตของการวิจัย

โครงการวิจัยพัฒนารูปแบบการปฏิรูปเรือนจำ และกระบวนการคืนผู้ต้องขังสู่ชุมชนสันติสุขได้กำหนดขอบเขตการศึกษา ได้แก่

1. ขอบเขตเชิงเนื้อหา

โครงการฯ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการพัฒนารูปแบบการดำเนินงานของเรือนจำอำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ รูปแบบการดำเนินงานของเรือนจำอำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ และเสนอแนะแนวทางการส่งคืนผู้ต้องขังกลับสู่สังคมด้วยแผนชีวิตหมู่บ้านของเรือนจำอำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์

2. ขอบเขตเชิงประชากร

โครงการฯ ได้กำหนดขอบเขตเชิงประชากรเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่

2.1 อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์ ผู้มีส่วนริเริ่มการพัฒนาเรือนจำ และการส่งคืนผู้ต้องขังกลับสู่สังคมด้วยแผนชีวิตหมู่บ้าน จำนวน 1 คน

2.2 กลุ่มผู้บริหารเรือนจำ ได้แก่ ผู้บัญชาการเรือนจำอำเภอนางรอง หัวหน้าฝ่ายบริหารงานทั่วไป หัวหน้าฝ่ายควบคุม และปฏิบัติการ หัวหน้าฝ่ายทัณฑปฏิบัติ หัวหน้าฝ่ายฝึกวิชาชีพ หัวหน้าฝ่ายการศึกษา และพัฒนาจิตใจ หัวหน้าฝ่ายสถานพยาบาล และหัวหน้าฝ่ายสถานตรวจพิสูจน์ จำนวน 8 คน

2.3 บุคคลพื้น โทษที่ผ่านกระบวนการพัฒนาพฤติกรรมนิสัยของเรือนจำอำเภอนางรองในช่วงปี 2557-2561 และกลับเข้าไปใช้ชีวิตในหมู่บ้านในจังหวัดบุรีรัมย์เท่านั้น โดยมีแผนชีวิตหมู่บ้านรองรับจำนวน 1 คน

2.4 ผู้ให้ข้อมูลหลักจากชาวบ้านในหมู่บ้านที่ใช้ชีวิตร่วมกับบุคคลที่พื้น โทษ หรือตัวแทนชาวบ้านในชุมชน จังหวัดบุรีรัมย์

2.5 ผู้ต้องขังที่ได้รับการพัฒนาพฤติกรรมนิสัยของเรือนจำอำเภอนางรองในช่วง ปี 2557-2561 จำนวน 10 คน

3. ขอบเขตเชิงพื้นที่

โครงการฯ ได้กำหนดขอบเขตเชิงพื้นที่การศึกษาในเรือนจำอำเภอนางรองจังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งเป็นเรือนจำคุมขังผู้ต้องขังเด็ดขาดเพศชาย และเพศหญิง ที่มีอัตราโทษจำคุกไม่เกิน 20 ปี

4. ขอบเขตระยะเวลา

โครงการฯ ใช้ระยะเวลาในการศึกษา ตั้งแต่เดือนกันยายน 2561 ถึงกันยายน 2562 รวม 12 เดือน

ข้อจำกัดของการวิจัย

การดำเนินศึกษาโครงการฯ ดังกล่าวมีข้อจำกัดในการศึกษา คือ

1. การสัมภาษณ์ผู้ต้องขังต้องได้รับอนุญาตจากทางเรือนจำอำเภอนางรอง และเรือนจำอำเภอนางรองเป็นผู้ประสานงานเลือกผู้ต้องขังที่ยินยอมให้ข้อมูล และการสัมภาษณ์ผู้พื้น โทษต้องสมัครใจให้คำสัมภาษณ์

2. เรือนจำอำเภอนางรองเป็นเรือนจำขนาดเล็กมีพื้นที่แบ่งเป็น 4 แคน คุมขังผู้ต้องขังชาย 3 แคน และผู้ต้องขังหญิง 1 แคน ที่มีอัตราโทษจำคุกไม่เกิน 20 ปี จึงทำให้การดำเนินการศึกษาโครงการฯ ดังกล่าวเป็นการศึกษาการพัฒนากระบวนการปฏิรูปเรือนจำของเรือนจำที่มีขนาดพื้นที่ และผู้ต้องขังมีอัตราโทษจำคุกไม่เกิน 20 ปี

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

งานวิจัยดังกล่าวสามารถใช้เป็นแนวทางการปฏิรูปเรือนจำสำหรับเรือนจำที่คุมขังผู้ต้องขังเด็ดขาดเพศชาย และเพศหญิง ที่มีอัตราโทษจำคุกไม่เกิน 20 ปี เพื่อการพัฒนาพฤติกรรมนิสัยของผู้ต้องขังให้เกิดประสิทธิผล ลดปัญหาผู้ต้องขังล้นเรือนจำ ลดอัตราการกระทำผิดซ้ำ ผู้พื้น โทษได้รับการยอมรับจากสังคม และเป็นแนวทางส่งเสริมนโยบายการคืนคนดีมีคุณค่ากลับสู่สังคมของกรมราชทัณฑ์

บทที่ 2

แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยการพัฒนารูปแบบการปฏิรูปเรือนจำ และกระบวนการคืนผู้ต้องขังสู่ชุมชนสันติสุข ผู้วิจัยได้ทำทบทวนแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. ทฤษฎีพฤติกรรมอาชญากรรม
2. ทฤษฎีกระบวนการทางสังคม (Social Process Theories)
 - 2.1 ทฤษฎีพันธะทางสังคม
 - 2.2 ทฤษฎีการควบคุมทางสังคม
 - 2.3 ทฤษฎีการประทับตรา (Labeling Theory)
3. ทฤษฎีการลงโทษ
 - 3.1 ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทน (Retributive Theory)
 - 3.2 ทฤษฎีการลงโทษเพื่อข่มขู่ยับยั้ง (Deterrence Theory)
 - 3.3 ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู (Rehabilitative Theory)
4. กระบวนการพัฒนาพฤตินิสัย และแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขัง
5. แนวคิดเกี่ยวกับการคืนผู้ต้องขังสู่สังคม
6. สถานการณ์เรือนจำ
7. การปฏิรูปเรือนจำ
8. แนวคิดบูรณรมย์สันติสุข
 - 8.1 ความเป็นมาของแนวคิดบูรณรมย์สันติสุข
 - 8.2 องค์ประกอบของบูรณรมย์สันติสุข
 - 8.3 การนำแนวคิดบูรณรมย์สันติสุขไปปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ
9. ข้อมูลเรือนจำอำเภอนางรองจังหวัดบุรีรัมย์
10. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ทฤษฎีพฤติกรรมอาชญากรรม

พฤติกรรมของมนุษย์เกิดจากปฏิสัมพันธ์ (Interaction) ระหว่างบุคคล (Person) กับสิ่งแวดล้อม (Environment) และเกิดจากการเลียนแบบพฤติกรรมของบุคคลอื่น พฤติกรรมเกิดจาก สิ่งเร้า และผลจากพฤติกรรม มนุษย์จะทำพฤติกรรมที่ได้รับผลทางบวก และหลีกเลี่ยงทำพฤติกรรมที่ได้รับผลทางลบ (Bandura 1977: 16)

Aker (1994) อธิบายว่า พฤติกรรมอาชญากรรมไม่ได้มีสาเหตุมาจากพันธุกรรม หรือสภาพแวดล้อมทางสังคม แต่เกิดการเรียนรู้พฤติกรรมอาชญากรรมจากบุคคลใกล้ชิด ประกอบด้วย ได้แก่

1. เนื้อหาสาระของสิ่งที่ถูกเรียนรู้ (Content of What is Learned) คือ แรงคลใจ แรงกระตุ้น หลักเหตุผล ทักษะคติ และการทำให้บุคคลคล้อยตาม หรือเห็นด้วยกับการกระทำผิดกฎหมาย และก่ออาชญากรรม

2. กระบวนการเรียนรู้ (Process by which the Learning takes place) คือ การเรียนรู้จากการคบหากับบุคคลที่ใกล้ชิด และคบหากับบุคคลที่มีแรงคลใจ แรงกระตุ้น หลักเหตุผล ทักษะคติในการก่ออาชญากรรม

Sutherland (1947) ได้อธิบายประเด็นน่าสนใจว่าพฤติกรรมอาชญากรรมเกิดจากการเรียนรู้ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้ 1.พฤติกรรมอาชญากรรม เกิดจากการเรียนรู้จากการคบหากับบุคคลอื่น 2.การเรียนรู้พฤติกรรมอาชญากรรมจะเกิดขึ้นในกลุ่มบุคคลที่ใกล้ชิดกัน 3.บุคคลจะเรียนรู้พฤติกรรมอาชญากรรม เรื่อง วิธีการในการทำความผิด และแรงคลใจ แรงผลักดัน การใช้เหตุผล ตลอดจนทัศนคติเกี่ยวกับการกระทำผิด 4. การเรียนรู้ที่จะปฏิบัติตาม หรือไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย 5. บุคคลจำทำผิด เพราะ เห็นพ้องร่วมกันกับการที่ผิดกฎหมาย 6.กระบวนการเรียนรู้ขึ้นอยู่กับ 6.1 ความถี่ (Frequency) คือ บุคคลที่มีประสบการณ์คบหากับบุคคลที่มีพฤติกรรมอาชญากรรมบ่อยครั้ง 6.2 ระยะเวลา (Duration) คือ ช่วงเวลาที่บุคคลมีประสบการณ์กับพฤติกรรมผิดกฎหมาย 6.3 การให้ความสำคัญ (Priority) คือ การเรียนรู้เกี่ยวกับอาชญากรรมในวัยเด็ก 6.4 ความเข้มข้น (Intensity) คือ ความรัก ความเคารพ ต่อบุคคลที่มีพฤติกรรมอาชญากรรม 7. กระบวนการของการเรียนรู้พฤติกรรมอาชญากรรมมีกลไกเช่นเดียวกันกับการเรียนรู้ทั่วไป 8. พฤติกรรมอาชญากรรมเป็นการแสดงออกถึงความต้องการ และค่านิยมของ แต่ในทางกลับกันพฤติกรรมต่อต้านอาชญากรรมมีความต้องการ และค่านิยมเดียวกัน

สรุปแล้วพฤติกรรมอาชญากรรมเกิดจากกระบวนการเรียนรู้พฤติกรรมอาชญากรรมจากบุคคลใกล้ชิด การรับเอาแบบพฤติกรรมของบุคคลอื่นมาปฏิบัติตาม

2. ทฤษฎีกระบวนการทางสังคม (Social Process Theories)

ทฤษฎีกระบวนการทางสังคม เชื่อว่า มนุษย์มีโอกาสเป็นอาชญากรได้ทุกคน โดยตัวแปรที่สำคัญที่สุดในการป้องกันไม่ให้ป็นอาชญากร คือ การขัดเกลาทางสังคม (Socialization) อีกทั้งนักจิตวิทยาเชื่อว่า สังคมมีอิทธิพลต่อพฤติกรรม และการตัดสินใจ ด้วยเหตุนี้ทฤษฎีกระบวนการทางสังคมเป็นประเด็นที่ต้องศึกษา โดยผู้วิจัยได้ศึกษา 3 ทฤษฎี ได้แก่

2.1 ทฤษฎีพันธะทางสังคม

ทฤษฎีพันธะทางสังคมต้องการอธิบายว่า บุคคลที่มีความผูกพันกับองค์กร หรือกลุ่มในสังคม ได้แก่ ครอบครัว โรงเรียน และเพื่อน มีแนวโน้มไม่ก่ออาชญากรรม เพราะเหตุผล 4 ประการ (Hirschi, 1969) ได้แก่

1. ความผูกพัน (Attachment) หมายถึง การที่บุคคลมีความรักใคร่ต่อบุคคลอื่น มีความสนใจในความรู้สึกของบุคคลอื่น ซึ่งความผูกพันทำให้บุคคลยอมรับบรรทัดฐานของสังคม สร้างสามัญสำนึกควบคุมตนเองให้เป็นคนดีของสังคม

2. ข้อผูกมัด (Commitment) หมายถึง การที่บุคคลการดำเนินชีวิตตามจารีตของสังคม เช่น การศึกษาเพื่อการประกอบอาชีพสุจริต การมีครอบครัวที่อบอุ่น เพื่อประสบความสำเร็จในชีวิต ทำให้บุคคลไม่กระทำผิดกฎหมาย เนื่องจากต้องสูญเสียความสำเร็จในชีวิต

3. การเข้าร่วม (Involvement) หมายถึง การที่บุคคลเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ในสังคม ทำให้ไม่มีเวลาไปก่ออาชญากรรม เนื่องจากเวลาส่วนใหญ่ถูกใช้ไปกับกิจกรรมของสังคม

4. ความเชื่อ (Belief) หมายถึง ความเชื่อต่อค่านิยม และบรรทัดฐานของสังคม ถ้าหากบุคคลมีความเชื่อต่อค่านิยม และบรรทัดฐานทางสังคมสูงจะไม่ทำผิดกฎระเบียบของสังคม

สรุป บุคคลที่มีความผูกพันทางสังคมน้อยมีแนวโน้มที่จะมีพฤติกรรมอาชญากร และพฤติกรรมอาชญากรมีสาเหตุมาจากปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว การถูกกีดกันไม่ให้เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคม ทำให้บุคคลไม่ปฏิบัติตามกฎ ระเบียบของสังคม และก่ออาชญากรรม

อีกทั้ง Sutherland (1961) ได้อธิบาย พฤติกรรมของกลุ่มอาชญากรอาชีพ (Career criminal) ว่า พฤติกรรมอาชญากรเกิดการติดต่อสัมพันธ์กับอาชญากร เพราะ การมีความสัมพันธ์กับอาชญากรทำให้เกิดการเรียนรู้ทักษะ (Skills) ทักษะคติ (Attitudes) ค่านิยม (Values) ของอาชญากร และเกิดแรงจูงใจ (Motives) ในการกระทำความผิด ซึ่งขึ้นอยู่กับ ความถี่ (Frequency) ระยะเวลา (Duration) และความเข้มข้นของความสัมพันธ์ (Intensity)

2.2 ทฤษฎีการควบคุมทางสังคม

ทฤษฎีการควบคุมทางสังคม เชื่อว่า พฤติกรรมอาชญากรรมเกิดจาก บุคคลไม่สามารถควบคุมไม่ให้ตนเองทำความผิด โดย Reiss (1951) ได้อธิบายถึงการควบคุมทางสังคมว่า การที่บุคคลไม่ก่ออาชญากรรม เพราะ กลไกควบคุมทางสังคม หากกลไกควบคุมทางสังคมอ่อนแอบุคคลจะก่ออาชญากรรม

ทฤษฎีการตีกรอบ (Containment Theory) ของ Walter C. Reckless (1967) เป็นแนวคิดการควบคุมทางสังคม เชื่อว่า บุคคลได้รับแรงผลักดันให้ทำความผิดกฎหมาย แต่ในขณะเดียวกันมีแรงที่คอยต่อต้านไม่ให้บุคคลกระทำความผิด ดังนี้

1. แรงผลักดันให้กระทำผิดกฎหมาย

1.1 แรงกดดันทางสังคม (social pressures) ได้แก่ สภาพความเป็นอยู่ ความขัดแย้งภายในครอบครัว สถานภาพทางสังคม การขาดโอกาสในการประกอบอาชีพสุจริต

1.2 แรงดึงดูดให้กระทำความผิดทางสังคม (social plus) เป็นสิ่งกระตุ้นให้บุคคลไม่ยอมรับค่านิยมและบรรทัดฐานของสังคมในการดำเนินชีวิต เช่น การคบเพื่อนที่มีพฤติกรรมอาชญากรรม

1.3 แรงผลักดันให้กระทำความผิดทางชีวภาพ หรือจิตใจ (biological or psychological pushes) เช่น ความอ่อนเพลีย ความไม่พอใจ ความตึงเครียดภายในจิตใจ ความก้าวร้าว

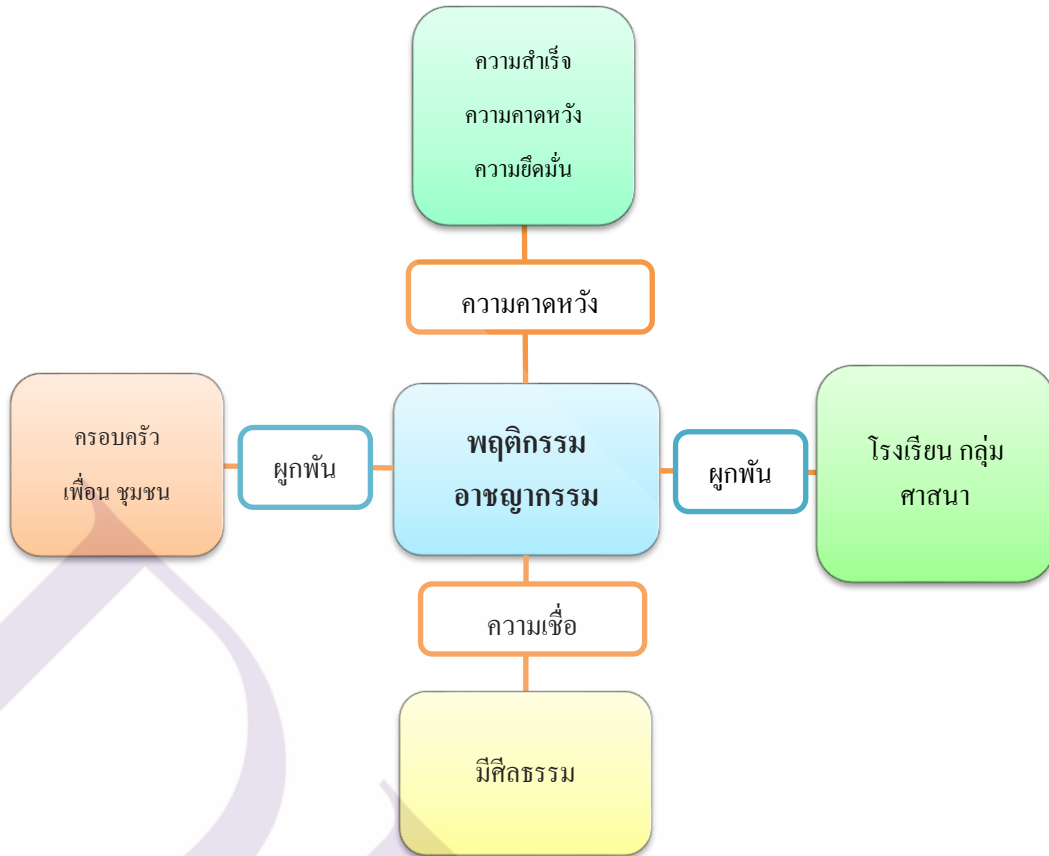
2. แรงขัดขวางไม่ให้กระทำผิดต่อกฎหมาย

2.1 ตัวกีดกันภายนอก (external containment) ได้แก่ สถาบันครอบครัว และกลุ่มเพื่อน จริยธรรม ระเบียบข้อบังคับของสถาบันในสังคม เป็นต้น

2.2 ตัวกีดกันภายใน (inner containment) การสร้างนิสัยภายในบุคคล การควบคุม ความอดทนต่อความผิดหวัง ความรับผิดชอบ เป็นต้น

โดยสรุปเป็นแผนภาพ ที่ 2.1 ดังนี้

ภาพที่ 2.1 องค์ประกอบของกระบวนการทางสังคม
ที่มา: ประณีตศิลป์ ผันเผ่าเลิศ (2549: 24)

2.3 ทฤษฎีการประทับตรา (Labeling Theory)

ทฤษฎีการประทับตรา เชื่อว่า การทำผิดที่เกิดขึ้น เพราะ ปฏิกริยาระหว่างบุคคลกับสังคม (Silver, 1955 โดยสังคมเป็นผู้กำหนด หรือเป็นผู้ประทับตรา โดย Becker กล่าวถึงการประทับตราว่า การที่สังคมตีตราบุคคลว่าเป็นคนเลว ทำให้บุคคลเกิดแรงผลักดันให้เป็นคนเลว (Becker, 1963 : 31) การประทับตราเป็นปฏิกริยาโต้ตอบของคนในสังคม กล่าวคือ กลุ่มคนสร้างพฤติกรรมเบี่ยงเบน โดยการกำหนดหลักเกณฑ์ เพื่อให้พฤติกรรมต่างไปจากบรรทัดฐานทางสังคม และประทับตรามุขคน ทำให้บุคคลเป็นคนนอกสังคม เช่น ผู้ชายผิวดำที่ไปทำร้ายผู้หญิงก็มีแนวโน้มจะถูกสังคมลงโทษ เมื่อเปรียบเทียบกับผู้ชายผิวขาวที่ทำผิดในลักษณะเดียวกัน เป็นต้น

ดังนั้น ทฤษฎีการประทับตราทำให้ผู้พ้นโทษไม่ได้รับการยอมรับ ความเชื่อถือความไว้วางใจจากสังคม ทำให้ผู้พ้นโทษกลับไปมีพฤติกรรมเช่นเดิม

สรุปได้ว่า หากบุคคลถูกจำเริญจำจะได้รับการประทับตราว่าเป็นผู้กระทำผิด เสื่อมเสียฐานะ และชื่อเสียงในสายตาของคนทั่วไป และเมื่อบุคคลพ้นโทษจะไม่ได้รับการยอมรับจากสังคม และแสดงพฤติกรรมอาชญากรรม กระทำผิดซ้ำ

3. ทฤษฎีการลงโทษ

ผู้วิจัยได้ทบทวน ทฤษฎีการลงโทษ ได้แก่ ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทน (Retributive Theory) ทฤษฎีการลงโทษแบบอรรถประโยชน์สูงสุด (Utilitative Theory) ทฤษฎีการลงโทษแบบคุ้มครองสังคม (Social Protection Theory) และ ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู (Rehabilitative Theory) (ณัฐวิวัฒน์ สุทธิโยธิน, 2554) ดังนี้

3.1 ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทน (Retributive Theory) มีแนวคิดมาจากระบบการเมืองการปกครอง ศาสนา ผู้มีอำนาจจะลงโทษผู้กระทำความผิดด้วยวิธีการที่รุนแรง เช่น การประหารชีวิต การทรมาน เพื่อให้สาสมกับความผิด และทำให้รู้สำนึกถึงความผิดของตน เพราะ มนุษย์มีสมรรถนะในการใช้เหตุผล เมื่อตัดสินใจทำสิ่งใดลงไปต้องรับผิดชอบต่อการกระทำ

3.2 ทฤษฎีการลงโทษเพื่อข่มขู่ยับยั้ง (Deterrence Theory) การลงโทษสามารถข่มขู่มีวัตถุประสงค์ได้แก่ 1.การยับยั้งตัวผู้กระทำความผิดที่ถูกลงโทษไม่ให้กระทำความผิดซ้ำอีก (Incapacitation) เพราะ ความเกรงกลัว 2. การยับยั้งบุคคลอื่นไม่ให้กระทำความผิด เพราะ เกรงกลัวในโทษที่ผู้กระทำความผิดได้รับการลงโทษรูปแบบดังกล่าวมีลักษณะสำคัญ 3 ประการ คือ 1.การลงโทษต้องทำด้วยความรวดเร็ว 2.ความแน่นอนในการลงโทษ และ 3.ความเคร่งครัด หรือความรุนแรงในการลงโทษ

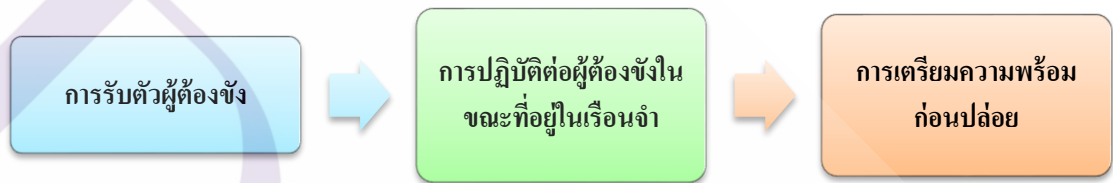
3.3 ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู (Rehabilitative Theory) การลงโทษเพื่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดให้กลับตัวเป็นคนดี ไม่ให้กระทำความผิดซ้ำให้ผู้กระทำความผิดกลับคืนสู่สังคมได้ตามปกติ การลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูจึงต้องมีการให้การเรียนรู้ การอบรม การฝึกอาชีพให้ผู้ต้องขัง สำหรับหลักการลงโทษตามทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู ประกอบด้วย 1.การไม่ทำลายคุณลักษณะประจำตัวของผู้กระทำความผิดด้วย 2. การลงโทษต้องเหมาะสมกับการกระทำความผิดเป็นรายบุคคล และ 3. เมื่อผู้กระทำความผิดมีพฤติกรรมดีให้หยุดการลงโทษ และให้มีการปรับปรุงการลงโทษระหว่างที่มีการคุมขัง

ปัจจุบันสังคมไทยให้ความสำคัญ เรื่องสิทธิมนุษยชน กรมราชทัณฑ์จึงใช้การลงโทษ เพื่อแก้ไขฟื้นฟู เพราะ เป็นการลงโทษที่เน้นตัวบุคคลผู้กระทำความผิด และสภาพแวดล้อม และคำนึงถึงสิทธิมนุษยชน เพื่อให้ผู้กระทำความผิดมีพฤติกรรมดี เมื่อพิจารณาจากกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และ โครงการต่างๆ ของกรมราชทัณฑ์ สอดคล้องกับการแก้ไขฟื้นฟูตัวผู้กระทำความผิดให้กลับตัวเป็นคนดี และไม่ให้กระทำความผิดซ้ำสามารถกลับคืนสู่สังคมได้

4. แนวทางการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง

แนวทางการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังของกรมราชทัณฑ์ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2475 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ตลอดจนกฎกระทรวงมหาดไทยที่ออกตามมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์เป็นกระบวนการที่ปฏิบัติต่อผู้ต้องขังนับจากที่ได้รับตัวผู้ต้องขังไว้ในเรือนจำไปจนถึงปล่อยตัว ครอบคลุมภารกิจด้านการจัดบริการอบรมแก้ไข และการดูแลควบคุมผู้ต้องขังให้อยู่ในระเบียบวินัย และไม่หลบหนี โดยมีมาตรการในการควบคุม และการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังแบ่งได้เป็น 3 ช่วง ได้แก่

1. การรับตัวผู้ต้องขัง
2. การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในขณะที่อยู่ในเรือนจำ
3. การปล่อยตัวผู้ต้องขัง

ภาพที่ 2.2 มาตรการในการควบคุม และการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (กรมราชทัณฑ์, 2560)

1. การรับตัวผู้ต้องขัง

การรับตัวผู้ต้องขังเป็นขั้นตอนแรกของกระบวนการในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังตามหมายอาญาตามมาตรา 35 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์พ.ศ. 2560 และรวมไปถึงการให้แพทย์ พยาบาล หรือเจ้าพนักงานเรือนจำที่ผ่านการอบรมด้านการพยาบาลทำการตรวจร่างกายของผู้ต้องขังและ แจ้งให้ผู้ต้องขังทราบถึงข้อบังคับเรือนจำ ระเบียบกรมราชทัณฑ์เกี่ยวกับการปฏิบัติตัวของผู้ต้องขัง และสิทธิ หน้าที่ และประโยชน์ที่ผู้ต้องขังจะพึงได้รับซึ่งเป็นไปตามมาตรา 36 และมาตรา 38 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560

2. การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในขณะที่อยู่ในเรือนจำ

กระบวนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในเรือนจำ มีความสำคัญกับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมผู้ต้องขังเป็นอย่างมาก เนื่องจากระยะเวลาที่ต้องโทษมีกำหนดเท่าใด ก็ต้องดำเนินการในเวลาที่มีอยู่ให้ผู้ต้องขังแต่ละคนกลับตนเป็นคนดี ไม่กระทำความผิดซ้ำ ในขณะที่เดียวกันจะต้องควบคุมดูแลความมั่นคงปลอดภัยในด้านต่าง ๆ ให้อยู่ในสภาพที่เรียบร้อย โดยมีหลักการปฏิบัติออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่

2.1 ด้านการควบคุมดูแลผู้ต้องขัง ต้องใช้หลักวิชาชีพในการดำเนินการ ได้แก่ หลักอาชญวิทยา ทัณฑวิทยา ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ตลอดจนข้อเสนอแนะในเรื่องที่เกี่ยวข้องขององค์การสหประชาชาติ มาตรฐานความโปร่งใส และมาตรฐานเรือนจำด้านต่าง ๆ มีการจัดทำคู่มือการปฏิบัติงาน โดยยึดหลักกฎหมาย และระเบียบต่าง ๆ ควบคู่ไปกับหลักวิชาการ

การนำเทคโนโลยี และนวัตกรรมมาใช้ควบคุมผู้ต้องขัง เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ ประสิทธิผล การจัดอบรม สัมมนา ให้แก่เจ้าพนักงานทุกระดับอย่างต่อเนื่อง การพัฒนามาตรฐานคุณภาพชีวิต ความเป็นอยู่ของ ผู้ต้องขังให้ดีขึ้นครบทุกเรือนจำ

2.2 ด้านการแก้ไขฟื้นฟูพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังให้กลับตนเป็นคนดี กรมราชทัณฑ์ ได้ดำเนินการ ตามภารกิจหลักอย่างต่อเนื่องในด้านแก้ไขฟื้นฟู ได้แก่ การจัดการศึกษาทั้งระดับสายสามัญ และสายอาชีพ รวมทั้งการฝึกวิชาชีพตามความต้องการของตลาดแรงงาน การจัดกิจกรรมพัฒนาจิตใจใน รูปแบบต่าง ๆ เช่น อบรมจิตภาวนา อบรมผู้ต้องขังต่างศาสนา (คริสต์ และอิสลาม) อบรมตามประเภทของ กลุ่มผู้ต้องขัง และอบรมการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยให้แก่ผู้ต้องขัง ก่อนพ้นโทษ เพื่อเป็นการจัดเกลา จิตใจ ปรับเปลี่ยนทัศนคติ รวมทั้งจัดกิจกรรมที่จำเป็นในรูปแบบต่างๆ เช่น การจัดหางาน การให้ความรู้ เกี่ยวกับการปรับตัวเข้าสู่สังคม เป็นต้น การให้การสงเคราะห์แก่ผู้ต้องขังที่ต้องการขอรับความช่วยเหลือ และการติดตามผลหลังปล่อยตัว

3. การปล่อยตัว

การปล่อยตัวผู้ต้องขัง แบ่งเป็นการปล่อยตัวแบบมีเงื่อนไข และแบบไม่มีเงื่อนไข รวมถึงกรณี ผู้ต้องขังเสียชีวิตด้วย สำหรับการปล่อยตัวแบบมีเงื่อนไข ได้แก่ กรณีที่ผู้ต้องขังได้รับการลดวันต้องโทษจำ เรือนจำ หรือได้รับพักการลงโทษจำเรือนจำ โดยทั้งสองกรณีจะเข้าสู่กระบวนการคุมประพฤติตาม ระยะเวลาที่กำหนด ส่วนการปล่อยตัวแบบไม่มีเงื่อนไขนั้น ได้แก่ กรณีที่ผู้ต้องขังจำเรือนจำครบกำหนดโทษ ตามคำพิพากษาของศาลหรือ ได้รับการพระราชทานอภัยโทษปล่อยตัว หรือกรณีเฉพาะราย โดยเมื่อมี การปล่อยตัวผู้ต้องขังตามมาตรา 67 เมื่อจะปล่อยตัวผู้ต้องขัง ให้ปฏิบัติดังต่อไปนี้

1. การเรียกคืนทรัพย์สินที่เป็นของทางราชการ
2. การจ่ายเครื่องแต่งกายให้ตามที่กรมราชทัณฑ์กำหนด สำหรับผู้ต้องขังที่ไม่มีเครื่องแต่งกาย
3. การทำหลักฐานการปล่อยตัว
4. การคืนทรัพย์สินของผู้ต้องขังให้แก่ผู้ต้องขัง รวมทั้งเงินรางวัล และเงินทำขวัญ
5. การออกใบสำคัญการปล่อยผู้ต้องขังเด็ดขาดที่พ้นโทษ

5. กระบวนการพัฒนาพฤตินิสัย และแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขัง

คู่มือการจัด โปรแกรมการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขัง ฉบับปรับปรุงในปีงบประมาณ พ.ศ. 2561 (กรมราชทัณฑ์, 2561) กำหนดให้ผู้ต้องขังเข้าอบรมใน โปรแกรมการแก้ไขฟื้นฟู ตามลักษณะแห่งคดีและ พฤติการณ์การกระทำผิด อีกทั้ง กรมราชทัณฑ์ได้จัดให้ผู้ต้องขังทุกคนผ่าน “การจำแนกลักษณะ (Sentence plan)” เพื่อวางแผนปฏิบัติต่อผู้ต้องขังเป็นรายบุคคล และรับการพัฒนาทักษะอาชีพ ฝีมือแรงงาน สำนักพัฒนาระบบงานราชทัณฑ์ (2560) ได้กำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงานด้านการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด โดยมีขั้นตอนต่างๆ ได้แก่

ภาพที่ 2.3 มาตรฐานการปฏิบัติงานด้านการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด

ที่มา: ปรับจากมาตรฐานการปฏิบัติงานด้านการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดของกรมราชทัณฑ์

(กรมราชทัณฑ์, 2560)

1. การรับตัว เป็นขั้นตอนการตรวจค้นตัว เพื่อตรวจสอบสิ่งของต้องห้ามนำเข้าเรือนจำ เจ้าหน้าที่เรือนจำจะทำการสัมภาษณ์ สอบประวัติ ถ่ายรูป พิมพ์ลายนิ้วมือ เพื่อป้องกันความผิดพลาด และจัดส่งไปแดนแรกรับ หรือสถานที่แรกรับ โดยมีขั้นตอนการดำเนินการ ได้แก่

1.1 การปฐมนิเทศ ผู้ต้องขังจะได้รับถูกอบรมเกี่ยวกับกฎ ระเบียบข้อบังคับต่างๆ ที่จะต้องปฏิบัติตัวในระหว่างใช้ชีวิตอยู่ในเรือนจำ ตลอดจนสิทธิประโยชน์ต่างๆ ที่จะได้รับ

1.2 การจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง เป็นการจำแนกลักษณะพื้นฐาน ทำในระยะเวลา 2-4 สัปดาห์นับแต่วันรับตัว เพื่อรวบรวมข้อมูลของผู้ต้องขังเกี่ยวกับประวัติส่วนตัว อาชีพ ความถนัด สภาพแวดล้อม สาเหตุ และพฤติกรรมกระทำผิดของผู้ต้องขัง และการจำแนก เพื่อแยกขัง เพื่อการควบคุม และจำแนกเพื่อคัดผู้ต้องขังรับการอบรมแก้ไขขั้นพื้นฐาน ได้แก่ การฝึกวิชาชีพ การให้การศึกษา การอบรมทางศีลธรรม และการรับสวัสดิการต่างๆ โดยทางปฏิบัติที่ทำอยู่จะเน้นการเก็บรวบรวมข้อมูลประวัติผู้ต้องขัง และการประชุม เพื่อแยกกองงาน เป็นต้น

1.2.1 การจำแนกลักษณะผู้ต้องขังขั้นพื้นฐาน เป็นการจำแนก เพื่อแยกขัง ควบคุม และจำแนก เพื่อคัดผู้ต้องขังรับการอบรมแก้ไขขั้นพื้นฐาน ได้แก่ การฝึกวิชาชีพ การให้การศึกษา การอบรมทางศีลธรรม และการรับสวัสดิการต่างๆ โดยทางปฏิบัติจะเน้นการเก็บรวบรวมข้อมูลประวัติผู้ต้องขัง และการประชุมเพื่อแยกกองงาน เป็นต้น

1.2.2 การจำแนกลักษณะเพื่อการแก้ไข เป็นการจำแนกลักษณะ เพื่อคัดผู้ต้องขังไปเข้ารับการบำบัดฟื้นฟู หรือปรับพฤติกรรมในชั้นสูง เช่น โปรแกรมการแก้ไขผู้ต้องขังในลักษณะต่างๆ เช่น โปรแกรมการแก้ไขผู้ต้องขังคดีกระทำผิดทางเพศ ผู้ต้องขังคดียาเสพติด ผู้ต้องขังคดีที่ใช้ความรุนแรง โดยใช้วิธีการจำแนกการวิเคราะห์สาเหตุการกระทำผิด วิเคราะห์พฤติกรรมที่ผิดปกติ และการจัดทำกรณีศึกษาเพื่อสอบประวัติอย่างละเอียด การจำแนกลักษณะผู้ต้องขังไม่จำเป็นต้องทำกับผู้ต้องขังทุกคนในเรือนจำ แต่เป็นการดำเนินการเฉพาะกลุ่มเป้าหมายเท่านั้น

1.3 การวางแผนปฏิบัติต่อผู้ต้องขังตามความเหมาะสมแต่ละบุคคล เพื่อกำหนดแผนปฏิบัติต่อผู้ต้องขังรายบุคคล กับผู้ต้องขังทุกราย โดยการแบบฟอร์มที่มีรายละเอียดเกี่ยวกับการจัดกลุ่มผู้ต้องขังจำนวน 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่มีแนวโน้มไม่กระทำผิดซ้ำ กลุ่มแก้ไขได้ กลุ่มยากต่อการแก้ไข และกลุ่มพิเศษ (ป่วย ชรา พิการ) และมีแผนในการพัฒนาพฤตินิสัยให้กับผู้ต้องขังแบ่งออกเป็นหลักสูตรตามคู่มือหลักสูตรการพัฒนาพฤตินิสัยของกรมราชทัณฑ์ปี พ.ศ. 2560 ได้แก่ หลักสูตรภาคบังคับทั่วไป หลักสูตรภาคบังคับเลือก หลักสูตรภาคบังคับตามลักษณะแห่งคดี หลักสูตรการเตรียมความพร้อมก่อนการปล่อยตัว และการบำบัดรักษากรณีเจ็บป่วย

เอกสารหมายเลข ๒

แผนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังรายบุคคล (Sentence Plan)

ของเรือนจำ/ทัณฑสถาน.....

น.ช. / น.ญ. ความผิดฐาน.....

กำหนดโทษ.....ปี.....เดือน.....วัน (พักขัง).....วัน นับแต่วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

พ้นโทษวันที่.....เดือน.....พ.ศ..... คดีถึงที่สุดเมื่อวันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ความคิดเห็นของผู้สัมภาษณ์/คณะกรรมการจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง

๑.) ข้อมูลพื้นฐาน ระดับความเสี่ยงในการควบคุม

เสี่ยงสูงสุด ส่งเข้าควบคุม แคน/ห้อง.....

เสี่ยงสูง ส่งเข้าควบคุม แคน/ห้อง.....

เสี่ยงปานกลาง ส่งเข้าควบคุม แคน/ห้อง.....

เสี่ยงต่ำ ส่งเข้าควบคุม แคน/ห้อง.....

๒.) แผนการปฏิบัติระหว่างต้องโทษ (กรณีพิเศษ/เพิ่มเติม)

ด้านการควบคุม ควรย้ายเรือนจำ เนื่องจาก.....

ด้านการแก้ไข ควรเพิ่มเติมในด้าน

การลงเคราะห์ในด้านต่างๆ

ปัญหาสุขภาพจิต

อื่นๆ (ระบุ)

๓.) แผนการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย (กรณีพิเศษ/เพิ่มเติม)

ทุนประกอบอาชีพ

ประสานหน่วยงานภายนอก

ด้านกฎหมาย

อื่นๆ

ความคิดเห็น/ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

ลงชื่อ.....

(.....)

ตำแหน่ง.....

เลขาธิการคณะกรรมการจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง

ภาพที่ 2.4 แบบบันทึกข้อมูลทั่วไปของแผนปฏิบัติต่อผู้ต้องขังรายบุคคล
ที่มา: กรมราชทัณฑ์ (2560)

เอกสารหมายเลข ๓

“สรุปข้อมูลแผนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังรายบุคคล (Sentence Plan)”
ของเรือนจำ/ทัณฑสถาน.....

น.ช. / น.ญ. ความผิดฐาน.....
กำหนดโทษ.....ปี.....เดือน.....วัน (หักขัง).....วัน นับแต่วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....
พ้นโทษวันที่.....เดือน.....พ.ศ..... คดีถึงที่สุดเมื่อวันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

แผนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังรายบุคคล (Sentence Plan)																						
การชักชวน	หลักสูตรภาคบังคับทั่วไป				หลักสูตรภาคบังคับเลือก						หลักสูตรภาคบังคับตามลักษณะแห่งคดี	การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย			บำบัดรักษากรณีเจ็บป่วย							
	ผู้ต้องขังระหว่าง		นักโทษเด็ดขาด		นักโทษเด็ดขาด						นักโทษเด็ดขาด	นักโทษเด็ดขาด			ผู้ต้องขังระหว่าง		นักโทษเด็ดขาด					
	ปฐมนิเทศ	ปฐมนิเทศ	ศาสนา	ทักษะชีวิต	พัฒนาจิตใจ	สายสามัญ	สายอาชีว	วิชาชีพ	รับจำ/กองงาน	ทักษะวิชาชีพพิเศษ	(ระบุ)	เรียนจำ	อบรม	ก่อนพ้นโทษ	อื่นๆ	สถานพยาบาล	พ. กายพฤกษ	เรียนจำ	สถานพยาบาล	พ. กายพฤกษ	เรียนจำ	
มีแนวโน้มไม่กระทำผิดซ้ำ																						
แก้ไขได้																						
ขาดต่อการแก้ไข																						
กลุ่มพิเศษป่วย/ชรา/พิการ																						

รายละเอียดหลักสูตรถือปฏิบัติตาม “คู่มือหลักสูตรการพัฒนาพฤตินิสัย” พ.ศ.๒๕๖๐

หมายเหตุ : ๑. การประชุมจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง ประจำเดือน.....ของเรือนจำ ครั้งที่...../.....
๒. มติคณะกรรมการจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง เมื่อวันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ลงชื่อ.....
(.....)
เลขานุการคณะกรรมการจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง

ภาพที่ 2.5 แบบสรุปข้อมูลแผนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังรายบุคคล (Sentence Plan)

ที่มา: กรมราชทัณฑ์ (2560)

รายละเอียดเกี่ยวกับแผนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังรายบุคคล (Sentence Plan)

แผนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังรายบุคคล (Sentence Plan) ประกอบด้วย

1. การศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของการแต่ละคน โดยใช้เครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย แบบทำทะเบียนประวัติ (รท. 101) บัตรประจำตัวประชาชน ระบบ Data Exchange Center ข้อมูลการฝากขังพนักงานสอบสวน ข้อมูลจากสื่อต่างๆ ข้อมูลจากเจ้าหน้าที่หรือญาติ (ถ้ามี) ข้อมูลจากตำรวจ (ถ้ามี) และข้อมูลจากการสังเกตบุคลิกภาพ ร่างกาย การพิจารณา การเจ็บป่วย และวุฒิภาวะทางอารมณ์ อีกทั้งเครื่องมือที่เรียกว่าแบบจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง (จน.1) เป็นแบบที่ใช้ในการสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลในการจัดทำแผนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังรายบุคคล ซึ่งมีประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์ ได้แก่

1. ข้อมูลส่วนบุคคลประวัติการกระทำผิด และสถานภาพของคดี
2. ระดับการศึกษาสูงสุด
3. อาชีพก่อนต้องโทษ
4. รายได้ก่อนต้องโทษ

- 5.สถานภาพครอบครัว
- 6.ที่อยู่อาศัย และสภาพแวดล้อม
- 7.กลุ่มเพื่อนสนิทก่อนต้องโทษ กิจกรรมที่ทำร่วมกัน ประเภทของกิจกรรม และความสนใจ
- 8.พฤติกรรมในการกระทำความผิด
- 9.การวิเคราะห์ผู้ต้องขังจากการสัมภาษณ์ ซึ่งสามารถจำแนกได้ 10 แบบ เช่น เป็นผู้กระทำความผิดมีอาชีพ เป็นผู้กระทำความผิดโดยไตร่ตรองไว้ก่อน เป็นผู้กระทำความผิดด้วยความประมาท เป็นผู้กระทำความผิดเพราะความโกรธแค้น เป็นผู้กระทำความผิดที่มีแนวโน้มมีปัญหาทางจิต เป็นต้น
- 10.ประวัติความเกี่ยวข้องกับยาเสพติดก่อนต้องโทษ
- 11.ลักษณะผู้ต้องขังที่พบขณะสัมภาษณ์ ได้แก่ ลักษณะทางกาย พฤติกรรมที่แสดงออกขณะสัมภาษณ์
- 12.ความสนใจความถนัดของผู้ต้องขังจากการสัมภาษณ์ เช่น กีฬา ศิลปะ ศาสนา กฎหมาย เป็นต้น
- 13.จุดมุ่งหมายหลังจากพ้นโทษ
- 14.พฤติกรรมที่แสดงออกในเรือนจำ
- 15.การจัดกลุ่มผู้ต้องขังเพื่อการแก้ไข ได้แก่ กลุ่ม 1 มีแนวโน้มไม่กระทำความผิด กลุ่ม 2 แก้ไขได้ กลุ่ม 3 ยากต่อการแก้ไข และกลุ่ม 4 กลุ่มพิเศษ
16. ความคิดเห็นของผู้สัมภาษณ์เพิ่มเติม โดยหลังจากที่เจ้าหน้าที่ของเรือนจำได้รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประวัติของผู้ต้องขังเพื่อช่วยจำแนกลักษณะของผู้ต้องขังโดยต้องดำเนินการให้เสร็จภายใน 4 สัปดาห์ และข้อมูลที่ได้เจ้าหน้าที่จะเป็นผู้รวบรวม และเสนอต่อคณะกรรมการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังต่อไป

2. ดำเนินการ

2.1 การเข้าโปรแกรมการแก้ไขฟื้นฟูพื้นฐาน ได้แก่ การฝึกวิชาชีพ การให้การศึกษา การอบรมทางศีลธรรม การทำกิจกรรมนันทนาการตลอดจนกิจกรรมทางศาสนา สวัสดิการ และนันทนาการต่างๆ ซึ่งเป็นกิจกรรมหลักที่มุ่งจัดให้ผู้ต้องขังส่วนใหญ่ทั้งเรือนจำ เพื่อมุ่งฝึกทักษะพื้นฐานในการดำรงชีวิตในสังคมให้กับผู้ต้องขัง

2.2 การเข้าโปรแกรมการแก้ไขฟื้นฟูเฉพาะ เพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติ และพฤติกรรมของผู้กระทำความผิด โดยใช้หลักสูตรการให้ความรู้ ทักษะเป็นเครื่องมือการสร้างนิสัยปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมเป็นแนวทางที่มุ่งปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมของผู้ต้องขัง โดยเฉพาะพฤติกรรมอาชญากร

3. เตรียมปลดปล่อย

การเตรียมการปลดปล่อย (Pre-release) หรือการช่วยเหลือผู้ต้องขังที่จะได้รับการปลดปล่อยจากเรือนจำ ให้สามารถปรับตัวให้กลับสู่ครอบครัว สังคม และมีชีวิตปกติ ตลอดจนมีอาชีพสุจริตที่สามารถเลี้ยงครอบครัว และตนเองได้ ถือเป็น การป้องกันสังคมจากอาชญากรรมได้ แต่จากสภาพแวดล้อมในเรือนจำที่แตกต่างจากสังคมภายนอก การที่ผู้กระทำความผิดต้องใช้ชีวิตอยู่ในเรือนจำนานๆ ทำให้ต้อง

ประสบปัญหาในการปรับสภาพชีวิตเพื่อกลับสู่ชีวิตปกติในสังคม ดังนั้น เรือ่นจำจึงต้องมีการเตรียมการปลดปล่อย เพื่อให้ผู้ต้องขังมีความพร้อมที่จะออกไปดำเนินชีวิตในสังคมภายนอกอย่างมีประสิทธิภาพ (เพลินใจ แต่เกษม, 2552) ประกอบด้วย

3.1 การจำแนกลักษณะต้องขัง เพื่อเตรียมการปลดปล่อย เป็นการจำแนกลักษณะผู้ต้องขังระยะสุดท้าย เพื่อเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยตัว โดยการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล ซึ่งแบ่งผู้ต้องขังออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มต้องการความช่วยเหลือ กลุ่มเจ็บป่วย กลุ่มที่มีแนวโน้มกระทำผิดซ้ำ และกลุ่มให้คำปรึกษา

3.2 การเข้าโปรแกรมเตรียมก่อนปล่อย เป็นขั้นตอนสุดท้ายของระบบการพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขังก่อนการปล่อยตัวสู่สังคม โดยมีเป้าหมาย คือ การทำให้ผู้ต้องขังสามารถปรับตัวเข้ากับสังคมได้ และป้องกันการกระทำผิดซ้ำ

3.3 การจำแนกลักษณะของผู้ต้องขังซ้ำ โดยจะกระทำเมื่อเกิดกรณีการปฏิบัติตามแผนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังรายบุคคลมีปัญหา หรือมีข้อปรับปรุงจากการใช้แผนเพื่อให้เกิดประสิทธิผล

3.4 การวางแผน หรือการทำโครงการเตรียมปล่อยผู้ต้องขัง ซึ่งเป็นไปตามหลักสูตรการเตรียมความพร้อมก่อนการปล่อย เช่นการส่งเข้าเรือนจำ โครงสร้างเบา และการอบรมก่อนพ้นโทษ

4. ดูแลหลังปล่อย การสงเคราะห์ผู้ต้องขังภายหลังการปลดปล่อย เป็นขั้นตอนที่ผู้ต้องขังได้กลับเข้าสู่ชุมชน ให้ชุมชนได้ดูแล การประสานงานกับองค์กรหรือชุมชน เพื่อให้ความช่วยเหลือฟื้นฟูพัฒนาผู้พ้นโทษให้สามารถกลับตัวเป็นคนดีที่สามารถกลับไปใช้ชีวิตปกติอยู่ในสังคมได้ อันเป็นการป้องกันสังคมให้ปลอดภัยจากอาชญากรรมที่เกิดจากการกระทำผิด

6. แนวคิดเกี่ยวกับการคืนผู้ต้องขังสู่สังคม

การคืนผู้ต้องขังสู่สังคมเป็นภารกิจสำคัญของกรมราชทัณฑ์ เนื่องจากเรือนจำไม่ได้ทำหน้าที่เพียงควบคุมผู้ต้องขัง แต่ต้องฟื้นฟูและพัฒนาพฤตินิสัยให้ผู้ต้องขัง ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 42 และ 60 ระบุไว้ว่า เรือนจำต้องจัดกิจกรรมพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขัง ตั้งแต่วันที่รับตัวผู้ต้องขังเข้ามาอยู่ในความดูแลของเรือนจำ เพื่อให้ผู้พ้นโทษจะกลับไปใช้ชีวิตในสังคมได้ ดังนั้นการพัฒนาทักษะอาชีพผู้ต้องขังให้สอดคล้องความต้องการของตลาดแรงงานให้ผู้พ้นโทษมีงานมีรายได้เลี้ยงตัวเองและครอบครัว รวมทั้งช่วยลดโอกาสในการกลับไปกระทำผิดซ้ำ (ฉวีรัตน์ เสวตนันท์, 2560)

แนวทางการพัฒนาในการฟื้นฟู และการคืนผู้ต้องขังสู่สังคม เป็นแนวทางการอภิปรายนโยบายที่เน้นถึงความเชื่อมโยงระหว่างกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และการพัฒนาสังคม ด้วยหลักการฟื้นฟูผู้ต้องขังภายในเรือนจำจะมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เมื่อส่งเสริมการพัฒนาในภาคส่วนอื่นๆ เช่น การจัดหาที่อยู่อาศัย การให้การศึกษา และการจัดหางาน เป็นต้น (พิเศษ สอาดเย็น, 2561) เพิ่มคุณค่าให้ผู้ต้องขังมีวิชาชีพ ก่อนการปล่อยตัว กรมราชทัณฑ์ได้จัดให้เรือนจำวางฐานการศึกษาเป็นระบบ และการเปิดศูนย์ประสานงาน หรือการส่งเสริมให้มีงานทำในเรือนจำ 143 แห่งทั่วประเทศ เป็นตัวกลางในการจัดหางาน

ช่วยเหลือคนที่พัวพันโทรมีปัญหา กลับมาปรึกษาให้ทีมงานทำ นำความรู้ที่ได้รับการศึกษาออกไปประกอบอาชีพ โดยสุจริตหาเลี้ยง อีกทั้งการทำบันทึกข้อตกลงร่วมกับกระทรวงแรงงาน จัดหาอาชีพ จัดหางานไว้รองรับ ผู้ต้องขังที่ได้รับการฝึกวิชาชีพ ประสานเครือข่ายหน่วยงานราชการ องค์กรเอกชน ภาคธุรกิจ ผู้ประกอบการ สํารวจตำแหน่งว่างความต้องการของตลาดแรงงาน ให้ผู้ต้องขังมีโอกาสเลือกงานที่อยากทำ ผู้ประกอบการ ได้คนงานตามที่ต้องการผ่านศูนย์ประสานงาน และส่งเสริมการมีงานทำของเรือนจำ ทำให้ผู้ต้องขังคลายกังวล เมื่อพ้นโทษ ผู้ต้องขังมีโอกาสได้งานทำ ลดโอกาสทำผิด แต่สังคมต้องเปิดใจยอมรับผู้พ้นโทษกลับสู่สังคม (ณรงค์ เสวตนันท์, 2560)

7. สถานการณ์เรือนจำ

แนวโน้มสถานการณ์เรือนจำโลกในปี 2561 พบว่า ผู้ต้องขังล้นเรือนจำเป็นความท้าทายสำคัญที่ทั่วโลกกำลังเผชิญอยู่ และจะส่งผลให้ประสิทธิภาพในการฟื้นฟูผู้ต้องขังในเรือนจำต่างๆ ลดลงรวมทั้งเป็นสาเหตุปัญหาความรุนแรงต่างๆ ในเรือนจำอีกด้วย ในขณะเดียวกัน พบว่าเกิดความเปลี่ยนแปลงในการกำหนดนโยบายที่ให้ความสำคัญกับโครงการฟื้นฟูผู้ต้องขัง แต่ยังคงพบช่องว่างในการนำนโยบายไปการปฏิบัติ เช่น โครงการฝึกอบรมทักษะบางประเภทอาจไม่ตรงกับความต้องการของตลาด ดังนั้นการแก้ไขปัญหาต้องมีความรอบด้าน และปฏิบัติได้จริงมากขึ้น (ณรงค์ เสวตนันท์, 2560)

สำหรับประเทศไทย จำนวนผู้ต้องขังทั่วประเทศเกินอัตราที่เรือนจำรองรับได้ถึง 50,000 คน ทำให้ต้องกลับมาทบทวนถึงมาตรการลงโทษอาญา ซึ่งประเทศไทยเน้นการลงโทษจำเรือนจำมากเกินไป ทำให้จำนวนผู้ต้องขังของประเทศสูงเป็นอันดับ 4 ของทวีปเอเชีย รองจากคาซัคสถาน ใต้หวัน และสิงคโปร์ ในด้านงบประมาณต้องใช้จ่ายประมาณเป็นค่าใช้จ่ายของผู้ต้องขังประมาณ 16,000 บาทต่อคนต่อปี ทั้งนี้หากจำแนกผู้ต้องขังในเรือนจำ พบว่า เป็นผู้ต้องขังระหว่างการพิจารณาคดีถึง 28 % และเป็นผู้ต้องขังที่ต้องโทษจำเรือนจำต่ำกว่า 5 ปี ถึง 55% (กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, 2561) ดังนั้นแนวทางการแก้ปัญหาผู้ต้องขังล้นเรือนจำต้องเลือกการลงโทษไม่ใช่การจองจำ เช่น การคุมประพฤติอย่างเข้มข้น การจำกัดบริเวณ หรือควบคุมด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ การทำงานบริการสังคม และการลงโทษปรับที่เหมาะสมกับความผิด

สถานการณ์ปัจจุบันมีผู้ต้องขังที่พ้นโทษกลับไปกระทำความผิดซ้ำเป็นจำนวนมาก ที่ผ่านมารกรมราชทัณฑ์มีนโยบายคืนคนดีสู่สังคม แต่จากสถานการณ์กลับกลายเป็นว่าคืนคนเดิมสู่สังคม ดังนั้น การพัฒนาพฤตินิสัยไม่ควรเน้นผลักดันผู้ต้องโทษกลับคืนสู่สังคมเพียงอย่างเดียวต้องสร้างสำนึกที่ดีเกรงกลัวต่อบาปให้

8. แนวคิดการปฏิรูปเรือนจำ

ปัญหาสำคัญที่ทำให้เรือนจำต้องปฏิรูปมาจากสถานการณ์เรือนจำไทยที่ประสบปัญหาผู้ต้องขังล้นเรือนจำ และผู้พ้นโทษกระทำความผิดซ้ำ มีสาเหตุมาจากการใช้เรือนจำเป็นที่จองจำให้ผู้ต้องขังขาดใช้ความคิดที่ทำให้ผู้ต้องขังถูกตัดขาดจากสังคมเป็นเวลานาน และยากต่อการกลับเข้าสู่สังคมเมื่อพ้นโทษ (นภากาศ หะวานนท์, 2557) และการเข้าไปใช้ชีวิตในเรือนจำ ไม่ว่าจะเป็นการเรียนรู้การกระทำผิดอื่นเพิ่มเติม การนำไปสู่วงจรอาชญากรรมที่สมบูรณ์ การสร้างบาดแผลในชีวิตจนต้องใช้ชีวิตในทางที่ผิดไปจนสุดทาง หรือถูกตราหน้าจนไร้หนทางที่จะประกอบอาชีพสุจริตเมื่อกลับออกมาสู่สังคม (กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, 2561)

การสำรวจของสหพันธ์ เพื่อสิทธิมนุษยชนสากล ร่วมกับสมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน (สสส.) ได้สำรวจระบบทัณฑสถานของประเทศไทย ในปี 2560 พบว่า เรือนจำในประเทศไทยมีมาตรฐานไม่สอดคล้องกับมาตรฐานระหว่างประเทศในด้านสุขอนามัย และการเคารพสิทธิผู้ต้องขัง พร้อมระบุว่าไทยล้มเหลวอย่างต่อเนื่องในการปฏิรูปเรือนจำอย่างรอบด้านส่งผลให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชน และละเมิดพันธกรณีของไทยที่มีต่อกลไกระหว่างประเทศเรือนจำไทยต้องปฏิรูปอย่างเร่งด่วน เพื่อให้สภาพความเป็นอยู่ของผู้ต้องขังในเรือนจำเป็นไปตามมาตรฐานสากล และการฟื้นฟูผู้ต้องขัง

ดังนั้น แนวคิดการปฏิรูปเรือนจำ มีแนวทาง 2 ประการ ได้แก่ 1.กรอบแนวคิดในเรื่อง ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และ หลักสิทธิมนุษยชน และ 2.การคำนึงถึงความยุติธรรมทางอาญาทางสังคม บริบททางการเมือง และการได้รับสนับสนุนจากภาคประชาสังคม และรัฐสภา (Newman, 2014) สอดคล้องกับข้อมูลจากงานวิจัยแนวทางการปฏิรูปเรือนจำ ของศูนย์การศึกษาเรือนจำนานาชาติ พบว่า แนวคิดในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังจะต้องคำนึงถึง สิทธิ เสรีภาพ และ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตามบันทึกข้อตกลงระหว่างประเทศของสหประชาชาติ ว่าด้วยสิทธิพลเมือง สิทธิทางการเมืองและการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังตามหลักสิทธิมนุษยชน (วินัย เจริญเฉลิมศักดิ์, 2559)

แนวคิดการปฏิรูปเรือนจำในสหรัฐอเมริกา มีแนวทางให้ผู้กระทำผิดบางฐานความผิดทำงาน เพื่อสังคม หรือเข้าบำบัดให้กลับตัวเป็นคนดี และกลับเข้าสู่สังคมได้เหมือนคนปกติ เช่น ผู้ต้องคดียาเสพติด และประเทศโปรตุเกสเป็นประเทศที่น่าร่อง และกลายเป็นตัวอย่างของความสำเร็จในการที่ใช้มาตรการทางปกครองส่งผู้ติดยาเสพติดไปบำบัดแทนการส่งเข้าเรือนจำ วิธีนี้นอกจากจะเป็นการลดจำนวนความแออัดของเรือนจำ ลดงบประมาณที่ใช้เพื่อบริหารเรือนจำ

การปฏิรูปเรือนจำของประเทศไทย กรณี เรือนจำสุภาพระ เป็นรูปแบบหนึ่งของการปฏิรูปเรือนจำที่ลดการละเมิดสิทธิมนุษยชนด้วยการให้สิทธิที่มนุษย์ควรจะได้รับ เพราะ โครงการดังกล่าวเป็นการปรับเรือนจำให้กลายเป็นชุมชนแห่งความหวังเพื่อพัฒนาชีวิตผู้ต้องขังหญิง ดำเนินการมาตั้งแต่ปี 2556 ภายใต้วรร่วมมือของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) สมาคมนักวิจัยประชากรและสังคมสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี กรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม

หลักการสำคัญของเรือนจำสุขภาพ คือ กระบวนการฟื้นฟูผู้ต้องขังควรบูรณาการเข้าไปในวิถีการดำรงชีวิตตลอด 24 ชั่วโมงในเรือนจำ หมายความว่า สภาพแวดล้อมทางกายภาพ วิถีการดำรงชีวิต ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหน้าที่กับผู้ต้องขัง ความสัมพันธ์กับโลกภายนอก ต้องให้ความสำคัญกับการทำให้ชีวิตในเรือนจำแตกต่างจากชีวิตในสังคมทั่วไปให้น้อยที่สุด เพื่อว่าเมื่อเวลาของการลงโทษสิ้นสุดลง ผู้พ้นโทษไม่จำเป็นต้องเข้าสู่กระบวนการคืนกลับสู่สังคมอีกครั้ง โดยเรือนจำสุขภาพมีองค์ประกอบอย่างน้อย 7 ด้าน ได้แก่ 1. เพิ่มความสามารถในการดูแลตนเองของผู้ต้องขัง 2. ลดความเสี่ยงของการเป็นโรคที่พบบ่อยในเรือนจำ 3. เพิ่มโอกาสการเข้าถึงการบริการสุขภาพ 4. ผู้ต้องขังมีพลังชีวิต คิดบวก และมีกำลังใจ 5. ดำรงชีวิตอยู่ในความสัมพันธ์ที่เป็นมิตรและเอื้ออาทร 6. สามารถธำรงบทบาทของการเป็นแม่ ลูก และหรือสมาชิกในครอบครัว และ 7. มีโอกาสสร้างที่ยืนในสังคม (นภาพรณ หะวานนท์, 2557)

การปฏิรูปเรือนจำสุขภาพเน้นพัฒนาสาธารณสุขมูลฐาน ระบบสุขภาพบูรณาการ ยกระดับคุณภาพชีวิต การดูแลสุขภาพผู้ต้องขังเป็นหลัก เมื่อเจ็บป่วย มีหน่วยแพทย์เคลื่อนที่เข้าไปให้บริการ รวมถึงหน่วยทันตกรรมเคลื่อนที่ และการดูแลสุขภาพทางเลือก จัดให้มีสวนสุขภาพ การออกกำลังกาย เป็นต้น ผู้วิจัยเห็นว่าแนวทางดังกล่าวสามารถแก้ไขปัญหาเรือนจำได้ดี แต่ยังขาดการเชื่อมโยงกับชุมชนที่เป็นรูปธรรม และการสร้างการยอมรับลงไปถึงระดับจิตใจ เริ่มต้นจากการปรับทัศนคติ การช่วยกันดูแล ใส่ใจ ป้องกันอย่าให้คนหลงผิด ในขณะเดียวกันก็ต้องให้กำลังใจ ให้โอกาสให้คนที่ก้าวพลาดเหล่านั้นกลับมาเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของสังคม และการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อให้ผู้พ้นโทษสามารถพึ่งพาตนเอง ประกอบอาชีพเลี้ยงดูตนเองและครอบครัวได้ โดยการจัดทำแผนชีวิตหมู่บ้าน (Village Plan) และแผนครอบครัว (Family Plan) เพื่อใช้เป็นแนวทางและแก้ไขปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นได้ สอดคล้องกับกิตติพงษ์ กิตยารักษ์ ได้อธิบายว่าการปฏิรูปเรือนจำควรมีองค์ภาคประชาชนต่าง ๆ มีส่วนร่วมเช่น บ้านกาญจนาที่ดูแลเยาวชนที่กระทำพลาดผิดไป แต่หน่วยที่สำคัญที่สุดรายหนึ่งคือชุมชน ที่ไม่ปล่อยให้เจ้าหน้าที่ตำรวจแต่เพียงฝ่ายเดียว หากชุมชนมีความเข้มแข็ง ช่วยสอดส่องดูแลและรวมไปถึงการรับผู้หลงผิดกลับสู่สังคม ก็จะสามารถป้องกันผู้หลงผิดตลอดจนช่วยเหลือผู้ที่พลาดพลั้งทำผิดให้สามารถปรับตัวและกลับมาเป็นประชากรที่มีคุณภาพ (กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, 2561)

ดังนั้น ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยจึงนำเสนอการปฏิรูปเรือนจำอีกรูปแบบหนึ่งที่มีการเชื่อมโยงการดำเนินงานระหว่างเรือนจำและชุมชนหรือหมู่บ้านที่ต้องรองรับผู้ต้องขัง ตามแนวคิดบูรณรมย์สันติสุข โดยเรือนจำอำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นเรือนจำที่พยายามแก้ไขปัญหาการกระทำผิดซ้ำในช่วงปี 2554-2557 เรือนจำอำเภอนางรองเคยประสบปัญหาความรุนแรงของสถานการณ์ยาเสพติด และปัญหาการลักลอบนำโทรศัพท์มือถือเข้าเรือนจำ ต่อมาในปี 2558 จังหวัดบุรีรัมย์ได้นำแนวทางการพัฒนาจังหวัด “บุรีรัมย์สันติสุข” โดยมีเป้าหมายสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นทั้งจังหวัด และเรือนจำนางรองเป็นหนึ่งในหน่วยงานที่ร่วมขับเคลื่อนแนวคิดดังกล่าวเพื่อพัฒนาพฤติกรรมนิสัยของผู้ต้องขังอย่างเป็นองค์รวม เช่น กิจกรรมฝึกวินัยผู้ต้องขัง การจัดตั้งกองทุนสงเคราะห์ผู้ต้องขัง การลงนาม MOU กับหน่วยงานเพื่อรับผู้พ้นโทษไปทำงานในสถานประกอบการ เป็นต้น (เรือนจำนางรอง, 2561) โดยมีรายละเอียดในหัวข้อถัดไป

9. แนวคิดบุรีรัมย์สันติสุข

9.1 ความเป็นมาของแนวคิดบุรีรัมย์สันติสุข

แนวคิดบุรีรัมย์สันติสุข คือ ตัวแบบการพัฒนาจังหวัดบุรีรัมย์ ในช่วงปีพ.ศ. 2558-2560 นายเสรี ศรีหะไตร ผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์ (ในขณะนั้น) ได้นำตัวแบบดังกล่าวประกาศเป็นนโยบายการบริหารจังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อสร้างความอยู่ดีมีสุขให้กับประชาชนจากหมู่บ้าน ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาจังหวัด ดังปรากฏในภาพที่ 2.6 และนำพาจังหวัดบุรีรัมย์บรรลุเป้าหมายสูงสุด คือ บุรีรัมย์สันติสุข บนความพอเพียง เพื่ออนาคตลูกหลาน ครอบครัวเดียวกัน สายเลือดเดียวกัน ลูกหลานรัชกาลที่ 1 หัวใจสำคัญของแนวคิดบุรีรัมย์สันติสุข คือ การปลูกฝังจิตสำนึกการทำมาหากิน ละเว้นความชั่ว และเกรงกลัวต่อบาปให้กับประชาชนตั้งแต่ในระดับหมู่บ้าน สะท้อนจากบทสัมภาษณ์นายเสรี ศรีหะไตร อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์ว่า“แนวคิดบุรีรัมย์สันติสุข คือ ทางรอดของประเทศเพราะเป็นแนวคิดที่เสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนและหมู่บ้านเปรียบเสมือนการสร้างเจดีย์ต้องมีฐานรากที่มั่นคง เช่นเดียวกับการสร้างความเข้มแข็งของประเทศที่ต้องมีฐานราก คือ ชุมชนและหมู่บ้านที่เข้มแข็ง เป็นเครื่องมือที่ช่วยส่งเสริมให้คนในหมู่บ้าน และชุมชนได้มีส่วนร่วมในการคิด วิเคราะห์ปัญหา และประเมินความพร้อมของตนเอง ก่อนนำไปวางแผนหรือกำหนดวิธีการพัฒนาเพื่อให้หมู่บ้าน ชุมชนมีความเข้มแข็งและสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน” (เสรี ศรีหะไตร, 2558)

ภาพที่ 2.6 แนวคิดบุรีรัมย์สันติสุข

ที่มา: เสรี ศรีหะไตร (2558)

อีกทั้งแนวคิดนุริรัมย์สันติสุขได้ผ่านการศึกษาทางวิชาการทั้งการวิจัย บทความวิชาการ เพื่อสะท้อนให้เห็นว่าแนวคิดดังกล่าวเป็นแนวคิดที่ได้รับความสนใจในมิติด้านการบริหารจังหวัดด้วยการเสริมสร้างความเข้มแข็งในระดับหมู่บ้าน การปลูกฝังความสุจริต การทำดีละชั่วกลัวบาปให้กับประชาชน การใช้วิถีวัฒนธรรม ประเพณีหลอมรวมกลมเกลียวจิตใจประชาชน ได้แก่

1. รายงานประเมินผลการใช้กรอบธรรมณูญหมู่บ้านสันติสุข 9 ดีในการพัฒนาหมู่บ้านจังหวัดนุริรัมย์ โดยไพบุลย์ ช่างเรียน และคณะ (2558) ซึ่งเป็นรายงานของโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติในประเทศไทย (Assessment of Development Results: Thailand Evaluation of UNDP Contribution) และใช้กรอบการประเมินตามคู่มือการติดตามประเมินผลของสำนักประเมินผลแห่งโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP Evaluation Office) ประกอบด้วย 4 เกณฑ์ ได้แก่ ความสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาระดับชาติและการตอบสนองความต้องการของประชาชน (Relevance and Responsiveness) ความมีประสิทธิภาพ (Effectiveness) ความมีประสิทธิภาพ (Efficiency) และความยั่งยืน (Sustainability) ผลการประเมินพบว่า นโยบายนุริรัมย์สันติสุข และธรรมณูญหมู่บ้านสันติสุข 9 ดีสอดคล้องกับโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ และเกิดผลเป็นรูปธรรมในการแก้ไขปัญหาสังคมภายในจังหวัดนุริรัมย์

2. บทความวิจัยเรื่อง “การพัฒนาธรรมณูญพลเมืองสู่ชุมชนที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาธรรมณูญหมู่บ้านสันติสุข 9 ดี จังหวัดนุริรัมย์” โดยกิตติพงษ์ เกียรติวัชรระชัย และคณะ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2561) นำเสนอการสร้างเครื่องมือในการบังคับใช้กฎหมาย และจารีตประเพณีให้กับประชาชนในหมู่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน ส่วนราชการ และหน่วยงานต่างๆ ให้สอดคล้องเป็นเนื้อเดียวกันด้วยการใช้จารีต ประเพณี วัฒนธรรมของหมู่บ้าน และข้อระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับประชาชนมาเข้าสู่การยกย่อง และประกาศใช้ ธรรมณูญหมู่บ้านสันติสุข

3. บทความวิจัยเรื่อง “ตัวแบบ (Model) และระบบปฏิบัติการสร้างความเข้มแข็งเพื่อการพึ่งตนเอง ฟังพากันและการจัดการตนเองแบบบูรณาการของหมู่บ้าน / ชุมชน : ฐานรากสู่ความมั่นคง มั่งคั่งยั่งยืนของชาติ” โดยภูมิภักดิ์ พิทักษ์เขื่อน ชันธิ และคณะ (2562) จากสถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยขอนแก่น นำเสนอแนวคิด และหลักการของยุทธศาสตร์นุริรัมย์สันติสุขเป็นตัวแบบ และระบบปฏิบัติการที่ทำให้หมู่บ้าน และชุมชนเกิดความเข้มแข็ง เพื่อเป็นรากฐานให้ประเทศมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน และเป็นตัวแบบที่มีความสมบูรณ์แบบที่สุด ณ เวลานี้

4. งานวิจัยเรื่อง “จังหวัดส่งเสริมคุณธรรม นุริรัมย์สันติสุข 9 ดี” โดยนิติพล ธาระรูป และคณะ (2559) เป็นการขับเคลื่อนธรรมณูญหมู่บ้านสันติสุข 9 ดี คัมภีร์สร้างอนาคตที่ดีให้ลูกหลาน เป็นหลักในการปฏิบัติในการบริหารจัดการตนเอง ฟังตนเอง แก้ไขปัญหาที่เกิดจากการพัฒนาประเทศ ได้แก่ ปัญหาด้านคุณธรรม จริยธรรม ปัญหาด้านสุขภาพ ปัญหาด้านการศึกษา ปัญหาความยากจน ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติ ปัญหาอาชญากรรม ปัญหายาเสพติด ปัญหาความแตกแยกของคนในชาติ และปัญหาด้านอื่น ๆ ตลอดทั้งการส่งเสริม พัฒนา หรือดำเนินโครงการพัฒนาต่าง ๆ ต้องเป็นไปตามความต้องการของหมู่บ้าน/ชุมชนอย่างแท้จริง โดยมีส่วนร่วมของสมาชิกในหมู่บ้าน/ชุมชน ในรูปแบบคณะกรรมการหมู่บ้าน

5. การนำเสนอเรื่อง “จังหวัดส่งเสริมคุณธรรม: จังหวัดบุรีรัมย์ตามแนวคิดบุรีรัมย์สันติสุข” ในงานสมัชชาคุณธรรมแห่งชาติ ครั้งที่ 7 โดยศูนย์คุณธรรม กระทรวงวัฒนธรรม ร่วมกับ 52 เครือข่ายภาคี ทั้งภาครัฐ เอกชน ประชาสังคม และองค์กรชุมชน ณ ห้องวายุภักษ์ แกรนด์บอลรูม โรงแรมเซนทรา ศูนย์ราชการและคอนเวนชันเซ็นเตอร์ แจ้งวัฒนะ (นิติพล ธาระรูป และคณะ, 2559) เป็นการนำเสนอรูปแบบการส่งเสริมคุณธรรม ด้วยการใช้พื้นที่เป็นตัวตั้ง (Area Base) เพื่อร่วมกันพัฒนากระบวนการสร้างความดี และกลไกลดความไม่ดี ของคนในจังหวัด โดยการบูรณาการร่วมกันทุกภาคส่วนเพื่อขับเคลื่อนสังคมคุณธรรมเชิงพื้นที่อย่างเป็นขบวนการ (Movement) ซึ่งจังหวัดบุรีรัมย์เป็น 1 ใน 4 จังหวัดที่ได้รับคัดเลือก และเผยแพร่แนวคิดบุรีรัมย์สันติสุข โดยให้ทุกตำบล ทุกหมู่บ้านได้นำธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุขปฏิบัติ อีกทั้งมีต้นทุนคุณธรรมที่ดีได้แก่ ธรรมนูญหมู่บ้านที่จะช่วยให้ประชาชนปฏิบัติ ทำความดี ละเว้นความชั่ว และเกรงกลัวต่อบาป มีเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านที่จะถ่ายทอดความรู้ความสามารถให้กับประชาชนในเรื่องของการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง โดยมีเป้าหมายการขับเคลื่อนจังหวัดคุณธรรม คือ บุรีรัมย์สันติสุขบนความพอเพียง ครอบคลุมเดียวกัน สายเลือดเดียวกัน ลูกหลานรัชกาลที่ 1 และกำหนดอัตลักษณ์คุณธรรมร่วม คือ ความพอเพียง ความสามัคคี และความจงรักภักดี

9.2 องค์ประกอบของแนวคิดบุรีรัมย์สันติสุข

9.2.1 การสร้างจิตสำนึกเกรงกลัวต่อบาป (Spiritual Controller)

แนวคิดบุรีรัมย์สันติสุข มีหัวใจสำคัญ คือ การสร้างจิตสำนึกเกรงกลัวต่อบาป เนื่องจากการสร้างสันติสุขอย่างยั่งยืนต้องปลูกฝังจิตสำนึกเกรงกลัวต่อบาป การตั้งจิตอธิษฐานในการทำคุณ ประโยชน์ต่อแผ่นดินเกิด ยึดผลประ โยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก มีศรัทธาในการทำ ความดี ผู้ปฏิบัติทั้งรัฐ เอกชน ประชาชนต้องตั้งจิตอธิษฐานด้วยการสาบานตนต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คนในหมู่บ้านนับถือ เพื่อสร้างจิตสำนึกในการทำเพื่อสาธารณประโยชน์ โดยข้อมูลจากการสัมภาษณ์นายเสรี ศรีหะไตร อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์มีความสำคัญตอนหนึ่งว่า “การตั้งจิตอธิษฐานเราต้องคิดว่าก่อนที่เราจะตายเราได้ทำคุณประโยชน์ต่อประเทศนี้แล้วหรือยัง” (เสรี ศรีหะไตร, 2558)

ตัวอย่างที่ สะ ท่อน ใ ให้ เห็น ถึง การ ส ร ้าง จิต ส ำ นึก เกรง ก ลัว ต่ อ บาป ในปี 2558 ผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์ หัวหน้าส่วนราชการ นายอำเภอทุกแห่ง ประธานชมรมกำนันผู้ใหญ่บ้านทุกอำเภอ ทุกตำบล จำนวน 2,546 หมู่บ้าน 38 ชุมชนถวายคำสัตย์ปฏิญาณตนต่อหน้า “พระเทพฤทธิอินทวรกร” หรือชาวบ้านเรียกพระเจ้าใหญ่วัดหงส์ว่าจะมุ่งมั่นทำความดี ละชั่ว กลัวบาป และจะนำธรรมนูญบุรีรัมย์สันติสุขกลับไปใช้เป็นแนวทางการดูแลตนเองในหมู่บ้านชุมชนเพื่อประโยชน์แก่ประชาชนชาวนบุรีรัมย์ และอนาคตลูกหลานชาวนบุรีรัมย์

ภาพที่ 2.7 ธรรมเนียมบุญบิรรมย์สันติสุขของทุกอำเภอในจังหวัดบุรีรัมย์ในพิธีเจริญพระพุทธมนต์ ณ วัดหงส์ วันที่ 16 มิถุนายน 2558

ภาพที่ 2.8 การถวายคำสัตย์ปฏิญาณตนต่อหน้า พระเจ้าใหญ่วัดหงษ์ วันที่ 16 มิถุนายน 2558

9.2.2 การวิเคราะห์สถานการณ์ (Scenario Analysis)

การวิเคราะห์สถานการณ์ เป็นรูปแบบที่สร้างการมีส่วนร่วมกับชาวบ้านในหมู่บ้าน โดยการจัดเวทีประชาคมหมู่บ้านทบทวนปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อแก้ไข และสร้างสันติสุขร่วมกัน ซึ่งมีขั้นตอนได้แก่ อดีตเป็นอย่างไร ปัจจุบันเปลี่ยนแปลงอย่างไร อนาคตจะเป็นอย่างไร และถ้าไม่ทำอะไรจะเกิดขึ้นกับตนเอง และหมู่บ้าน ดังนี้

1.การค้นหาภาพในปัจจุบัน: วันนี้เราเปลี่ยนไปอย่างไร

การให้ประชาคมหมู่บ้านร่วมกันเสนอ อภิปราย เพื่อค้นหาว่าอะไร คือ ปัญหาภายในหมู่บ้าน และอดีตหมู่บ้านเคยมีปัญหาเหล่านี้หรือไม่อย่างไร ขั้นตอนการค้นหาภาพในปัจจุบันทำให้ประชาชนในหมู่บ้านรับรู้ปัญหาภายในหมู่บ้านร่วมกัน

2.ค้นหาภาพในอนาคต: ถ้าเราไม่ทำแล้วอะไรจะเกิดขึ้น

การให้ประชาคมหมู่บ้านร่วมกันอภิปรายว่าจากปัญหาที่มีอยู่ภายในหมู่บ้านถ้าไม่ร่วมมือกันแก้ไขปัญหาจะเกิดอะไรขึ้นกับหมู่บ้าน ลูกหลานจะอยู่กันอย่างไรรู้ ขั้นตอนการค้นหาภาพในอนาคตจะความตระหนัก และสร้างแรงบันดาลใจในการแก้ไขปัญหาให้กับประชาชนในหมู่บ้าน

3.ฉายภาพแห่งความหวัง: เราสามารถสร้างอนาคตที่เราต้องการได้ถ้าเราลงมือทำตั้งแต่นี้

การให้ประชาคมหมู่บ้านร่วมกันอภิปรายว่า ถ้าแก้ไขปัญหาดังกล่าวอนาคตของหมู่บ้านจะเป็นอย่างไร และอะไร คือ จุดแข็ง และ โอกาสของหมู่บ้านที่ต้องใช้ในการแก้ไขปัญหา

ผลของการวิเคราะห์สถานการณ์ (Scenario Analysis) ในหมู่บ้านทำให้ประชาชนในหมู่บ้านได้ปรับฐานความคิด (Mind Set) ให้เข้าใจ มองเห็นปัญหาร่วมกัน และสร้างการมีส่วนร่วมเพื่อแก้ไขปัญหา

9.2.3 ธรรมนูญบุรีรัมย์สันติสุข

ธรรมนูญบุรีรัมย์สันติสุข เป็นกลไกที่ใช้ร่วมกับแนวคิดบุรีรัมย์สันติสุขเกิดขึ้น โดยอาศัยอำนาจจากกฎหมาย ได้แก่ มาตรา 28 ตรีแห่งพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ.2457 พระราชบัญญัติจัดระเบียบบริหารหมู่บ้านอาสาพัฒนา และป้องกันตนเอง พ.ศ.2522 และระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยหลักเกณฑ์ การเป็นกรรมการหมู่บ้านการปฏิบัติหน้าที่ และการประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน พ.ศ.2551 เพื่อเป็นเครื่องมือส่งเสริมการบังคับใช้กฎหมายให้มีประสิทธิภาพในทุกกับชุมชน/หมู่บ้าน

กระบวนการจัดทำธรรมนูญบุรีรัมย์สันติสุขได้มาจากการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ได้แก่ คณะกรรมการหมู่บ้าน คณะทำงานระดับอำเภอ และระดับจังหวัด ซึ่งมีผู้แทนจากทุกภาคส่วนในหน่วยงานภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ภาคเอกชน และประชาชนร่วมกันรวบรวมหลักจารีตของทุกชุมชน/หมู่บ้านในจังหวัดบุรีรัมย์ และประมวลไว้เป็นหลักปฏิบัติที่ต้องทำในทุกหมู่บ้านทั้งหมดจำนวน 9 หมวด ได้แก่ 1.เป็นคนดี 2. มีปัญญา 3. รายได้สมดุล 4.สุขภาพแข็งแรง 5. สิ่งแวดล้อมสมบูรณ์ 6. สังคมอบอุ่น 7. หลุดพ้นอาชญากรรม 8. กองทุนพึ่งตนเอง และ 9. สร้างความเข้มแข็งคณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งจังหวัดบุรีรัมย์ประกาศใช้ธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุข 9 ดี ในวันที่ 22 ตุลาคม 2557 เวลา 09.09 น. มีพิธีถวายสัตย์ปฏิญาณ และถวายธรรมาวุธ ต่อพระบรมราชานุสาวรีย์ รัชกาลที่ 1 และทำพิธีเจริญพระพุทธมนต์กับพระเจ้าใหญ่วัดหงษ์ จากนั้นประกาศใช้พร้อมกันทั้ง 2,546 หมู่บ้าน

เนื้อหาของในธรรมนูญฯ เป็นการนำหลักจารีตประเพณีที่ชาวจังหวัดบุรีรัมย์ปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นคำสอน ความเชื่อจากบรรพบุรุษของทุกชุมชน ทุกชาติพันธุ์ของชาวจังหวัดบุรีรัมย์นำมาประมวลเป็นธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุข เพื่อเป็นแนวทางการปฏิบัติร่วมกับการบังคับใช้กฎหมาย ธรรมนูญหมู่บ้านฉบับนี้จัดทำขึ้นไว้เพื่อเป็นการบังคับใช้ในระดับหมู่บ้านเพื่อเป็นการจัดระเบียบสังคม และเป็นการสร้างแนวทางการแก้ไขปัญหาของสังคมระดับหมู่บ้าน โดยเป็นการปฏิบัติให้สอดคล้องกับวัฒนธรรม จารีตประเพณี และไม่ขัดต่อกฎหมาย มีสาระสำคัญเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกันของราษฎรในหมู่บ้าน ในการธำรงรักษาไว้ซึ่งความสงบเรียบร้อยของสังคม การทำนุบำรุงรักษาศาสนา การยึดถือระบอบประชาธิปไตยอันมี

พระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข หรือกล่าวได้ว่า ธรรมนูญเป็นกลไกเสริมประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการบังคับใช้กฎหมาย และเสริมสร้างความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมาย การสร้างจิตสำนึกของการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข ข้อมูลจากการสัมภาษณ์นายเสรี ศรีหะไตร อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์มีใจความสำคัญเกี่ยวกับธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุขตอนหนึ่งว่า “การร่างธรรมนูญบุรีรัมย์สันติสุขเกิดมาจากการให้ประชาชนทุกคนในชุมชน และหมู่บ้านร่วมกันเขียนข้อประพฤติปฏิบัติที่ได้รับการสั่งสอนมาจากบรรพบุรุษ ไม่ว่าจะเป็นจารีตประเพณี ความเชื่อที่สามารถสร้างจิตสำนึกในการทำความดี ละเว้นความชั่ว เกิดความเกรงกลัวต่อบาปในชุมชนของตนเอง หลังจากนั้นคณะกรรมการหมู่บ้านจะเป็นผู้รวบรวมหลังจารีตต่างๆเหล่านี้เข้าสู่ที่ประชุมของจังหวัด เพื่อนำมาประมวลเป็นธรรมนูญ จำนวน 99 ข้อและมีผลบังคับใช้กับทุกหมู่บ้านและชุมชนภายในจังหวัดบุรีรัมย์”

อีกทั้งการสัมภาษณ์มีข้อความตอนหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการบังคับใช้ธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุขว่า “การใช้ธรรมนูญต้องปลูกฝังให้ทุกคนในชุมชน และหมู่บ้านเป็นคนดี กุศโลบายที่นำมาใช้ คือ การสาบาน โดยให้คณะกรรมการหมู่บ้านเรียกประชุมลูกบ้านทำการปฏิญาณตนสาบานว่าจะปฏิบัติตามหลักธรรมนูญเพื่อความสงบสุขเรียบร้อยภายในชุมชนและหมู่บ้าน โดยการสาบานนี้ไม่ใช่เรื่องเหลวไหลไร้สาระ เปรียบเหมือนการให้คำสัตย์ปฏิญาณของข้าราชการ การสาบานนี้จะทำขึ้นในหอธรรมนูญหมู่บ้านซึ่งมีทุกหมู่บ้านในจังหวัดบุรีรัมย์และต้องทำอย่างต่อเนื่องให้ประชาชนทุกคนในหมู่บ้านค่อยๆซึมซับเห็นความสำคัญของการปฏิบัติตามหลักธรรมนูญควบคู่ไปกับการปฏิบัติตามกฎหมาย” และจากคำสัมภาษณ์ของนายวิจิต กมลมนิรัตน์ ผู้ใหญ่บ้านศรีษะแสด ตำบลมะเฟือง อำเภอพุทไธสงกล่าวว่า “ในหมู่บ้านไม่มีใครที่ไม่เห็นด้วยหรือต่อต้านธรรมนูญหมู่บ้านนี้ เพราะทราบดีว่าเป็นระเบียบของหมู่บ้านที่ชาวบ้านร่วมกันเขียน ร่วมกันแก้ไขให้เข้ากับสภาพที่แท้จริงของหมู่บ้าน เป็นหลักในการบริหาร จัดการกันเองภายในหมู่บ้านอย่างแท้จริงโดยไม่ต้องรอให้ใครมากำหนดชะตากรรมของหมู่บ้าน”

ดังนั้น ทุกหมู่บ้านจังหวัดบุรีรัมย์จะมีธรรมนูญหมู่บ้านเป็นแนวทางปฏิบัติจัดการตนเองสู่เป้าหมายสูงสุด คือ บุรีรัมย์สันติสุข บนความพอเพียง เพื่ออนาคตลูกหลานชาวบุรีรัมย์ ครอบครัวยุคเดียวกัน สายเลือดเดียวกัน” และมีการปฏิบัติตามธรรมนูญบุรีรัมย์สันติสุขอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ พ.ศ. 2558 จนถึงปัจจุบันเพื่อประโยชน์แก่ประชาชนชาวบุรีรัมย์ และอนาคตลูกหลานชาวบุรีรัมย์

9.2.3 การแก้ไขปัญหาด้วยองค์ประกอบ 9 ดีตามธรรมนุญบุรีรัมย์สันติสุข

หลักธรรมนุญบุรีรัมย์สันติสุข ประกอบด้วยองค์ประกอบ 9 ดี สำหรับการแก้ไขปัญหาของหมู่บ้าน อธิบายได้ดังนี้

ภาพที่ 2.9 การแก้ไขปัญหาด้วยองค์ประกอบ 9 ดีตามธรรมนุญบุรีรัมย์สันติสุข

ที่มา: เสรี ศรีหะไตร (2558)

ดีที่ 1 เป็นคนดี การเป็นคนดีต้องมีจิตสำนึกในการเป็นคนดี ทำดี ละชั่ว กลัวบาป ด้วยการส่งเสริมให้เคารพกฎกติกา ปฏิบัติตามศาสนา วัฒนธรรมและความเชื่อที่ดีงาม เพื่อสร้างจิตสำนึก

ดีที่ 2 มีปัญญาดี การเป็นคนดีต้องมีปัญญา คือ วิเคราะห์ได้ว่าอะไรผิด อะไรถูก การคิดในเชิงเหตุและผลได้ การสร้างปัญญาต้องอาศัยความร่วมมือ และยึดหลักบ้าน วัด โรงเรียน และหน่วยงานต่างๆ ทำ งานร่วมกัน

ดีที่ 3 รายได้สมดุล คือ การรายได้พอเพียงสำหรับการดำรงชีพให้พึ่งพาตนเองด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ดีที่ 4 สุขภาพดี คือ การมีสุขภาพที่แข็งแรง ไม่เป็นโรคร้ายไข้เจ็บด้วย การดูแลสุขภาพด้วยตนเอง การออกกำลังกาย เพื่อการดูแลสุขภาพของคนในชุมชน ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ดีที่ 5 สิ่งแวดล้อมดี คือ การมีสิ่งแวดล้อมรอบกายมีคุณภาพต่อการดำรงชีวิต

ดีที่ 6 สังคมดี คือ การเอื้ออาทรเมตตาคุณระหว่างประชาชน เพื่อสร้างหมู่บ้าน และครอบครัวอบอุ่น และรักษาคุณวินัยของหมู่บ้านอย่างเข้มแข็ง

ดีที่ 7 หลุดพ้นอาชญากรรม คือ การจัดให้มีการเวรยามหมู่บ้าน คอยออกตรวจพื้นที่เสี่ยงทุกวัน และการป้องกันยาเสพติด ปัญหาทะเลาะวิวาท ซึ่งจะนำไปสู่การก่ออาชญากรรมที่ร้ายแรง

ดีที่ 8 การจัดตั้งกองทุนพึ่งพาตนเอง คือ การสร้างแหล่งเงินทุนสำรองสำหรับการดำรงชีวิตให้พึ่งพาตนเองได้ โดยทุกคนในหมู่บ้านต้องมีส่วนร่วมในกองทุน เพื่อความโปร่งใส

ดีที่ 9 การสร้างความเข้มแข็งของคณะกรรมการหมู่บ้าน คือ คณะกรรมการหมู่บ้าน หรือ กม. หรือ สภาผู้นำหมู่บ้านให้เข้มแข็งในตำบล เพื่อเป็นองค์กรสร้างความเข้มแข็งในหมู่บ้าน

อีกทั้งการแก้ไขปัญหาด้วยองค์ประกอบ 9 ดีตามธรรมนูญนริรมย์สันติสุข ได้มีการศึกษาวิจัย เรื่อง การประเมินกรอบธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุข ในการพัฒนาหมู่บ้าน ด้วยเกณฑ์ในการประเมิน โครงการของ สหประชาชาติในประเทศไทย (Assessment of Development Results : Thailand Evaluation of UNDP Contribution) (ไพบุลย์ ช่างเรียน และคณะ, 2558) ผลการศึกษา พบว่า การพัฒนาหมู่บ้านด้วยกรอบธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุขมีความสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 ที่ให้ความสำคัญกับการสร้างความเป็นธรรมในสังคม การพัฒนาคนสู่สังคม การเรียนรู้ตลอดชีวิต การสร้างความเข้มแข็งของภาคการเกษตร ความมั่นคงทางอาหาร โดยกรอบธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุขเป็นการพัฒนาที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากภาคประชาชนในชุมชน นำไปสู่ความเข้มแข็งในระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และจังหวัด ด้วยการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการคิด ตัดสินใจ แก้ไขปัญหาแบบเบ็ดเสร็จภายในหมู่บ้าน นำจารีตประเพณีมาเชื่อมโยงกับ กฎ ระเบียบเพื่อให้ประชาชนยอมรับ และปฏิบัติตามกฎหมาย อีกทั้ง ประชาชนมีความพึงพอใจสูงสุดในการดำเนินงานตามธรรมนูญหมู่บ้าน เพราะ เกิดความเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น โดยทุกหมู่บ้านมีคณะกรรมการหมู่บ้าน ที่ร่วมปฏิบัติหน้าที่ทำงานอย่างเป็นระบบ บริหารจัดการภายในหมู่บ้าน รวมไปถึงการเกิดขึ้นของชุดคุ้มครองหมู่บ้านที่มาจากผู้แทนของประชาชนใน ทุกหมู่บ้านมีหน้าที่ดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยในภายในหมู่บ้าน และประสานงานกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ และ กรอบธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุขทำให้เกิดการใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างคุ้มค่า ประหยัดงบประมาณ เนื่องจากคนในหมู่บ้านมีส่วนร่วมกันคิด ร่วมกันทำโครงการ กิจกรรม และสร้างความยั่งยืนได้

9.2.4 คณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.)/คณะกรรมการชุมชนเมือง (กชช.)

คณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.)/คณะกรรมการชุมชนเมือง (กชช.) ดำเนินการตามหลักการบูรณาการคน และบูรณาการงานในหมู่บ้าน เปรียบเสมือนเป็น คณะรัฐมนตรีของหมู่บ้าน ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน เป็นประธาน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน เป็นกรรมการ และกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิอีกไม่น้อยกว่า 2 คน แต่ปัจจุบันกระทรวงมหาดไทย โดยกรมการปกครองได้เสนอให้มีการแก้ไขพระราชบัญญัติ ลักษณะปกครองท้องที่ พระพุทธศักราช 2457 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 11) พ.ศ. 2551 เกี่ยวกับโครงสร้างและอำนาจหน้าที่ ของคณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) โดยมีหน้าที่ 1. ช่วยเหลือ แนะนำให้คำปรึกษา 2. ปฏิบัติตามระเบียบกฎหมาย 3. ทำงานตามที่นายอำเภอมอบหมาย 4. ทำงานตามที่ ผู้ใหญ่บ้านร้องขอ 5. บูรณาการจัดทำแผนพัฒนา หมู่บ้าน 6. บริหารจัดการกิจกรรมในหมู่บ้านร่วมกับทุกภาคส่วน

9.2.5 แผนชีวิตหมู่บ้าน (Village Plan)

กระบวนการแผนชีวิตหมู่บ้าน (Village Plan) และแผนชีวิตครัวเรือน (Family plan) ได้รับการยอมรับจากว่า หากดำเนินการตามแผนชีวิตหมู่บ้าน และครัวเรือนนี้แล้วจะเกิดสันติสุขได้อย่างแท้จริง ดังภาพ 2.10

แบบการจัดทำแผนชีวิตหมู่บ้าน(Village Plan) สันติสุข ๙ ดี : จังหวัดบุรีรัมย์

(๑) ธรรมนูญ หมู่บ้าน ศัพท์ / ข้อที่	(๒) เป้าหมายธรรมนูญ หมู่บ้าน(ข้อนั้น) (Goal)	(๓) กิจกรรมที่ทำให้ เป้าหมายบรรลุ (Input)	(๔) กระบวนการ (Process)			(๕) ผลเชิง ปริมาณ (Output)	(๖) ผลเชิง คุณภาพ (Outcome)	(๗) ผลกระทบ ต่อเมือง/ชุมชน (Impact)
			กิจกรรมต้นน้ำ	กิจกรรมกลางน้ำ	กิจกรรมปลายน้ำ			
			๓. กิจกรรม... ๓.๑ ทำอะไร ๓.๒ ทำใคร ๓.๓ ทำอย่างไร ๓.๔ ใครรับผิดชอบ ๓.๕ ประโยชน์ที่ได้รับ ๓.๖ งบประมาณ ๓.๗ วัสดุ ๓.๘ วัสดุอื่น ๓.๙ ตัวชี้วัดผลสำเร็จ เชิงปริมาณ เชิงคุณภาพ ๓.๑๐ ความเสี่ยงและหา ป้องกัน	๒. กิจกรรม... ๒.๑ ทำอะไร ๒.๒ ทำใคร ๒.๓ ทำอย่างไร ๒.๔ ใครรับผิดชอบ ๒.๕ ประโยชน์ที่ได้รับ ๒.๖ งบประมาณ ๒.๗ วัสดุ ๒.๘ วัสดุอื่น ๒.๙ ตัวชี้วัดผลสำเร็จ เชิงปริมาณ เชิงคุณภาพ ๒.๑๐ ความเสี่ยงและหา ป้องกัน	๑. กิจกรรม... ๑.๑ ทำอะไร ๑.๒ ทำใคร ๑.๓ ทำอย่างไร ๑.๔ ใครรับผิดชอบ ๑.๕ ประโยชน์ที่ได้รับ ๑.๖ งบประมาณ ๑.๗ วัสดุ ๑.๘ วัสดุอื่น ๑.๙ ตัวชี้วัดผลสำเร็จ เชิงปริมาณ เชิงคุณภาพ ๑.๑๐ ความเสี่ยงและหา ป้องกัน กม. ต้องกระตุ้นให้ ดำเนินการ หรือส่ง เสริมโอกาสอยู่เสมอ รวมทั้ง จัดทำแผนชีวิตครัวเรือนกับ ครอบครัวที่มีปัญหาหรือ ด้อยโอกาส			

ภาพที่ 2.10 ตัวอย่างการจัดทำแผนชีวิตหมู่บ้านสันติสุข

ที่มา: เสรี ศรีหะไตร (2558)

แผนชีวิตหมู่บ้าน ต้องทำให้ครบทั้ง 9 ข้อ เช่น ข้อที่ 5 สิ่งแวดล้อมสมบูรณ์ ต้องเริ่มต้นสร้างด้วยกระดุมเม็ดแรก คือข้อที่ 1 ทำดี ละชั่ว กลัวบาป หากคนไม่กลัวบาปจะเริ่มทำลายสิ่งแวดล้อม เพื่อผลประโยชน์ตัวเอง หากไม่มีข้อที่ 8 กองทุนพึ่งพาตนเอง จะไม่มีทุนสำหรับการแก้ไขปัญหา และหากข้อที่ 9 กม.ไม่เข้มแข็ง การบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมจะทำได้ เพราะ ขาดคณะทำงานหลักร่วมกับคนในหมู่บ้าน

การจัดทำแผนชีวิตครอบครัว นับได้ว่าเป็นแผนขนาดเล็กที่สุดของแนวคิดบุรีรัมย์สันติสุข และเป็นแผนที่มีความสำคัญในการผสานแนวคิดบุรีรัมย์สันติสุข 9 ดีลงสู่วิถีชีวิตของชาวบ้านในหมู่บ้าน และชุมชนเพื่อให้เกิดการพัฒนาต่อเนื่องเกิดความยั่งยืนอย่างยิ่ง โดยระบบในการจัดทำแผนระดับชุมชน และหมู่บ้านเพื่อรองรับแนวคิดบุรีรัมย์สันติสุข 9 ดี จะประกอบไปด้วย แผนชีวิตหมู่บ้าน (Village Plan) และแผนชีวิตครอบครัว (Family Plan)

ลักษณะของการจัดทำแผนชีวิตครอบครัว จะเริ่มจากคณะกรรมการหมู่บ้านประกาศให้สมาชิกในชุมชนทุกครัวเรือนดำเนินการสำรวจข้อมูลสมาชิกในครอบครัวทุกคน และนำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจมาประมวลไว้ในแบบฟอร์ม ซึ่งมีข้อมูลที่ต้องสำรวจแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ 1.ข้อมูลทั่วไป ประกอบด้วย 1.ชื่อ นามสกุล เลขประจำตัวประชาชน 2.สถานะในครอบครัว 3.สภาพร่างกาย 4.การศึกษา 5.อาชีพ

6.รายได้ 7.พฤติกรรมเสี่ยง 8.ภาระต่อครอบครัว 2.ข้อมูลการนำข้อปฏิบัติในธรรมนูญบุรีรัมย์สันติสุข 9 ดี มาปรับใช้เพื่อแก้ไขปัญหาเชิงพฤติกรรมให้กับสมาชิกในครอบครัว โดยข้อมูลที่ได้นำไปกรอกใน แบบฟอร์ม แผนชีวิตครัวเรือน ดังนี้

ข้อมูลสมาชิกในครอบครัว

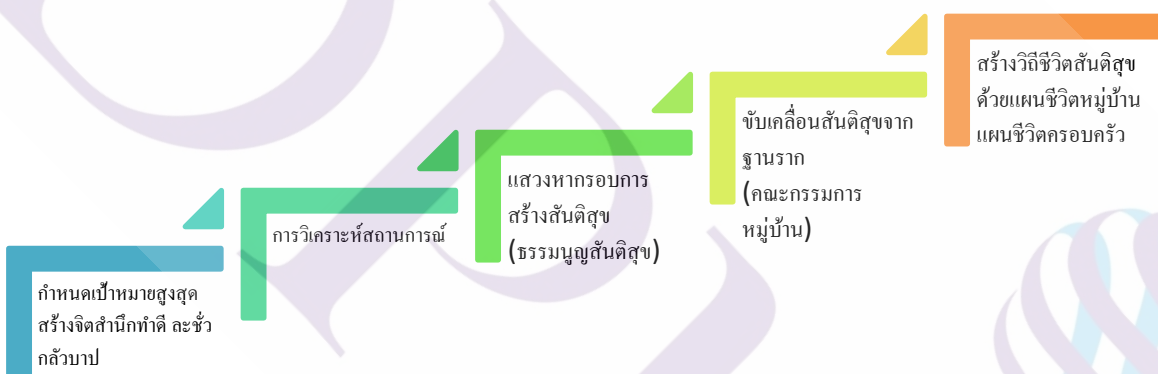
- 1.1 ชื่อ –สกุล.....
- 1.2 สถานะในครอบครัว
- 1.3 สภาพร่างกาย.....
- 1.4 การศึกษา.....
- 1.5 อาชีพ.....
- 1.6 รายได้.....
- 1.7 พฤติกรรมเสี่ยง.....
- 1.8 ภาระต่อครอบครัว.....

ประเด็น	ข้อปฏิบัติตาม ธรรมนูญบุรีรัมย์ สันติสุข	เป้าหมาย		ผู้รับผิดชอบ	ผลสำเร็จ ณ วันที่	
		จำนวน	เวลา		จำนวน	ร้อยละ
1.เป็นคนดี						
2.มีปัญหา						
2.รายได้สมดุล						
4.สุขภาพแข็งแรง						
5.สิ่งแวดล้อมสมบูรณ์						
6.สังคมอบอุ่น						
7.หลุดพ้นอาชญากรรม						
8.กองทุนพึ่งตนเอง						
9.ความเข้มแข็ง คณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.)/ชุมชนเมือง						

ที่มา: เสรี ศรีหะไตร (2558)

โดยสรุป กระบวนการจัดทำแผนชีวิตครอบครัวมีความสัมพันธ์กับการจัดทำแผนชีวิตหมู่บ้าน ซึ่งเป็นแผนที่ทุกหมู่บ้านในจังหวัดบุรีรัมย์ต้องจัดทำภายใต้การใช้แนวคิดบุรีรัมย์สันติสุข โดยมีปลัดหมู่บ้าน ตัวแทนของคณะกรรมการหมู่บ้าน ตัวแทนคณะทำงานของหมู่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน และตัวแทนศูนย์ราชการระดับภูมิภาค ส่วนราชการระดับอำเภอ ส่วนราชการระดับท้องถิ่น เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการจัดทำแผนชีวิตหมู่บ้าน ระบบดังกล่าวทำให้เกิดการประสานงานกันการหลอมรวมภารกิจของหน่วยงานภาครัฐทั้งส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค ส่วนท้องถิ่นเข้ากับบริบทของหมู่บ้าน ซึ่งจะทำให้เกิดรูปแบบการทำงานแบบประชารัฐ แม้ว่าหน่วยงานภาครัฐจะต้องปฏิบัติตามนโยบาย บทบาทภารกิจของหน่วยงาน แต่การร่วมกันจัดทำแผนชีวิตหมู่บ้านทำให้หน่วยงานภาครัฐได้รับทราบถึงปัญหาจากการดูแลชีวิตครอบครัว ทำให้สามารถแก้ไขปัญหาคือตรงจุด สำหรับการจัดทำแผนชีวิตครอบครัวเป็นการรวบรวมข้อมูลระดับฐานรากของชุมชนอย่างแท้จริง ซึ่งจะเป็ประโยชน์กับหน่วยงานภาครัฐ และหน่วยงานอื่นที่ต้องมีภารกิจที่เกี่ยวข้องกับชุมชนในการใช้ข้อมูลความเป็นจริงที่สะท้อนสภาพปัญหาของชุมชน และสามารถแก้ไขได้อย่างตรงกับปัญหา

ผู้วิจัยจึงสรุปเป็นแผนภาพเพื่อแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของแต่ละองค์ประกอบเพื่อนำไปสู่สันติสุข ดังนี้

ภาพที่ 2.11 บันได 5 ขั้นในการขับเคลื่อนบุรีรัมย์สันติสุข

ที่มา: เสรี ศรีหะไตร (2558)

9.3 การนำแนวคิดบุรีรัมย์สันติสุขไปปฏิบัติ

การนำแนวคิดบุรีรัมย์สันติสุขไปใช้ต้องปฏิบัติตามหลักการผู้ปฏิบัติต้องตั้งจิตอธิษฐาน มุ่งมั่นที่จะทำคุณประโยชน์ต่อประเทศชาติต้องจุดประกายความคิดของคนในหมู่บ้าน เพื่ออนาคตที่ดีให้กับลูกหลาน ในมุมมองของคณะผู้จัดทำมีความเห็นว่า ตัวแบบบุรีรัมย์สันติสุขเป็นกลไกในระดับนโยบาย และกลไกในระดับพื้นที่ต้องทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ ผลการขับเคลื่อนแนวคิดบุรีรัมย์สันติสุขสามารถลดอาชญากรรม พิจารณาจากสถิติคนแจ้งความในจังหวัดบุรีรัมย์ลดลง อีกทั้งยังตอบสนองนโยบายความมั่นคงของรัฐบาล กล่าวคือ การขับเคลื่อนเริ่มต้นจากจุดเล็กๆเคลื่อนไปให้บุรีรัมย์อุดมสมบูรณ์ มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน จากครัวเรือนสู่หมู่บ้านชุมชน โดยมีคณะกรรมการ (กม.) หมู่บ้าน คือ กลไกขับเคลื่อน นอกจากนี้เกิด

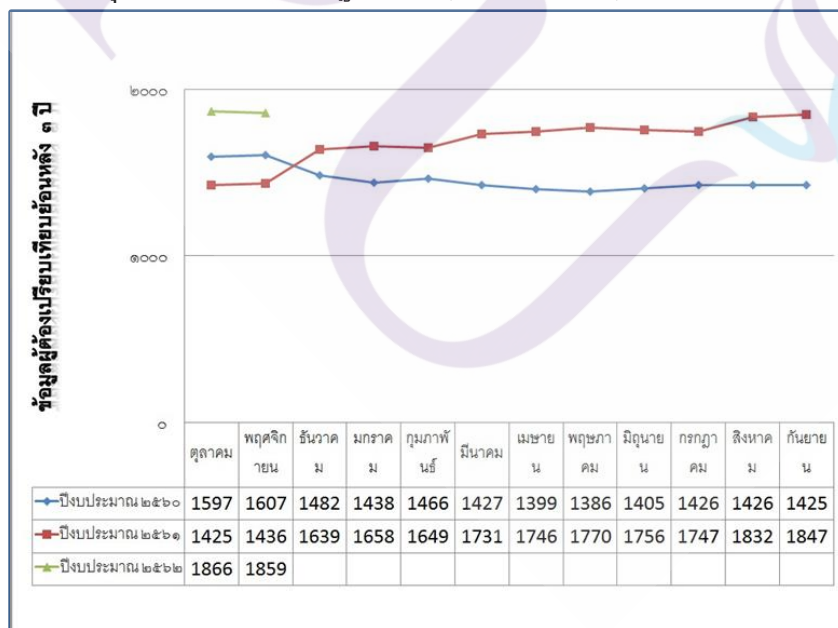
ความยั่งยืน เพราะ คณะกรรมการ (กม.) หมู่บ้านสามารถดำเนินงานได้ต่อเนื่อง เข้าใจถึงปัญหาความต้องการของคนในหมู่บ้าน

แนวคิดตั้งบุรีรัมย์สันติสุขมีความสำคัญกับงานวิจัยฉบับนี้ เนื่องจากเป็นแนวคิดที่เรือนจำอำเภอ นางรองได้นำไปประยุกต์ใช้ในการสร้างจิตสำนึกทำดี ละชั่ว กลัวบาปกับผู้ต้องขังในเรือนจำ และเปลี่ยนจาก แคนคุมขัง เป็นหมู่บ้านนารายณ์สันติสุข และนำระบบคณะกรรมการหมู่บ้านเข้าไปช่วยดูแลผู้ต้องขังใน เรือนจำ

10. ข้อมูลเรือนจำอำเภอ นางรองจังหวัดบุรีรัมย์

เรือนจำอำเภอ นางรอง เป็นเรือนจำส่วนภูมิภาค คุมขังผู้ต้องขังที่เป็นคนฝาก ผู้ต้องขังระหว่างคดี และผู้ต้องขังเด็ดขาด ตั้งอยู่ที่ 107 ม.12 ต.นางรอง อ.นางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ มีเนื้อที่รวม 103 ไร่ 3 งาน 33 ตารางวา แบ่งเป็นพื้นที่ภายใน 28 ไร่ 1 งาน 40 ตารางวา และพื้นที่ภายนอก 63 ไร่ 1 งาน 49 ตารางวา มี เขตความรับผิดชอบกับเรือนจำ 2 แห่ง ได้แก่ เรือนจำชั่วคราวบ้านโคกมะตูมมีเนื้อที่ 565 ไร่ 2 งาน 85 ตารางวา เรือนจำชั่วคราวนางรอง เนื้อที่ 12 ไร่ 44 ตารางวา และสถานที่เพื่อการควบคุมตัวตรวจพิสูจน์ เนื้อที่ 2 งาน เปิดทำการเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2544 เพื่อรองรับภารกิจของศาลจังหวัดนางรองมีอำนาจในการ ควบคุม และปฏิบัติต่อผู้ต้องกักขังผู้ต้องขังระหว่างสอบสวน ใต้สวนมูลฟองอุทธรณ์ฎีกา และผู้ต้องขังเด็ดขาดชายหญิงจำเรือนจำไม่เกิน 20 ปี

ปัจจุบัน เรือนจำอำเภอ นางรองมีผู้ต้องขังอยู่ในการควบคุมจำนวน 1,850 คน แบ่งเป็นชาย 1,702 คน หญิง 137 คน คนฝาก (เยาวชนชาย) 4 คน และผู้ต้องกักขัง ชาย 7 คน (ข้อมูล ณ วันที่ 14 ธันวาคม 2561) ซึ่งหากเปรียบเทียบความจุตามเกณฑ์มาตรฐานของเรือนจำ พบว่า เรือนจำอำเภอ นางรองมีความจุเกินกว่าเกณฑ์มาตรฐาน คือ 1,850 คน จาก 1,318 คน

ภาพที่ 2.12 สถิติผู้ต้องขังย้อนหลัง 3 ปีงบประมาณ (พ.ศ. 2560-2562)

ที่มา: เรือนจำอำเภอ นางรอง (2561)

โครงสร้างการบริหารงาน และอัตรากำลังเจ้าหน้าที่ของเรือนจำอำเภอนางรอง

เรือนจำอำเภอนางรองมีเจ้าหน้าที่จำนวน 86 คน (รองรับการเปิดเรือนจำโครงสร้างเบา 10 คน) ได้แก่ 1.เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานจริง ชาย 48 คน หญิง 9 คน รวมจำนวน 57 คน 2.พนักงานราชการ (ผู้ช่วยพนักงานราชทัณฑ์) จำนวน 7 คน 3.พนักงานราชการ (เจ้าหน้าที่ควบคุมด้านตรวจพิสูจน์) จำนวน 10 คน 4.พนักงานจ้างเหมาบริการ จำนวน 2 คน 5.พนักงานรักษาความปลอดภัย จำนวน 3 คน

โครงสร้างการบริหารเรือนจำอำเภอนางรอง ประกอบด้วย 1.นายกฤษณะ ทิพยจันทร์ ผู้บัญชาการเรือนจำอำเภอนางรอง 2.นายสังเวียน พรหมสาร หัวหน้าฝ่ายบริหารทั่วไปและหัวหน้าศูนย์ปฏิบัติการพิเศษ 3.นายชาญณรงค์ เมืองไทย หัวหน้าฝ่ายควบคุม และรักษาการและหัวหน้าสถานกักขังนางรอง 4.นายชวน ฉิมกุล หัวหน้าฝ่ายทัณฑปฏิบัติ 5.นายไพโรจน์ ศรีสุริยะนันท์ หัวหน้าฝ่ายฝึกวิชาชีพ และหัวหน้าเรือนจำชั่วคราวนางรอง 6.นายพัฒนพงษ์ จันทรพะเนา หัวหน้าฝ่ายการศึกษาและพัฒนาจิตใจ 7.นางสาวสุกัลลา เขียวรัมย์ หัวหน้าสถานพยาบาล และ 8. นายทองศักดิ์ เกษมสวัสดิ์ หัวหน้าสถานตรวจพิสูจน์เรือนจำชั่วคราวบ้านโคกมะตูม

ภาพที่ 2.13 โครงสร้างการบริหารงานเรือนจำอำเภอนางรอง

ที่มา: เรือนจำอำเภอนางรอง (2561)

เรือนจำอำเภอนางรอง ยังมีหน้าที่ในการอบรมแก้ไขพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขัง คือ อบรมให้ผู้ต้องขังให้เป็นคนดี เรือนจำมีหน้าที่อบรม เหมือนพ่อแม่อบรมลูก การที่ผู้ต้องขังจะดีก็ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่างด้วย เรือนจำเป็นปัจจัยหนึ่ง สังคมภายนอกก็เป็นปัจจัยหนึ่ง หากสังคมภายนอกให้อาิส ผู้ต้องขังที่พ้นโทษก็พร้อมที่จะเป็นคนดีของสังคม) โดยการให้การศึกษา ดังนี้

- 1.การจัดการศึกษาแก่ผู้ไม่รู้หนังสือ
- 2.การจัดการศึกษาสายสามัญ สายอาชีพ ระดับ ปวช., ปวส. และสายธรรมศึกษา
- 3.การจัดการศึกษาระดับปริญญาตรี (มศธ.)
- 4.การพัฒนาจิตใจ โดยการจัดกิจกรรมทางศาสนาที่ผู้ต้องขังนับถือ ส่วนมากจะเป็นศาสนาพุทธ มีการนิมนต์พระสงฆ์เข้าแสดงธรรมเทศนา เชิญวิทยากรจากหลายสาขาอาชีพ เข้าให้ความรู้ ฯลฯ

อย่างไรก็ตาม เรือนจำอำเภอนางรองประสบปัญหาความรุนแรงของสถานการณ์ยาเสพติด และปัญหาการลักลอบนำโทรศัพท์มือถือเข้าเรือนจำ เช่นเดียวกับเรือนจำอื่นๆ ทั่วประเทศ ดังนั้นในปี 2558 จังหวัดบุรีรัมย์ได้นำแนวคิดบุรีรัมย์สันติสุขประกาศใช้เป็นนโยบายการบริหารจังหวัด เรือนจำอำเภอ นางรองจึงได้ประยุกต์ใช้แนวคิดดังกล่าวในการพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขังอย่าง เช่น กิจกรรมฝึกวินัย ผู้ต้องขัง การจัดตั้งกองทุนสงเคราะห์ผู้ต้องขัง การลงนาม MOU กับหน่วยงานเพื่อรับผู้พ้นโทษไปทำงานใน สถานประกอบการ เป็นต้น (เรือนจำอำเภอ นางรอง , 2561)

ผลการดำเนินงานของเรือนจำอำเภอ นางรองมีความเป็นรูปธรรมสามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างยั่งยืน และจากข้อมูลการตรวจค้นของเรือนจำอำเภอ นางรอง พบว่า ไม่มีโทรศัพท์มือถือ ยาเสพติด และสิ่งของ ต้องห้ามในเรือนจำได้อย่างเด็ดขาด 100% ได้ผลสัมฤทธิ์ตามแนวนโยบายของกระทรวงยุติธรรม และมีการกระทำผิดซ้ำทุกกลุ่มประเภทการกระทำผิดเพียง 11% ซึ่งเป็นจำนวนการกระทำผิดซ้ำที่น้อยมาก เมื่อเทียบกับสถิติการกระทำผิดซ้ำถูกส่งกลับเรือนจำ 3 ปี จำนวน 32% และสถิติผู้ต้องขังยาเสพติด ทำผิดซ้ำสูงถึง 42 % (กรมราชทัณฑ์, 2561) จนได้รับรางวัลชนะเลิศโครงการประกวดนวัตกรรม ประเภท การบริหารกิจการเรือนจำ และรางวัลในโครงการประกวดการจัดระเบียบเรือนจำ

ปัจจุบันเรือนจำอำเภอ นางรองยังคงดำเนินงานตามแนวทางดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง โดยมีเป้าหมาย สูงสุด คือ การคืนคนดีมีคุณค่าสู่สังคม ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวทางปฏิบัติสากลที่เป้าหมายสร้างสังคมที่ มีสันติสุข และการพัฒนาที่ยั่งยืน อีกทั้ง จังหวัดบุรีรัมย์ได้มีแผนชีวิตหมู่บ้าน (Village Plan) ซึ่งมีส่วนสำคัญ ในการพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขังในเรือนจำอำเภอ นางรอง โดยการวางแผนชีวิตร่วมกับผู้ต้องขังโดย จัดทำแผนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังเป็นรายบุคคล (Sentence Plan) เมื่อพ้นโทษผู้ต้องขังสามารถผสานแผน ชีวิตของตนเข้ากับแผนชีวิตหมู่บ้าน ซึ่งเป็นกระบวนการที่ให้หมู่บ้านช่วยเหลือผู้พ้นโทษให้มีอาชีพอยู่ใน สังคมได้อย่างอบอุ่น และไม่กระทำผิดซ้ำ

11. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ฉนิสา งานสถิต (2553) ศึกษาเรื่อง “กระบวนการนำนโยบายคืนคนดีสู่สังคม ไปสู่การปฏิบัติของ กรมราชทัณฑ์ : การเตรียมความพร้อมผู้ต้องขังก่อนปล่อย” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการนำ นโยบายคืนคนดีสู่สังคมในส่วนการเตรียม ความพร้อมผู้ต้องขังก่อนปล่อยไปสู่การปฏิบัติการจัดการกับการ ลดการตีตรา การประทัมลทิน และการเสริมพลังอำนาจที่เกิดขึ้นในกระบวนการเตรียมความพร้อม ผู้ต้องขังก่อนปล่อย ปัจจัยสนับสนุน ปัญหาอุปสรรค และเพื่อค้นหาแนวทาง ในการพัฒนากระบวนการ นำนโยบายคืนคนดีสู่สังคมในส่วนการเตรียมความพร้อมผู้ต้องขัง ก่อนปล่อยไปสู่การปฏิบัติให้เกิดความ เหมาะสม โดยผลการศึกษานำนโยบายคืนคนดีสู่สังคม ไปสู่การปฏิบัติ เป็นกระบวนการของการใช้ กระบวนการทัศน์ คำนิยาม และกระแสสังคม โดยเฉพาะประเด็นในเรื่องสิทธิมนุษยชน และศักดิ์ศรีความเป็น มนุษย์มาใช้ในการกำหนดนโยบาย

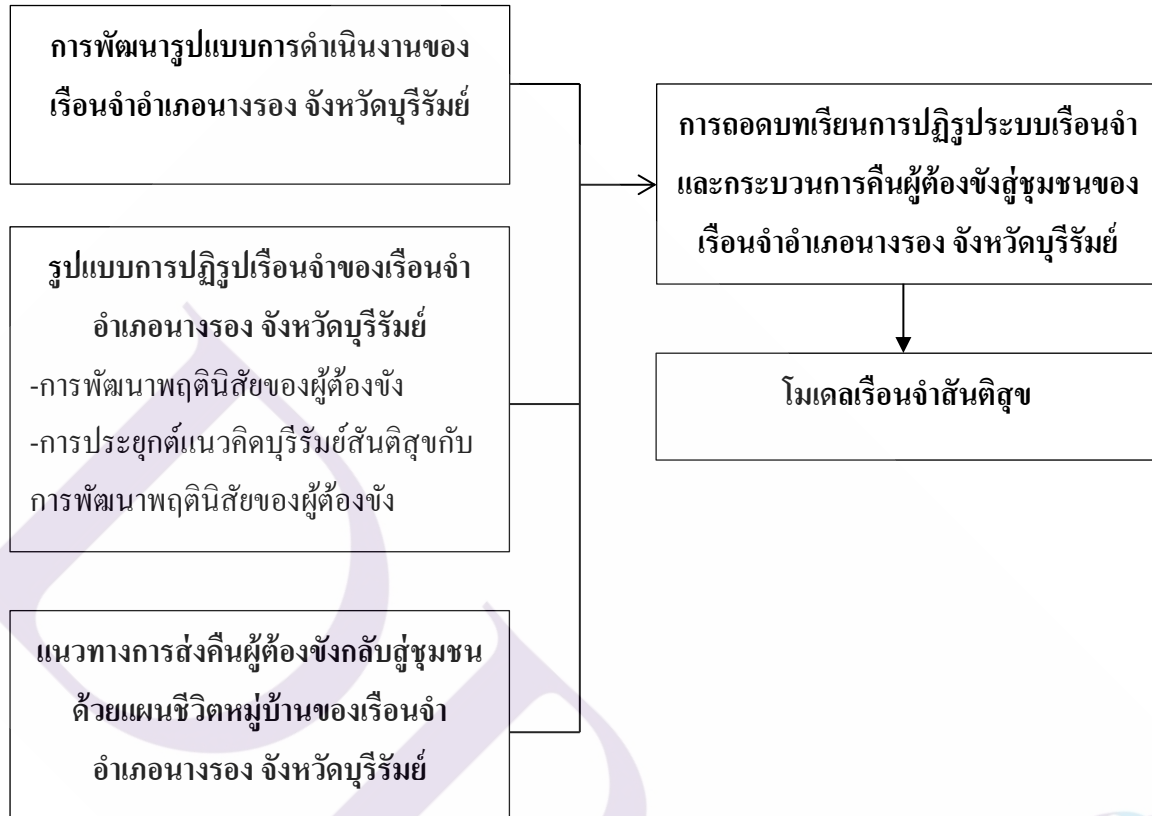
วันทนา เนื่องอนันต์ และสนอง โลหิตวิเศษ (2559) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบกิจกรรม ส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังวัยหนุ่ม” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสร้างและประเมิน รูปแบบกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขังวัยหนุ่ม ผลการศึกษา พบว่า รูปแบบกิจกรรม เพื่อพัฒนาพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขังวัยหนุ่มที่มีความเหมาะสม ควรเริ่มต้นจากการวิเคราะห์บริบทของตัวผู้ต้องขังก่อนแล้วจึงไปวิเคราะห์บริบทของทัณฑสถาน ขั้นตอนต่อไปจึงจะสามารถกำหนดเป้าหมาย และเนื้อหา รูปแบบกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ที่มีความสอดคล้องต่อการพัฒนา พฤตินิสัยของผู้ต้องขังวัยหนุ่ม ส่วนการประเมินผลจะเน้นไปที่วิทยากรและการจัดกิจกรรม

สุชาติ สมณะ และ ลัดดาพรรณ ณ ระนอง (2560) ศึกษาเรื่อง “ปมของผู้ต้องขังที่มีต่อภารกิจคืนคนดีสู่สังคม” มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาปมของผู้ต้องขังที่มีต่อภารกิจคืนคนดีสู่สังคม กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นผู้ต้องขังที่ถูกคุมขังในเรือนจำ เป็นผู้ที่ได้รับโอกาสทางการศึกษา การพัฒนาจิตใจ การพัฒนาอาชีพ ในโครงการด้านการพัฒนาพฤตินิสัยของเรือนจำ เรือนจำกลางบางขวาง ตำบลสวนใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี

ผลการวิจัยปรากฏว่าปมของผู้ต้องขังที่มีต่อภารกิจคืนคนดีสู่สังคมมี 3 ประการ ได้แก่ 1. ผู้ต้องขังมีความคิดและพฤติกรรมตามสัญชาตญาณ คือ มีพฤติกรรมกระทำตามใจตน ไม่กระทำในสิ่งที่เป็นหน้าที่หลักของตน รวมทั้งมีความ โกรธ ความอึดอัดตันใจ และมีความคิดที่ผิดพลาดไปจากความเป็นจริง 2. ผู้ต้องขังมีความคิดและพฤติกรรมตามอุปนิสัยส่วนตัว คือ มีพฤติกรรมปฏิเสธและไม่ยอมรับเอา กิจกรรมด้านการศึกษารอบรม และการฝึกวิชาชีพที่เกี่ยวกับการพัฒนาพฤตินิสัย โดยมักจะทำกิจกรรมตามใจตนเอง และ 3. ผู้ต้องขังมีความคิดและพฤติกรรมตามการเรียนรู้จากสังคม คือ มีพฤติกรรมที่แสดงถึงการขาดความสนใจในหน้าที่ความรับผิดชอบของตน ซึ่งเป็นผลมาจากการเรียนรู้จากสภาพแวดล้อมในการใช้ชีวิตประจำวันกับผู้คนและเพื่อน ๆ ในเรือนจำ

โดยสรุปจากแนวคิดทฤษฎีต่างๆ ที่ได้กล่าวมาประเทศไทยยังประสบปัญหาการทำความผิดกฎหมาย และเกิดปัญหาผู้ต้องขังล้นเรือนจำเป็นปัญหาสำคัญทางสังคม ที่มีผลกระทบต่อชาติ โดยส่วนรวมทั้งทางตรง และทางอ้อม แม้ปัจจุบันการศึกษาวิจัยค้นคว้าสาเหตุการก่ออาชญากรรม และการบำบัดและเตรียมความพร้อมผู้ต้องขังคืนสู่สังคมมากขึ้นกว่าเดิมมาก โดยตัวแปรที่ศึกษามักจะเกี่ยวกับนโยบายของกรมราชทัณฑ์ การปฏิรูปเรือนจำ ปัจจัยทางสังคมและจิตวิทยาต่อการพัฒนาพฤตินิสัย แต่ยังไม่เห็นแนวคิดใดที่เป็นแบบเฉพาะ สำหรับอธิบายปัญหาการส่งคืนผู้ต้องขังและสามารถกลับไปใช้ชีวิตได้อย่างปกติสุขโดยตรง และวิธีการเชื่อมโยงระหว่างเรือนจำและชุมชนที่ผู้พ้นโทษต้องไปใช้ชีวิต ประกอบอาชีพ เลี้ยงดูตนเอง และสร้างการยอมรับของสังคม เพื่อไม่หวนกลับมากระทำผิดซ้ำ ส่วนการศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการคืนผู้ต้องขังสู่สังคมสันติสุขเท่าที่ทบทวนวรรณกรรมได้นั้น ยังไม่ปรากฏในการศึกษาวิจัยประเทศไทย

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการปฏิรูปเรือนจำ และกระบวนการคืนผู้ต้องขังสู่ชุมชนสันติสุข” โดยมีกรอบแนวคิด ดังนี้

ภาพที่ 2.14 กรอบการดำเนินงานวิจัย

บทที่ 3

วิธีการวิจัย

โครงการพัฒนารูปแบบการปฏิรูปเรือนจำ และกระบวนการคืนผู้ต้องขังสู่ชุมชนสันติสุข ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของงานวิจัย ได้แก่ เพื่อศึกษาการพัฒนารูปแบบการดำเนินงานของเรือนจำอำเภอนางรองจังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อศึกษารูปแบบการดำเนินงานของเรือนจำอำเภอ นางรองจังหวัดบุรีรัมย์ และเพื่อเสนอแนะแนวทางการส่งคืนผู้ต้องขังกลับสู่สังคมด้วยแผนชีวิตหมู่บ้าน ของเรือนจำอำเภอ นางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ โดยเหตุผลที่ผู้วิจัยศึกษาโครงการฯ ดังกล่าวกับเรือนจำอำเภอ นางรอง เนื่องจาก เรือนจำอำเภอ นางรองเป็นเรือนจำแห่งแรกที่ได้นำนโยบายบุรีรัมย์สันติสุขเข้ามา ประยุกต์ใช้กับแนวทางการพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขังกรมราชทัณฑ์ เพื่อกล่อมเกลาคติใจของผู้ต้องขังให้ เป็นคนดี และมีแนวทางสร้างความสัมพันธ์ การสร้างการยอมรับกับหมู่บ้านภายในจังหวัดบุรีรัมย์ให้เกิด ความเชื่อมั่นในการรับตัว ผู้พ้นโทษเข้าสู่หมู่บ้านสามารถดำรงชีวิตได้อย่างสันติสุข และเป็นการปฏิรูป เรือนจำด้วยการให้ความสำคัญกับหลักสิทธิมนุษยชน การสร้างความร่วมมือกับจังหวัด ภาคเอกชน ภาค ประชาสังคมอย่างเป็นระบบเพื่อการพัฒนาพฤตินิสัยให้กับผู้ต้องขัง

ประชากร

โครงการพัฒนารูปแบบการปฏิรูปเรือนจำ และกระบวนการคืนผู้ต้องขังสู่ชุมชนสันติสุขได้คัดเลือก ตัวอย่างในการวิจัยแบบการเลือกตัวอย่างกรณีหลากหลาย (Maximum Variation Sampling) ซึ่งเป็นการเลือก กลุ่มตัวอย่างให้ครอบคลุมความหลากหลายของกลุ่ม เพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์ได้ครอบคลุม (ประไพพิมพ์ สุธีวสินนนท์ และประสพชัย พสุนนท์ (2559) อ้างถึง Miles and Huberman (1994) โดยโครงการฯ ได้คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างจำนวน 5 กลุ่ม ได้แก่

1. อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์ ที่ดำรงตำแหน่งในปี 2558-2560 และเป็นผู้นำนโยบายบุรีรัมย์ สันติสุขพัฒนาจังหวัดบุรีรัมย์
2. ผู้บริหาร และกลุ่มเจ้าหน้าที่เรือนจำอำเภอ นางรองจังหวัดบุรีรัมย์
3. ผู้ต้องขังที่ได้รับการพัฒนาพฤตินิสัยของเรือนจำอำเภอ นางรองในช่วง ปี 2557-2561
4. ผู้พ้นโทษที่ผ่านกระบวนการพัฒนาพฤตินิสัยของเรือนจำอำเภอ นางรอง ในช่วง ปี 2557-2561 และกลับไปใช้ชีวิตในหมู่บ้านในจังหวัดบุรีรัมย์ โดยผู้พ้นโทษต้องยินยอมให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์
5. ตัวแทนชาวบ้านในหมู่บ้านชุมชน จังหวัดบุรีรัมย์

โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง และได้ผลดังนี้

1. นายเสรี ศรีหะไตร อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์ในฐานะผู้นำนโยบายบุรีรัมย์สันติสุขพัฒนา จังหวัดบุรีรัมย์ และเป็นผู้ดูแลการพัฒนาพหุตินิสัยของผู้ต้องขังร่วมกับผู้บัญชาการเรือนจำ ในช่วงปี 2558-2560

2. ผู้บริหาร และกลุ่มเจ้าหน้าที่เรือนจำอำเภอนางรองจังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 6 คน ได้แก่ นายกฤษณะ ทิพย์จันทร์ ผู้บัญชาการเรือนจำอำเภอนางรอง นายสังเวียน พรหมสาร นักทัศนวิทยาชำนาญการ นายพัฒนาพงษ์ จันพะเนา อนุศาสตราจารย์ชำนาญการ นายชวน ฉิมกุล นักทัศนวิทยาชำนาญการ นายชาญณรงค์ เมืองไทย นักทัศนวิทยาชำนาญการ นายไพโรจน์ นักทัศนวิทยาชำนาญการ

3. ผู้ต้องขังที่ได้รับการพัฒนาพหุตินิสัยของเรือนจำอำเภอนางรองในช่วง ปี 2557-2561 จำนวน 10 คน ได้แก่ ผู้ต้องขัง พ.ร.บ. ยาเสพติด 7 คน พ.ร.บ. นอโคจร 1 คน พ.ร.บ. ยักยอกทรัพย์สิน 1 คน และ พ.ร.บ. แรงงาน 1 คน ซึ่งยินยอมให้ข้อมูล

4. ผู้พ้นโทษที่ผ่านกระบวนการพัฒนาพหุตินิสัยของเรือนจำอำเภอนางรองในช่วง ปี 2557-2561 และกลับเข้าไปใช้ชีวิตในหมู่บ้าน จำนวน 1 คน ได้แก่ นายวินัย (นามสมมติ) ซึ่งยินยอมในการให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์

5. ตัวแทนชาวบ้านในชุมชน จังหวัดบุรีรัมย์ ได้แก่ นายเกรียงศักดิ์ แก้วพลสง นายกองค้การบริหาร ส่วนตำบลหนองโสน จังหวัดบุรีรัมย์ กำนันจอน ผ่องอำ และว่าที่ ร.ต. วิชัย ปิยมิตรธรรม นายกสมาคมกำนันผู้ใหญ่บ้านจังหวัดบุรีรัมย์

เครื่องมือการเก็บรวบรวมข้อมูล

โครงการพัฒนารูปแบบการปฏิรูปเรือนจำ และกระบวนการคืนผู้ต้องขังสู่ชุมชนสันติสุขใช้แบบ สัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลักมีประเด็นคำถาม ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างกับผู้ให้ข้อมูลหลักตัว จำนวน 21 คน ซึ่งสอดคล้องกับประไพพิมพ์ สุธีวสินนท์ และประสพชัย พสุนนท์ (2559 อ้างถึง Nastasi and Schensu (2005) ได้อธิบายว่า การสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลหลักควรสัมภาษณ์ประมาณ 5- 30 คน หรือจนกว่าถึงภาวะอิ่มตัวของข้อมูล

คุณภาพของเครื่องมือการเก็บรวบรวมข้อมูล

แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างที่ใช้เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลักในโครงการพัฒนารูปแบบ การปฏิรูปเรือนจำ และกระบวนการคืนผู้ต้องขังสู่ชุมชนสันติสุขได้ผ่านการพิจารณาความเที่ยงตรง เชิงของข้อคำถามจากกรรมการ 2 ชุด ได้แก่ คณะกรรมการวิจัยของคณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ จำนวน 5 คน และคณะกรรมการวิจัยของมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ จำนวน 10 คน

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

โครงการพัฒนารูปแบบการปฏิรูปเรือนจำ และกระบวนการคืนผู้ต้องขังสู่ชุมชนสันติสุขดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. วันที่ 6 ธันวาคม 2561 เวลา 15.00-18.00 น. ดำเนินการสัมภาษณ์กับนายเสรี ศรีหะไตร อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์ โดยมีประเด็นการสัมภาษณ์ ได้แก่ แนวคิดโมเดลสันติสุข 9 ดี ความสอดคล้องระหว่างโมเดลสันติสุข 9 ดีกับนโยบายของชาติ นโยบายของจังหวัด การตอบสนองกับความต้องการของประชาชน รูปแบบ และกระบวนการดำเนินงานของเรือนจำอำเภอนางรองจังหวัดบุรีรัมย์

2. วันที่ 14 ธันวาคม 2561 การเก็บข้อมูลจะดำเนินการเป็น 2 ช่วง ได้แก่

2.1 ช่วงช่วงเช้า 09.00-12.00 น. ผู้วิจัยเก็บข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูล ดังนี้

2.1.1 ผู้บริหาร และกลุ่มเจ้าหน้าที่เรือนจำอำเภอนางรองจังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 6 คน ได้แก่ นายกฤษณะ ทิพย์จันทร์ ผู้บัญชาการเรือนจำอำเภอนางรอง นายสังเวียน พรมสาร นักทัณฑวิทยาชำนาญการ นายพัฒนพงษ์ จันพะเนา อนุศาสตราจารย์ชำนาญการ นายชวน ฉิมกุล นักทัณฑวิทยาชำนาญการ นายชาญณรงค์ เมืองไทย นักทัณฑวิทยาชำนาญการและนายไพโรจน์ นักทัณฑวิทยาชำนาญการ สำหรับประเด็นการสัมภาษณ์ผู้บริหาร และกลุ่มเจ้าหน้าที่เรือนจำอำเภอนางรองจังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 6 คน สัมภาษณ์ในประเด็นคำถาม ได้แก่ กระบวนการพัฒนาพฤตินิสัยของเรือนจำอำเภอนางรอง ความมีประสิทธิภาพ ความมีประสิทธิผล

2.1.2 นายวินัย (นามสมมติ) ผู้พ้นโทษที่ผ่านกระบวนการพัฒนาพฤตินิสัยของเรือนจำอำเภอนางรองในช่วงปี 2557-2561 และกลับเข้าไปใช้ชีวิตในหมู่บ้าน จำนวน 1 คน โดยมีประเด็นการสัมภาษณ์ ได้แก่ ประสิทธิภาพของกระบวนการพัฒนาพฤตินิสัยของเรือนจำอำเภอนางรอง

2.1.3 ตัวแทนชุมชน ได้แก่ นายเกรียงศักดิ์ เผ้าพลสง นายกองค้การบริหารส่วนตำบลหนองโสน จังหวัดบุรีรัมย์ นายกสมาคมกำนัน ผู้ใหญ่บ้านจังหวัดบุรีรัมย์ และกำนันจอน ผ่องจำ และว่าที่ ร.ต.วิชัย ปิยมิตรธรรม นายกสมาคมกำนันผู้ใหญ่บ้านจังหวัดบุรีรัมย์ โดยมีประเด็นการสัมภาษณ์ ได้แก่ การยอมรับ ความสอดคล้องกับแผนชีวิตหมู่บ้าน การจัดหาอาชีพ ประสิทธิภาพของการพัฒนาพฤตินิสัยของเรือนจำอำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ 1.ความสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนา และการตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน 2.ประสิทธิภาพ 3.ประสิทธิผล 4.ความยั่งยืน

2.2 ช่วงบ่าย 13.00-16.30 น. ผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้ต้องขังจำนวน 10 คน แบ่งเป็นผู้ต้องขัง พ.ร.บ. ยาเสพติด 7 คน พ.ร.บ. นื้อ โกง 1 คน พ.ร.บ. ยักยอกทรัพย์ 1 คน และพ.ร.บ. แรงงาน 1 คน โดยมีประเด็นการสัมภาษณ์ ได้แก่ กระบวนการพัฒนาพฤตินิสัยของเรือนจำอำเภอนางรอง ความมีประสิทธิภาพ

อีกทั้งผู้วิจัยได้วิจัยเอกสาร (Documentary Research) เพื่อศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ รายงานประเมินผลการใช้กรอบธรรมนุญหมู่บ้านสันติสุข 9 ดีในการพัฒนาหมู่บ้าน จังหวัดบุรีรัมย์ คู่มือโมเดลสันติสุข 9 ดีและแผนชีวิตหมู่บ้าน และ เอกสารการพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขังในประเทศไทย

และต่างประเทศ เพื่อศึกษาเปรียบเทียบประสิทธิผลของการดำเนินงานการปฏิรูปเรือนจำ และกระบวนการ
คืนผู้ต้องขังสู่ชุมชนสันติสุขของเรือนจำอำเภอเมืองจังหวัดบุรีรัมย์

การวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากที่เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้วิจัยใช้การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล
(Methodological Triangulation) โดยการเปรียบเทียบข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลัก และใช้วิธีการวิเคราะห์
ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) ในการตีความ และอธิบายการพัฒนา รูปแบบการดำเนินงานของเรือนจำ
อำเภอเมืองจังหวัดบุรีรัมย์ การศึกษารูปแบบการดำเนินงานของเรือนจำอำเภอเมืองจังหวัดบุรีรัมย์ และ
การให้ข้อเสนอแนะทางการส่งคืนผู้ต้องขังกลับสู่สังคมด้วยแผนชีวิตหมู่บ้านของเรือนจำอำเภอเมือง
จังหวัดบุรีรัมย์

บทที่ 4

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการปฏิรูปเรือนจำ และกระบวนการคืนผู้ต้องขังสู่ชุมชน สันติสุข” แบ่งการนำเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์เป็น 3 ส่วน ดังนี้

1. การพัฒนาแบบการดำเนินงานของเรือนจำอำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์

ผู้วิจัยจะนำเสนอเหตุผล ความเป็นมา และนโยบายที่เกี่ยวข้อง ความเป็นมาของรูปแบบการดำเนินงานเรือนจำอำเภอนางรอง เพื่อแสดงการพัฒนาแบบการดำเนินงานของเรือนจำอำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ อย่างไรก็ตามเรือนจำอำเภอนางรองเป็นหน่วยงานราชการสังกัดกรมราชทัณฑ์จึงต้องปฏิบัติงานในด้านการบริหารเรือนจำ การพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขังตามนโยบายของกรมราชทัณฑ์ จึงทำให้การอภิปรายการพัฒนาแบบการดำเนินงานของเรือนจำอำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ ผู้วิจัยต้องอภิปรายในประเด็นพัฒนาการปฏิบัติงานของเรือนจำอำเภอนางรองตามนโยบายของกรมราชทัณฑ์ และการนำแนวคิดบุรีรัมย์สันติสุขประยุกต์ใช้ร่วมกับการพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขังของเรือนจำอำเภอนางรอง ซึ่งเป็นเรือนจำแห่งเดียวที่ได้ประยุกต์แนวทางดังกล่าวช่วยขัดเกลาจิตใจของผู้ต้องขังให้เป็นคนดี เพื่อคืนคนดีสู่สังคม

นโยบายจากกระทรวงยุติธรรม และกรมราชทัณฑ์ที่ส่งผลต่อการพัฒนาแบบการดำเนินงานของเรือนจำอำเภอนางรอง ได้แก่

1.นโยบาย 5 ก้าวอย่างแห่งการเปลี่ยนแปลงของกระทรวงยุติธรรม มีเป้าหมาย คือ ไม่ให้มีการแพร่ระบาดของยาเสพติด โทรศัพท์มือถือ และสิ่งของต้องห้ามภายในเรือนจำอย่างเด็ดขาด และสร้างภาพลักษณ์ที่ดีต่อกรมราชทัณฑ์ให้กับสังคม และสนองตอบนโยบายของกระบวนการยุติธรรมของรัฐบาลที่ต้องการสร้างความมุ่งมั่น คืนคนดีที่มีคุณค่าสู่สังคม (กรมราชทัณฑ์, 2560) นโยบาย 5 ก้าวอย่างแห่งการเปลี่ยนแปลง ประกอบไปด้วย การควบคุม และปราบปรามยาเสพติด โทรศัพท์มือถือ และสิ่งของต้องห้ามภายในเรือนจำ การจัดระเบียบภายในเรือนจำ การฝึกวินัยผู้ต้องขัง การพัฒนาจิตใจด้วยหลักสูตรสัจธรรม และ การสร้างการยอมรับจากสังคม

3. นโยบาย 3 ส. 7 ก. เป็นนโยบายจากอธิบดีกรมราชทัณฑ์ (กรมราชทัณฑ์, 2560) โดย 3 ส หมายถึง สะอาด เรือนจำต้องมีความสะอาดทั้งด้านกายภาพ เป็นเรือนจำปลอดจากยาเสพติด โทรศัพท์มือถือ และสิ่งของต้องห้าม สุจริต เป็นแนวทางการบริหารงานที่ยึดหลักสุจริต เช่น การพิจารณาความดี และการเลื่อนตำแหน่งต้องเป็นไปตามหลักคุณธรรม การจัดซื้อจัดจ้างต้องเป็นไปตามระเบียบของราชการ การไม่เบียดเบียนผู้บัญชาการเรือนจำ ผู้อำนวยการทัณฑสถานในลักษณะของการระดมทุนหรือ

เรียกรับผลประโยชน์ในรูปแบบอื่น และการทรยศต่อวิชาชีพ สำหรับความเสมอภาค งานราชทัณฑ์ต้องปฏิบัติกับผู้ต้องขังทุกคนอย่างเท่าเทียมกันมีความเสมอภาคเสมอ

สำหรับนโยบาย 7 ก. ได้แก่ กักขัง โดยขอให้ผู้บัญชาการเรือนจำ ผู้อำนวยการทัณฑสถานให้ความสำคัญกับการกักขัง และการควบคุมเป็นหลักสำคัญ แก้ไข ให้การดำเนินงานราชทัณฑ์เป็นไปตาม 5 ก้าวอย่างแห่งการเปลี่ยนแปลงข้างใน เรื่องของการฝึกอบรมวินัย การเดินสวนสนาม การฝึกสมาธิให้กับผู้ต้องขัง การยึดหลักกฎหมาย โดยให้ผู้บัญชาการเรือนจำ ผู้อำนวยการทัณฑสถานยึดหลักกฎหมายในการดำเนินงาน และกฎกระทรวงระเบียบที่เกี่ยวข้อง รวมไปถึงข้อกำหนดสากลต่างๆ เช่น ข้อกำหนดกรุงเทพ ข้อกำหนดแมนเดลา และข้อบังคับเกี่ยวกับการป้องกัน และปราบปรามสิ่งของต้องห้ามภายในเรือนจำ การวางกรอบ โดยให้ผู้บัญชาการเรือนจำ ผู้อำนวยการทัณฑสถานต้องวางกรอบในการดำเนินงานให้อยู่ในความถูกต้องตามกรอบของกฎหมายเป็นหลัก เมื่อมีความจำเป็นต้องใช้ดุลยพินิจนอกเหนือจากระบบกฎหมายขอให้ใช้ดุลยพินิจโดยยึดหลักความถูกต้อง การให้กำลังใจ ผู้ต้องขังต้องได้รับกำลังใจเชิงบวกผ่านการดำเนินงาน โครงการกำลังใจในพระราชดำริพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา และห้องสมุดพร้อมปัญญาของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และ การกลับตัว โดยการกลับตัวเป็นตัวชี้วัดสำคัญที่กรมราชทัณฑ์ต้องให้ความสำคัญในการดำเนินงานให้เกิดผลเชิงรูปธรรมเพื่อลดอัตราการกระทำผิดของผู้ต้องโทษให้น้อยลงและคืนคนดีเข้าสู่สังคมอย่างมีประสิทธิภาพ

นโยบาย 5 ก้าวอย่างแห่งการเปลี่ยนแปลง และนโยบาย 3 ส. 7 ก. มีสาระสำคัญ เพื่อการเสริมประสิทธิภาพการพัฒนาพฤตินิสัยให้กับผู้ต้องขังการพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขังในเรือนจำอำเภอ นางรอง เป็นไปตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ.2475 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ตลอดจนกฎกระทรวงมหาดไทยที่ออกตามมาตรา 58 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ และมาตรฐานการปฏิบัติงานด้านการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดระเบียบกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขัง พ.ศ. 2561

เรือนจำอำเภอ นางรอง ได้ปฏิบัติตามระเบียบกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขัง พ.ศ. 2561 และมาตรฐานการปฏิบัติงานด้านการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดประกอบด้วย

1. การรับตัว มีขั้นตอน ได้แก่ 1. การอบรมแรกรับ ซึ่งเป็นการให้ความรู้ให้กับผู้ต้องขังเกี่ยวกับการปฏิบัติตน และการใช้ชีวิตประจำวันอยู่ในเรือนจำ 2. การจำแนกลักษณะ โดยมีคณะกรรมการจากนักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ เจ้าหน้าที่พยาบาล บุคลากรจากหน่วยงานยุติธรรมในท้องถิ่น และเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ ร่วมกันสอบถามประวัติส่วนตัว สภาพสังคม ประวัติสุขภาพ ความสนใจในการประกอบอาชีพ ความสามารถพิเศษ พฤติการณ์การทำความผิด เพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผน และกำหนดวิธีการแก้ไขเป็นรายบุคคล โดยการวางแผนปฏิบัติต่อผู้ต้องขังตามความเหมาะสมแต่ละบุคคล เพื่อกำหนดแผนปฏิบัติต่อผู้ต้องขังรายบุคคล (Sentence plan)

2. การดำเนินการ ได้แก่ 1. การแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเฉพาะราย โดยการนำผู้ต้องขังที่มีพฤติกรรมที่แตกต่างจากผู้ต้องขังทั่วไปเข้ารับการบำบัดเฉพาะทาง เช่น โปรแกรมผู้ต้องขังกระทำผิดซ้ำ โปรแกรมผู้ต้องขังที่ใช้ความรุนแรง โปรแกรมสำหรับผู้ต้องขังที่ติดยาเสพติด เป็นต้น 2. การให้การศึกษาดูงานทางเรือนจำ

จะจัดการศึกษาให้กับผู้ต้องขังตั้งแต่ขั้นพื้นฐาน คือ ประถมศึกษาจนถึงระดับอุดมศึกษา และเปิดโอกาสให้ศึกษาตามอัธยาศัย 3. การพัฒนาจิตใจ เพื่อสร้างทัศนคติที่ดีต่อตนเอง และสังคมด้วยการเข้าอบรมหลักสูตรนักธรรม การจัดกิจกรรมทางศาสนาการอบรมจิตภาวนา 4. การฝึกอบรมวิชาชีพ เพื่อฝึกฝนทักษะในการทำงานประกอบวิชาชีพเมื่อพ้นโทษ เช่น ช่างไม้ ช่างเชื่อม ช่างก่อสร้าง ช่างศิลป์ การประกอบอาหาร การนวดแผนไทย การเสริมสวย การตัดเสื้อผ้า การทอผ้า การทำการเกษตร การเลี้ยงสัตว์ และทักษะด้านดนตรี 5. การฝึกทักษะการทำงาน ทางเรือนจำได้จัดผู้ต้องขังให้ทำงานในเรือนจำ และภายนอกเรือนจำ เพื่อสร้างความเคยชินกับสังคม และทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์กับสังคม เช่น การถักอวน การลอกท่อระบายน้ำ การก่อสร้าง เป็นต้น 6. การพัฒนาทักษะและบุคลิกภาพ ด้วยการออกกำลังกาย การฝึกระเบียบวินัย การประกวดร้องเพลง และการแสดงความสามารถพิเศษ

3. การเตรียมการปล่อยตัว เมื่อผู้ต้องขังใกล้จะถึงกำหนดการปล่อยตัวทางเรือนจำจะเตรียมความพร้อมก่อนการปล่อยตัวด้วยการให้ผู้ต้องขังที่ใกล้พ้นโทษเข้ารับการอบรมหลักสูตรระยะสั้นในเรือนจำ โครงสร้างเบา¹ เพื่อเตรียมตัวกลับเข้าสู่สังคมทางด้านจิตใจ การฝึกอาชีพ หน้าที่พลเมือง การเรียนรู้ในการดำรงชีวิต และทำการปล่อยตัวกลับเข้าสู่สังคม

4. การดูแลหลังปล่อยตัว การประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน หรือมูลนิธิส่งเสริมพลเมืองดี เพื่อการดูแลติดตาม ประเมินความเสี่ยงที่ผู้พ้นโทษจะกระทำผิดซ้ำ และการสงเคราะห์หลังปล่อย เช่น การมอบเงินทุนประกอบอาชีพ เป็นต้น

นอกจากนโยบาย และมาตรการต่างๆ ของกรมราชทัณฑ์แล้ว เรือนจำอำเภอนางรองได้นำแนวคิดบูรณีย์สันติสุขมาใช้ในการพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขัง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2558 ซึ่งเป็นเรือนจำแห่งเดียวของประเทศที่นำระบบดังกล่าวประยุกต์ใช้กับการพัฒนาพฤตินิสัยของกรมราชทัณฑ์ ในช่วงที่นายเผด็จ หรั่งรอด ดำรงตำแหน่งเป็นผู้บัญชาการเรือนจำอำเภอนางรอง (ในขณะนั้น) ต้องการแก้ไขปัญหาเสพติด และสิ่งของต้องห้ามในเรือนจำ ประกอบกับเป็นช่วงเดียวกันในการประกาศใช้นโยบายบูรณีย์สันติสุขของนายเสรี ศรีหะไตร ผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์ (ในขณะนั้น) ที่เน้นการปลูกฝังการทำดี ละเว้นความชั่วเกรงกลัวต่อบาป ร่วมกับกลไกอื่นๆ ในการบริหารจังหวัด

การประยุกต์ใช้นโยบายบูรณีย์สันติสุขกับกับเรือนจำอำเภอนางรอง จะดำเนินการกับผู้ต้องขังเด็ดขาด² ที่ได้รับการตัดสินจากศาลให้มีโทษจำเรือนจำเท่านั้น จากการสัมภาษณ์นายเสรี ศรีหะไตร ผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์ ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับหลักการของการนำแนวคิดบูรณีย์สันติสุข เข้ามาประยุกต์ใช้ในเรือนจำควมว่า “งานราชทัณฑ์มีความสอดคล้องจากแนวคิดบูรณีย์สันติสุข เพราะ เรือนจำพัฒนาทักษะ

¹ เรือนจำโครงสร้างเบา คือ เรือนจำที่ควบคุมผู้ต้องขังที่ใกล้พ้นโทษ ผู้ต้องขังต้องมีคุณสมบัติจำเรือนจำมาแล้วไม่น้อยกว่าน้อย 1 ใน 3 ของการกำหนดโทษครั้งล่าสุด เหลือโทษจำเรือนจำไม่เกิน 5 ปี และจะต้องมีความประพฤติดีไม่เคยทำผิดวินัย จึงสามารถเข้าร่วมโครงการนี้ได้ สำหรับผู้ต้องขังที่จะเข้ามาอยู่เรือนจำโครงสร้างเบา ต้องเหลือโทษเพียง 6 เดือน เพื่อแก้ไขพฤติกรรมและส่งเสริมศักยภาพเป็นรายบุคคลให้กลับสู่สังคมอีกครั้งและมีอาชีพเลี้ยงตัวเองรอด เมื่อออกจากเรือนจำแล้วไม่กลับมาทำผิดซ้ำอีก เรือนจำโครงสร้างเบาจะนำผู้คอนเทนเนอร์นี้ออกความมาเป็นวัสดุหลักในการก่อสร้าง และไม่มีรั้วล้อมสูงถึง 3 เมตร แต่จะมีลาดหนาม 3 ชั้น มีโรงฝึกอบรมและพื้นที่ในการจัดกิจกรรม

² ผู้ต้องขังเด็ดขาด คือ บุคคลซึ่งถูกขังไว้ตามหมายจำคุกภายหลังคำพิพากษาถึงที่สุด

การฝึกอาชีพ การให้การศึกษา การเสริมสร้างสมรรถภาพของร่างกาย การจัดตั้งกองทุนสวัสดิการของเรือนจำ การมีชุดผู้คุมที่คอยสอดส่องดูแลพฤติกรรมของผู้ต้องขัง เป็นต้น ทำให้การนำแนวคิดบูรณีย์สันติสุขเข้ามาประยุกต์ใช้กับการดำเนินงานของเรือนจำสามารถทำได้อย่างกลมกลืน ทางเรือนจำจึงพยายามจัดระบบ หมวดหมู่ที่เป็นนโยบายของกรมราชทัณฑ์เข้ากับแนวคิดบูรณีย์สันติสุข เพื่อพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขัง” (นายเสรี ศรีหะไตร วันที่ 6 ธันวาคม 2561 เวลา 15.00-18.00 น.)

ประเด็นนี้มีความน่าสนใจ เพราะ เป็นการดำเนินงานที่สอดคล้องกันระหว่างเรือนจำอำเภอหนองระแงงกับชุมชนในจังหวัดบุรีรัมย์ในการร่วมกันพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขัง การเตรียมความพร้อมให้กับผู้ต้องขังทั้งในด้านของทักษะอาชีพ ความรู้ การปรับตัวเข้าสู่สังคม เมื่อผู้ต้องขังพ้นโทษแล้วสามารถกลับเข้าสู่สังคมใช้ชีวิตร่วมกับชาวบ้านได้อย่างปกติสุข เพราะ มีแนวคิดบูรณีย์สันติสุข เป็นแนวคิดที่เชื่อมประสานระหว่างเรือนจำ และชุมชน หมู่บ้านภายในจังหวัดบุรีรัมย์เข้าไว้ด้วยกัน สะท้อนจาก ข้อมูลจากการสัมภาษณ์นายกฤษณะ ทิพยจันทร์ ผู้บัญชาการเรือนจำอำเภอหนองระแงงคนปัจจุบัน มีประเด็นที่น่าสนใจตอนหนึ่งว่า “กระบวนการพัฒนาพฤตินิสัยของกรมราชทัณฑ์เป็นลักษณะของการบำบัด แก้ไข ฟื้นฟูผู้ต้องขังเด็ดขาดที่ได้กระทำความผิดผ่านกระบวนการพัฒนาพฤตินิสัยให้เป็นคนดีกลับเข้าไปใช้ชีวิตในสังคมได้ และแนวคิดบูรณีย์สันติสุขเน้นสร้างจิตสำนึกทำดี ละชั่วกลัวบาปให้เกิดขึ้นกับผู้ต้องขังตั้งแต่วันแรก จนถึงวันสุดท้ายของการพ้นโทษ (เป็นคนดี) เพราะ เมื่อผู้ต้องขังเกิดจิตสำนึกของการเป็นคนดี เกรงกลัวต่อความชั่ว คือการสร้างความปลอดภัยจากภายในของจิตใจของผู้ต้องขังซึ่งเป็นกระบวนการที่ช่วยส่งเสริมการสร้างประสิทธิผลในการพัฒนาเพื่อพัฒนาพฤติกรรมใสของผู้ต้องขังภายในเรือนจำ ” เช่นเดียวกันกับกลุ่มผู้บริหารเรือนจำได้ให้ข้อมูลว่า “เรือนจำอำเภอหนองระแงงได้นำแนวคิดบูรณีย์สันติสุขซึ่งเป็นแนวคิดที่กำหนดทิศทางการพัฒนาจังหวัดบุรีรัมย์ด้วยการเสริมสร้างความเข้มแข็งในชุมชน และหมู่บ้านมาจำลองการบริหารแบบหมู่บ้านในเรือนจำ และประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับบริบทของเรือนจำ คือ การใช้แนวคิดบูรณีย์สันติสุข กำหนดเป็นเค้าโครง เพื่อนำโปรแกรมการพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขังที่ถูกกำหนด โดยกรมราชทัณฑ์เข้ามาผสาน เพื่อเพิ่มประสิทธิผลในการสร้างคนดีสู่สังคม” (นายกฤษณะ ทิพยจันทร์ วันที่ 14 ธันวาคม 2561 เวลา 09.00-12.00 น.)”

สรุป แนวทางการพัฒนาพฤตินิสัยของกรมราชทัณฑ์เน้นระบบ กระบวนการ โปรแกรมการศึกษา เพื่อสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ให้กับผู้ต้องขัง ในขณะที่แนวคิดบูรณีย์สันติสุข ต้องเริ่มต้นการปลูกฝังให้ผู้ต้องขังมีความเกรงกลัวต่อบาปปรับตัวให้เป็นคนดีทำให้ผู้ต้องขังได้รับการพัฒนาจิตใจควบคู่ไปกับการพัฒนาพฤตินิสัยของกรมราชทัณฑ์ และนโยบายจังหวัดบุรีรัมย์สันติสุขสร้างแนวทางการรองรับผู้พ้นโทษกลับสู่สังคมให้สามารถดำรงชีวิตอย่างปกติสุข ลดการกระทำผิดซ้ำ

2. รูปแบบการดำเนินงานของเรือนจำอำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์

การศึกษาครั้งนี้พบรูปแบบการดำเนินงานของเรือนจำอำเภอนางรอง มีสภาพปัญหาของเรือนจำอำเภอนางรองที่ส่งผลต่อการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขัง ดังนี้

ในช่วงปี 2558 เรือนจำอำเภอนางรองพบกับปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติดในเรือนจำ การพบสิ่งของต้องห้ามในเรือนจำ นายเผด็จ หวังรอด ผู้บัญชาการเรือนจำอำเภอนางรอง (ในขณะนั้น) ตระหนักว่าปัญหาดังกล่าวทำให้ประสิทธิผลการพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขังลดลง ซึ่งในขณะนั้นเป็นช่วงที่จังหวัดบุรีรัมย์ประกาศแนวคิดบุรีรัมย์สันติสุข เพื่อการพัฒนาจังหวัด เสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับทุกหมู่บ้าน และการปลูกฝังให้ประชาชนเกิดจิตสำนึกเกรงกลัวต่อบาป ทำให้นายเผด็จ หวังรอด เห็นว่าแนวคิดบุรีรัมย์สันติสุขสามารถนำมาประยุกต์กับการบริหารเรือนจำ การแก้ไขปัญหาของเรือนจำ และการพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขังได้ จึงสร้างความเข้าใจกับเจ้าหน้าที่เรือนจำถึงปัญหาที่พบในเรือนจำ และการนำแนวคิดบุรีรัมย์สันติสุขบริหารเรือนจำ และการพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขัง โดยให้เจ้าหน้าที่เรือนจำยึดหลักการปฏิบัติงานด้วยหลักศีลธรรม เป็นคนดี ละอายต่อบาป เพราะ หากเจ้าหน้าที่ไม่ทำตนเป็นแบบอย่างที่ดีย่อมไม่สามารถแก้ไขปัญหากับผู้ต้องขังได้ และได้จัดการประชุมระหว่างผู้บังคับบัญชาการเรือนจำกับเจ้าหน้าที่ของเรือนจำ เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์ของเรือนจำให้เจ้าหน้าที่ของเรือนจำมองเห็นถึงปัญหาร่วมกัน และสามารถแก้ไขปัญหาอย่างด้วยความเข้าใจในทิศทางเดียวกัน โดยผลการวิเคราะห์สถานการณ์ของเรือนจำ พบว่า

1. ปัญหาการใช้โทรศัพท์มือถือ และการใช้สิ่งของต้องห้าม เป็นปัญหาสำคัญของเรือนจำที่ส่งผลโดยตรงกับการแพร่ระบาดของยาเสพติดของผู้ต้องขัง แนวทางการแก้ไขปัญหา คือ การประสานเจ้าหน้าที่จากทหารจากมณฑลทหารบกที่ 26 ร่วมกับเจ้าหน้าที่เรือนจำเข้ามาตรวจสอบของสิ่งผิดกฎหมายสิ่งของต้องห้าม ผลจากการตรวจสอบ พบว่า ภายในเรือนจำผู้ต้องขังได้ซุกซ่อนโทรศัพท์มือถืออยู่บนฝ้าเพดานของเรือนนอนเป็นโทรศัพท์มือถือไม่ต่ำกว่า 6 เครื่อง

2. ปัญหาการลักลอบเสพยาเสพติด และการลักลอบโยนยาเสพติดข้ามกำแพงของเรือนจำเป็นปัญหาที่ส่งผลมาจากการใช้โทรศัพท์มือถือ และการใช้สิ่งของต้องห้าม โดยผู้ต้องขังจะโทรศัพท์ไปสั่งยาเสพติด เพื่อให้ผู้ขายโยนยาเสพติดข้ามกำแพงเรือนจำ ผลจากการตรวจสอบ พบว่า เรือนจำมีการแพร่ระบาดของยาเสพติด ผู้ต้องขังมีปัสสาวะสีม่วงเป็นจำนวนมาก

ปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติด และการพบสิ่งของต้องห้ามในเรือนจำอำเภอนางรอง สะท้อนผ่านการสัมภาษณ์ผู้บัญชาการเรือนจำอำเภอนางรองว่า “ในอดีตเรือนจำอำเภอนางรองได้ประสบกับปัญหาการแพร่ระบาดยาเสพติด มีคนโยนยาเสพติดเข้ามาในรั้วของเรือนจำ ผู้ต้องขังในเรือนจำใช้โทรศัพท์มือถือสั่งยาเสพติดจากภายนอกเรือนจำได้ และเมื่อทางเรือนจำได้ทำการตรวจค้นสถานที่ ตรวจปัสสาวะของผู้ต้องขัง พบว่า มีการซุกซ่อน โทรศัพท์มือถือเอาไว้จำนวนมาก ผู้ต้องขังบางรายมีปัสสาวะเป็นสีม่วง” (นายกฤษณะ ทิพย์จันทร์ วันที่ 14 ธันวาคม 2561 เวลา 09.00-12.00 น.)

ผลการวิเคราะห์สถานการณ์ของเรือนจำทำให้ผู้บัญชาการ และเจ้าหน้าที่ร่วมกันกำหนดเป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาเรือนจำอำเภอนางรอง จำนวน 2 เป้าหมาย ได้แก่ 1.ไม่มีการแพร่ระบาดของยาเสพติดภายในเรือนจำอำเภอนางรอง 100% 2.ไม่มีการใช้โทรศัพท์มือถือ และสิ่งของต้องห้ามภายในเรือนจำอำเภอ นางรอง 100%

การกำหนดเป้าหมายสูงสุด เป็นหลักการตามแนวคิดบูรณรมย์สันติสุข ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเรือนจำ อำเภอ นางรองนำแนวคิดบูรณรมย์สันติสุขประยุกต์ใช้ในการบริหารเรือนจำ อีกทั้งความสำคัญ การนำแนวคิด บูรณรมย์สันติสุขประยุกต์ใช้ในเรือนจำ คือ การแก้ไขปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติด และการแก้ไขการใช้ โทรศัพท์มือถือ และสิ่งของต้องห้ามภายในเรือนจำอำเภอ นางรองต้องสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างเรือนจำ หมู่บ้าน และจังหวัดในการช่วยกันกวดขัน ป้องกันปราบปรามการแพร่ระบาดของยาเสพติดในหมู่บ้าน เพื่อตัดตอนไม่ให้ผู้ต้องขังโทรสั่งยาเสพติด และการนำแนวคิดดังกล่าวมาประยุกต์ใช้กับการพัฒนาพุดิ นิสัยของผู้ต้องขังในเรือนจำสามารถช่วยเร่งรัดให้ผู้ต้องขังเป็นคนดี มีศักยภาพสามารถปรับตัวเข้าสู่สังคม หลังจากพ้นโทษ และไม่กระทำผิดซ้ำ

ดังนั้น เรือนจำอำเภอ นางรองจึงได้การแต่งตั้งคณะทำงาน ได้แก่

1.คณะทำงานระดับนโยบาย ประกอบด้วย ผู้บัญชาการเรือนจำอำเภอ นางรอง หัวหน้าฝ่ายบริหาร ทั่วไป และหัวหน้าศูนย์ปฏิบัติการพิเศษ หัวหน้าฝ่ายควบคุม หัวหน้าฝ่ายทัณฑปฏิบัติ หัวหน้าฝ่ายศึกษา หัวหน้าฝ่ายการศึกษาศึกษา และพัฒนาจิตใจ หัวหน้าสถานพยาบาล และหัวหน้าสถานตรวจพิสูจน์ คณะทำงานใน ระดับนโยบายมีหน้าที่ดำเนินการตามนโยบายของกรมราชทัณฑ์ มีหน้าที่แปลงนโยบายจากกรมราชทัณฑ์ ผนวกเข้ากับแนวคิดบูรณรมย์สันติสุข เพื่อการบริหารเรือนจำ และการเสริมสร้างประสิทธิผลในการพัฒนา พุดินิสัยของผู้ต้องขัง

2.คณะทำงานระดับผู้ปฏิบัติ โดยเรือนจำอำเภอ นางรองได้จำลองระบบคณะกรรมการหมู่บ้าน (ระบบการสร้างความเข้มแข็งของหมู่บ้านตามแนวคิดบูรณรมย์สันติสุข) ในการดูแลผู้ต้องขังในเรือนจำ เรียกว่า “คณะกรรมการหมู่บ้านนารายณ์สันติสุข” ประกอบด้วย 1.ปลัดหมู่บ้าน จำนวน 1 คน เป็นเจ้าหน้าที่ของเรือนจำ มีหน้าที่เสมือนเป็นปลัดอำเภอ 2.หัวหน้าคุ้มบ้าน จำนวน 4 คน เป็นเจ้าหน้าที่ของ เรือนจำ มีหน้าที่เสมือนเป็นกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน 3.คณะกรรมการหมู่บ้านเป็นตัวแทนของผู้ต้องขัง เสมือนเป็นลูกบ้าน โดยคณะทำงานระดับผู้ปฏิบัติมีหน้าที่ปฏิบัติตามกระบวนการพัฒนาพุดินิสัยของ

ผู้ต้องขังของเรือนจำ และปฏิบัติร่วมกับคณะกรรมการหมู่บ้าน (ตัวแทนของผู้ต้องขัง) ในการดูแลให้ความช่วยเหลือ สอดส่องดูแลเพื่อนผู้ต้องขัง และแจ้งข่าวให้กับหัวหน้าคุ้มบ้าน และแจ้งไปที่ปลัดหมู่บ้าน และปลัดหมู่บ้านจะรายงานสภาพปัญหา ความต้องการ ความเป็นอยู่ของผู้ต้องขังจับผู้บัญชาการเรือนจำ อำเภอนางรอง ซึ่งเปรียบเสมือนเป็นผู้นำราชการจังหวัด

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก และการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับแนวคิดบูรณรมย์สันติสุข คู่มือการพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขังในเรือนจำของกรมราชทัณฑ์ พบว่าเรือนจำอำเภอนางรองมีรูปแบบการดำเนินงานที่นำแนวคิดบูรณรมย์สันติสุขร่วมกับการพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขัง ดังนี้

1. การรับตัวผู้ต้องขัง

เรือนจำได้สร้างจิตสำนึกทำดี ละชั่ว เกรงกลัวต่อบาปกับเจ้าหน้าที่ของเรือนจำ และผู้ต้องขัง การพัฒนาจิตใจตามหลักพุทธศาสนาขัดเกลากจิตใจของผู้ต้องขังให้อ่อนโยนมีสมาธิเกิดปัญญา เช่น การสวดมนต์ การฝึกสมาธิ อีกทั้งเจ้าหน้าที่และผู้ต้องขังต้องทุกคนต้องเข้าร่วมการทำพิธีปฏิญาณสาบานตน จำนวน 12 ข้อ (รายละเอียดในภาคผนวก) ร่วมกับการสวดมนต์ทำวัตรเช้า และทำวัตรเย็น ซึ่งทำเป็นกิจวัตรอย่างต่อเนื่องทุกวันตั้งแต่ ปี 2558 สะท้อนจากการสัมภาษณ์ผู้บัญชาการเรือนจำอำเภอนางรองว่า “ขั้นตอนการแรกเริ่มเริ่มต้นจากพัฒนาจิตใจของผู้ต้องขังก่อน การกล่อมเกลากจิตใจ โดยมีเป้าหมาย คือ สันติสุขในเรือนจำ ผมได้นำเจ้าหน้าที่ ทำปฏิญาณตนเป็นคนดี การสร้างจิตสำนึกการเป็นคนดีเป็นทุกวัน ก่อนประชุม ก่อนทำงาน และต่อมา คือ ผู้ต้องโทษต้องร่วมพิธีปฏิญาณสาบานตนจำนวน 12 ข้อ เพื่อให้จิตใจเข้มแข็ง กลัวบาปสร้างจิตสำนึกให้เป็นคนดี” (นายกฤษณะ ทิพยจันทร์ วันที่ 14 ธันวาคม 2561 เวลา 09.00-12.00 น.)”

นอกจากนี้ ตามนโยบายของกรมราชทัณฑ์ และแนวทางการพัฒนาพฤตินิสัยของกรมราชทัณฑ์ได้กำหนดให้เรือนจำจัดทำแผนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังรายบุคคล หรือ Sentence Plan (กรมราชทัณฑ์, 2560) เพื่อเป็นเครื่องมือการจำแนกลักษณะของผู้ต้องขัง วิเคราะห์ถึงสาเหตุการทำผิด บังคับแวดล้อม และนำข้อมูลดังกล่าวมาจัดทำเป็นแผนการบริหารโทษ การพิจารณาเลื่อน ลดชั้น การลดวันต้องโทษ การพักการลงโทษ และประโยชน์อื่นๆ ที่ผู้ต้องขังจะพึงได้

2. การดำเนินการ

2.1 การพัฒนาจิตใจ ให้กับผู้ต้องขัง เพื่อสร้างทัศนคติที่ดีกับ และสังคมด้วยการเข้าอบรมหลักสูตรนักรธรรม สวดมนต์ทำวัตรเช้าทำวัตรเย็น การทำกิจกรรมอบรมธรรมะพัฒนาเรือนจำให้เป็น “เรือนธรรม” โดยมีผู้ต้องขังเข้าร่วมเป็นรุ่นๆ รุ่นละประมาณ 100 คน และการจัดกิจกรรมทางศาสนา การอบรม จิตตภาวนา และเรือนจำอำเภอนางรองได้จัดสร้าง “หอธรรมบุญสันติสุข” ภายในเรือนจำ เพื่อให้เจ้าหน้าที่ และผู้ต้องขังใช้สวดมนต์ ยึดเหนี่ยวจิตใจให้เป็นคนดี ละเว้นความชั่ว เกรงกลัวต่อบาป ซึ่งสอดคล้องกับกระบวนการพัฒนาจิตใจทางพุทธศาสนาที่ช่วยขัดเกลาจิตใจของผู้ต้องขัง เป็นการปรับเปลี่ยนทัศนคติภายในของผู้ต้องขังให้โอกาสในการเริ่มชีวิตใหม่เริ่มต้นได้ด้วยการเปลี่ยนความคิด การขัดเกลาจิตใจ

2.2 การให้การศึกษา กับผู้ต้องขังในระดับสายสามัญตั้งแต่ประถมศึกษาจนถึงระดับอุดมศึกษา สายอาชีพตามนโยบายของกรมราชทัณฑ์ที่ให้ผู้ต้องขังมีความรู้ จากข้อมูลจากการสัมภาษณ์นายสังเวียน พรหมสาร นักทัศนวิทยาชำนาญการ เล่าว่า “การให้ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมพื้นถิ่นของจังหวัดบุรีรัมย์ โดยเชิญอาจารย์จากโรงเรียนนางรองให้มาสอนวัฒนธรรมพื้นถิ่น เช่น นิทานพื้นถิ่น ประเพณี การแต่งกาย ตลอดจนถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น และเรือนจำอำเภอนางรองได้ให้ความสำคัญกับการศึกษาด้วยการจัดห้องสมุดเคลื่อนที่ โดยนำหนังสือไปวางไว้ตามแดนของผู้ต้องขัง เพื่อให้ผู้ต้องขังสามารถอ่านหนังสือได้ ขณะอยู่ที่เรือนนอน และการฝึกวิชาชีพทางการเกษตรอย่าง โครงการศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง

การปลูกพืชตามฤดูกาล” (นายสังเวียน พรมสาร นักทัณฑวิทยาชำนาญการ วันที่ 14 ธันวาคม 2561 เวลา 09.00-12.00 น.)

2.3 การจัดการรายได้ให้สมดุล เรือนจำอำเภอหนองเรือมีรายได้จาก 1.การจัดตั้งร้านเบเกอรี่ในเรือนจำสามารถสร้างรายได้ให้กับเรือนจำประมาณ 150,000 – 200,000 บาทต่อเดือน การทำไม้กวาดทางมะพร้าวจากขวดพลาสติก การทำปุ๋ยจากเศษอาหารที่เหลือจากผู้ต้องขัง รวมทั้งมีการรับจ้างแรงงานจากผู้ว่าจ้างภายนอก เพื่อใช้เวลาให้เกิดประโยชน์ เช่น การเย็บอวด เย็บแห และการปักเครื่องหมายราชการ โดยผู้ต้องขังจะได้เงินรางวัลปันผลเพื่อไปซื้อของจากร้านค้าสวัสดิการในเรือนจำ 2.การปลูกพืชตามฤดูกาล เช่น ผักบุ้ง กวางตุ้ง กระบี่ ผลผลิตที่จะใช้เงินทุนในการฝึกอาชีพให้แก่ผู้ต้องขัง โดยผู้ต้องขังทุกคนต้องได้รับการฝึกอบรมอาชีพคนละ 1 อาชีพ เพื่อให้มีทักษะในการประกอบอาชีพหลังจากที่พ้นโทษ 3.การส่งผู้ต้องขังไปยังสถานประกอบการภายนอกเรือนจำ เพื่อนำไปฝึกวิชาชีพปฏิบัติจริง เช่น ในบริษัทผลิตยาง บริษัทนอร์ทอีสท์ รีบเบอร์ จำกัด บริษัทลายลักษณ์ไทย พัฒนา จำกัด เป็นบริษัทเกี่ยวกับการก่อสร้าง การส่งผู้ต้องขังไปทำงานที่สถานประกอบการภายนอกเรือนจำจะมีการคัดเลือกผู้ต้องขังที่มีความพร้อมมีคุณสมบัติที่ดี และผ่านการฝึกทดสอบวัดความรู้ในการประกอบอาชีพ เมื่อผู้ต้องขังผ่านการทดสอบทางเรือนจำจะมีผู้คุมไปเป็นเพื่อนดูแลในที่ทำงาน โดยได้รายได้วันละ 304 บาท เพื่อให้ผู้ต้องขังสามารถเรียนรู้สังคม และปรับตัวเข้ากับสังคมได้ก่อนการปล่อยตัว

2.4 การส่งเสริมสุขภาพ เรือนจำอำเภอนางรองมีความได้เปรียบในเชิงของสภาพแวดล้อมของเรือนจำที่มีพื้นที่ภายในเรือนจำกว้างขวางมีสนามกีฬากลาง เพื่อให้ผู้ต้องขังสามารถเล่นกีฬา เช่น ฟุตบอล การทำกิจกรรมสันทนาการ เพื่อส่งเสริมสุขภาพจิต และสุขภาพกาย ภายใต้แนวคิดสร้างดีกว่าซ่อม การส่งเสริมการออกกำลังกาย และทดสอบสมรรถภาพทางด้านร่างกายให้กับเจ้าหน้าที่ของเรือนจำ และผู้ต้องขัง โดยออกกำลังกายทุกเช้าด้วยท่ากายบริหารต่างๆ เช่น ฟุตบอล กายบริหาร 10 ท่าพญายม เป็นต้น

อีกทั้งการดูแลด้านโภชนาการ มีนักโภชนาการคอยดูแลจัดเมนูอาหารให้แก่ผู้ต้องขังตามนโยบายของกรมราชทัณฑ์ให้ครบทั้ง 5 หมู่จำนวน 3 มื้อ ในด้านสุขภาพมีการดูแลโดยแพทย์ และมีอาสาสมัครเรือนจำ (อสรจ.) เพื่อสอดส่องดูแลให้ความรู้ และคอยสังเกตผู้ต้องขังที่มีอาการเจ็บป่วย และรายงานให้กับหัวหน้าหมู่บ้านรับทราบ สำหรับเจ้าหน้าที่ การฉีดวัคซีนการป้องกันโรคติดต่อ และการตรวจสุขภาพประจำปี เพื่อให้เจ้าหน้าที่ของเรือนจำมีความพร้อมในการปฏิบัติหน้าที่

2.4 การสร้างสิ่งแวดล้อมสมบูรณ์ เรือนจำได้ปรับโครงสร้างทางกายภาพของเรือนจำด้วยการให้คณะกรรมการหมู่บ้าน และหัวหน้าคุ้มบ้านสำรวจพื้นที่ที่เสี่ยง พื้นที่รกร้าง พื้นที่อับสยดาบริเวณในแดนต่างๆ ของเรือนจำ รวมไปถึงการจัดระเบียบสัมภาระผู้ลี้ภัยภายในเรือนจำ ให้มีความเป็นระเบียบ และรายงานผลการตรวจสอบกับหัวหน้าคุ้มบ้าน และปลัดหมู่บ้านตามลำดับ และการเพิ่มมาตรการรักษาความปลอดภัยของเรือนจำด้วยการติดตั้งกล้องวงจรปิด เครื่องตัดสัญญาณโทรศัพท์ การใช้เครื่องตรวจโลหะตรวจการเข้าออกของเจ้าหน้าที่เรือนจำ และการวางระบบเจ้าหน้าที่รักษาการเฝ้าระวังตลอด 24 ชั่วโมง

นอกจากนี้เรือนจำอำเภอนางรองมีข้อได้เปรียบเหนือกว่าเรือนจำแห่งการอื่น คือ มีระบบบำบัดน้ำเสียของเรือนจำหรือที่เรียกว่าบ่อตะบันน้ำ เป็นการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมภายในเรือนจำพัฒนาเป็น "เรือนจำแห่งแรกที่มีระบบบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมที่ครบวงจรที่สุด" สอดคล้องกับนโยบายรัฐบาล กรมราชทัณฑ์ และจังหวัดบุรีรัมย์ ด้านสิ่งแวดล้อมและการจัดการขยะ และได้รับ "รางวัลการประกวดนวัตกรรมจากกรมอุตสาหกรรม" และน้ำน้ำที่ได้รับการบำบัดมาปลูกผักภายในเรือนจำ มีระบบการจัดการขยะอย่างมีประสิทธิภาพ เพราะ เทศบาลไม่เก็บขยะให้กับทางเรือนจำ จึงทำให้เรือนจำต้องนำขวดพลาสติกมารีไซเคิลเป็นไม้กวาดทางมะพร้าว การนำเศษอาหารที่เหลือต่อวันไปทำปุ๋ยอินทรีย์อัดเม็ดด้วยเศษอาหารที่เหลือจากการเลี้ยงผู้ต้องขังมีจำนวนถึง 60 ลิตรต่อวัน และเรือนจำเรือนจำมีแผนใน

การพัฒนาเตาเผาขยะขนาดเล็กที่ไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมเข้ามาช่วยในการจัดการขยะในเรือนจำได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. การเตรียมปล่อย

3.1 การสร้างสังคมอบอุ่น เรือนจำอำเภอหนองเรือได้มีช่องทางการสื่อสาร 3 ช่องทาง ได้แก่

1. การสื่อสารระหว่างญาติผู้ต้องขังกับผู้บัญชาการเรือนจำ
2. การสื่อสารระหว่างผู้ต้องขังกับผู้บัญชาการเรือนจำโดยตรงผ่านทาง ผู้เขียนคำถามตรงตัว
3. การสื่อสารระหว่างเรือนจำกับประชาชนทั่วไปแบบตอบตรงใจ ซึ่งเป็นรูปแบบที่เรือนจำอำเภอหนองเรือคิดด้วยตัวเอง โดยคำนึงถึงการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเจ้าหน้าที่เรือนจำ ผู้ต้องขัง และญาติ และจัดโครงการเยี่ยมญาติ เพื่ออำนวยความสะดวกกับญาติผู้ต้องขัง

สร้างบรรยากาศอบอุ่นเปิดโอกาสให้สถาบันครอบครัวเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาผู้ต้องขัง ซึ่งถือเป็นการสร้างสังคมอบอุ่น สอดคล้องกับนโยบายกรมราชทัณฑ์ เช่น การให้โอกาสผู้ต้องขังที่มีความประพฤติดี ปฏิบัติตามระเบียบของเรือนจำได้รับการเยี่ยมญาติอย่างใกล้ชิด การให้คู่สามีภรรยาเยี่ยมได้เดือนละ 1 ครั้ง สะท้อนจากคำสัมภาษณ์นายชวน จิมกุล นักทัณฑวิทยาชำนาญการ อธิบายว่า “การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้ต้องขัง และสังคมภายนอก คือ เมื่อผู้ต้องขังกระทำผิดระเบียบของเรือนจำทางเรือนจำจะประสานญาติให้เข้ามาร่วมรับฟัง ซึ่งเป็นเรือนจำแห่งเดียวที่ได้ใช้ระบบนี้ เพราะการพัฒนาพฤติกรรมดีของผู้ต้องขังให้เกิดประสิทธิภาพอย่างสูงสุดสังคมภายนอกต้องร่วมมือกัน และทางเรือนจำได้ให้ความสำคัญกับหลักสิทธิมนุษยชนในการปฏิบัติกับผู้ต้องขังหญิง โดยผู้ต้องขังหญิงที่กำลังตั้งครรภ์จะได้รับการดูแลจนถึงคลอดบุตร และสามารถเลี้ยงบุตรได้ถึง 3 เดือน หลังจาก 3 เดือนแล้วหม่อมจะถูกส่งไปให้ญาติเลี้ยงดูต่อภายนอกเรือนจำ” (นายชวน จิมกุล นักทัณฑวิทยาชำนาญการ วันที่ 14 ธันวาคม 2561 เวลา 09.00-12.00 น.)

3.2 การหลุดพ้นอาชญากรรม เรือนจำอำเภอนางรองแก้ไขปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติด และการใช้โทรศัพท์มือถือ และสิ่งของต้องห้ามภายในเรือนจำ ด้วยการประสานขอความร่วมมือไปยังเจ้าหน้าที่ทหารจากมณฑลทหารบกที่ 26 ร่วมตรวจค้นสิ่งผิดกฎหมาย การตรวจปัสสาวะเจ้าหน้าที่ และผู้ต้องขังอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง การจัดกิจกรรมประกวดเรือนนอนสีขาว เพื่อให้เกิดพื้นที่ปลอดสิ่งผิดกฎหมาย และสิ่งของต้องห้ามในเรือนจำอย่างเด็ดขาด โดยผลการตรวจปัสสาวะไม่พบสารเสพติด ตั้งแต่ปี 2558 – ปัจจุบัน และให้รางวัลผู้ต้องขัง เช่น มีการจัดแสดงดนตรี ร้องเพลง และในปี 2559 เรือนจำนางรองได้รับรางวัลชนะเลิศในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และได้อันดับที่ 2 ของประเทศในโครงการประกวดจัดระเบียบเรือนจำ และในปีที่ผ่านมาผู้ต้องขังกระทำผิดวินัยจำนวนเพียง 9 คน จากจำนวนผู้ต้องขังประมาณ 1,800 คน

3.3 การจัดตั้งกองทุนพึ่งพาตนเอง เรือนจำอำเภอนางรองได้นำรายได้จากร้านสงเคราะห์ผู้ต้องขัง ร้านเบเกอรี่ การผลิตปุ๋ยจากเศษอาหารอัดเม็ด การทำไม้กวาดทางมะพร้าวจากเศษขวดพลาสติก รายได้จาก การว่าจ้างจากบริษัทภายนอก รายได้ต่างๆเหล่านี้จำนวนเข้ากองทุนพึ่งพาตนเองของเรือนจำ ส่วนผู้ต้องขังจะได้รับเงินรางวัลปันผลจากการทำงาน ประสิทธิภาพที่เกิดขึ้นจากการจัดตั้งกองทุนพึ่งพาตนเองที่เด่นชัดที่สุด คือ การสร้างสถานปฏิบัติธรรมภายในเรือนจำอำเภอนางรองด้วย งบประมาณ 1,300,000 บาท ด้วยเงินจากกองทุนพึ่งพาตนเอง และเชื่อมโยงกับชุมชนและหน่วยงานภายนอกในการจัดผ้าป่าสามัคคี เพื่อช่วยสมทบทุน ซึ่งสถานปฏิบัติธรรมนี้เป็นสถานที่ให้ผู้ต้องขังทำกิจกรรมทำวัตรสวดมนต์ พัฒนาจิตใจของผู้ต้องขังภายในเรือนจำ

4. การดูแลหลังปล่อย เรือนจำอำเภอนางรองได้การมีส่วนร่วมร่วมกับหมู่บ้านในจังหวัดบุรีรัมย์ในการบริหารงานเรือนจำ เช่น 1. หมู่บ้านหนองเต็ง จังหวัดบุรีรัมย์มอบพันธุ์กล้วยยักษ์ให้กับเรือนจำอำเภอนางรองไปทดลองปลูกเพื่อฝึกอาชีพให้กับผู้ต้องขัง และสร้างรายได้จากการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์จากกล้วย เพื่อนำรายได้เข้ากองทุนพึ่งพาตนเองของเรือนจำ 2. นายกองกิจการบริหารส่วนตำบลหนองโสน จังหวัดบุรีรัมย์ ได้ขอให้ผู้บัญชาการเรือนจำนำผลิตภัณฑ์ของผู้ต้องขัง ได้แก่ ไม้กวาดทางมะพร้าวที่ทำจากขวดพลาสติก ปุ๋ยอัดเม็ดที่ทำจากเศษอาหาร นำไปออกงานนิทรรศการของชุมชน เพื่อเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงานของเรือนจำอำเภอนางรอง และจะรับซื้อปุ๋ยอัดเม็ดเพื่อไปใช้ในแปลงเกษตรของชุมชนบ้านหนองโสน

อีกทั้งเรือนจำอำเภอนางรองได้ใช้แผนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังรายบุคคล (Sentence Plan) เพื่อบริหารโทษ และเป็นแผนที่ทำให้ผสมผสานเข้ากับแผนชีวิตหมู่บ้าน (Village Plan)³ ของหมู่บ้านในจังหวัดบุรีรัมย์ทำให้ผู้พ้นโทษกลับเข้าสู่หมู่บ้านใช้ชีวิตได้อย่างปกติสุข

3. แนวทางการส่งคืนผู้ต้องขังกลับสู่สังคมด้วยแผนชีวิตหมู่บ้านของเรือนจำอำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์

ปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมการส่งคืนผู้ต้องขังกลับสู่สังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ คือ 1.แผนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังรายบุคคล (Sentence Plan) เป็นนโยบายหลักของกรมราชทัณฑ์ที่มอบหมายให้เรือนจำจัดทำแผนฯ กับผู้ต้องขังเด็ดขาดทุกคน เพื่อเป็นเครื่องมือการประเมินพฤติกรรม การวิเคราะห์สาเหตุของการกระทำ ความผิด และสภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อการกระทำผิด เพื่อนำข้อมูลมาใช้ในการพัฒนาพฤติกรรมของผู้ต้องขังอย่างมีประสิทธิภาพ และ 2.แผนชีวิตหมู่บ้าน (Village Plan) ตามแนวคิดบุรีรัมย์สันติสุข

³ แผนชีวิตหมู่บ้านเป็นแผนที่จัดทำขึ้นโดยประชาชนในหมู่บ้าน โดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาประเทศ นโยบายของรัฐบาล นโยบายจังหวัด/อำเภอรวมทั้ง ความต้องการและศักยภาพของประชาชน เป็นการบูรณาการระหว่างแผนงานและแผนงบประมาณ การบูรณาการระหว่างภาครัฐ ภาคท้องถิ่น และภาครัฐกับภาคธุรกิจเอกชน ตามกฎหมายกำหนดให้กรรมการหมู่บ้าน (กม.) เป็นกลไกหลักในการบูรณาการจัดทำในหมู่บ้าน ประชาชนเกิดกระบวนการในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบในการดูแลพัฒนา รักษาความสงบเรียบร้อย และสร้างสังคมหมู่บ้านคนใจอบอุ่น มีความเข้มแข็ง

เป็นแผนของหมู่บ้านที่ประชาชน วิเคราะห์ปัญหา แนวทางการแก้ไขปัญหตามองค์ประกอบ 9 ประการตามแนวคิดบูรณวิถีสันติสุข ให้หมู่บ้านพึ่งพาตนเองได้มากที่สุด

ผลจากศึกษา พบว่า ผู้พันโทโยที่มีถิ่นพำนักอยู่ในจังหวัดบุรีรัมย์ให้สามารถกลับเข้ามาใช้ชีวิตอยู่ในหมู่บ้านภายในจังหวัดบุรีรัมย์ได้อย่างปกติสุข สะท้อนได้จากข้อมูลจากการสัมภาษณ์นายเกรียงศักดิ์ แฝ่วพลสง นายกองจัดการบริหารส่วนตำบลหนองโสน ได้กล่าวว่า “เรื่อนจำอำเภอนางรองได้ใช้แนวคิดบูรณวิถีสันติสุขในการพัฒนาจิตใจให้กับผู้ต้องขังภายในเรื่อนจำ พร้อมทั้งการฝึกอบรมให้ความรู้ในการประกอบวิชาชีพ การสอนหนังสือ ซึ่งเป็นการพัฒนาให้ผู้ต้องขังมีความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพ และปรับตัวให้เป็นคนดีทำประโยชน์ให้กับสังคม เมื่อผู้พันโทโยที่เป็นชาวจังหวัดบุรีรัมย์กลับเข้าสู่หมู่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้านจะเป็นผู้รับช่วงต่อ โดยการให้ผู้พันโทโยได้จัดทำแผนชีวิตหมู่บ้านตามแนวทางบูรณวิถีสันติสุขเข้ามาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคนในหมู่บ้าน ซึ่งไม่ใช่เรื่องแปลกใหม่สำหรับผู้ต้องขังในเรื่อนจำอำเภอนางรอง เพราะทางเรื่อนจำก็ได้้นำแนวคิดบูรณวิถีสันติสุขเข้ามาใช้ในการพัฒนาพฤตินิสัยให้กับผู้ต้องขังอย่างต่อเนื่อง” (นายเกรียงศักดิ์ แฝ่วพลสง นายกองจัดการบริหารส่วนตำบล หนองโสน จังหวัดบุรีรัมย์ วันที่ 14 ธันวาคม 2561 เวลา 09.00-12.00 น.) และสอดคล้องกับบทสัมภาษณ์ของว่าที่ ร.ต.วิชัย ปิยมิตรธรรม นายกสภาคมนำนักผู้ใหญ่บ้านภาคอีสานและนายกสภาคมนำนักผู้ใหญ่บ้านจังหวัดบุรีรัมย์ ที่ให้สัมภาษณ์ว่า “ถ้าเรื่อนจำมีการพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขังแบบนี้ ผมไม่มีความกังวลใจในการรับตัวผู้พันโทโยเหล่านี้กลับเข้าหมู่บ้าน ในอนาคตหากมีผู้พันโทโยที่ผ่านกระบวนการพัฒนาพฤตินิสัยของเรื่อนจำอำเภอนางรองกับเข้าสู่ชุมชนของผม เริ่มแรกผมจะประกาศตามเสียงตามสายให้พี่น้องประชาชนในชุมชนผมได้ทราบว่าผู้ต้องขังคนนี้ได้ผ่านกระบวนการตามแนวคิดบูรณวิถีสันติสุข ในการขัดเกลาจิตใจของตนเองตั้งแต่ออยู่ในเรื่อนจำอำเภอนางรองแล้ว เพื่อสร้างการยอมรับให้กับประชาชนในหมู่บ้าน หลังจากนั้นผมจะ让他ทำแผนชีวิตหมู่บ้าน โดยนำข้อปฏิบัติตามธรรมเนียมสันติสุขเข้ามาผนวกในการพัฒนาตนเองให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ หากในตอนต้นยังหางานทำไม่ได้ ผมจะ让他เป็นมัคทายกนำการสวดมนต์ ให้เป็นอาสาสมัครช่วยงานสาธารณประโยชน์ของหมู่บ้าน เพื่อสร้างความคุ้นเคยระหว่างผู้พันโทโยใหม่ๆกับชาวบ้านในหมู่บ้าน” (ว่าที่ ร.ต.วิชัย ปิยมิตรธรรม นายกสภาคมนำนักผู้ใหญ่บ้านจังหวัดบุรีรัมย์ วันที่ 14 ธันวาคม 2561 เวลา 09.00-12.00 น.)

สรุป แผนปฏิบัติต่อผู้ต้องขังรายบุคคล (Sentence Plan) ช่วยจำแนกลักษณะของผู้ต้องขัง เพื่อพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขังได้อย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อผู้ต้องขังพันโทโยจะมีแผนชีวิตหมู่บ้าน (Village Plan) รองรับอยู่ และมีการดำเนินงานที่คล้ายคลึงกับแผนปฏิบัติต่อผู้ต้องขังรายบุคคล (Sentence Plan) โดยแผนชีวิตหมู่บ้าน (Village Plan) คือ แผนการดำรงชีวิตอย่างยั่งยืนด้วยองค์ประกอบ 9 ประการ ได้แก่ 1.เป็นคนดี 2.มีปัญญา 3.รายได้สมดุล 4.สุขภาพแข็งแรง 5.สิ่งแวดล้อมสมบูรณ์ 6.สังคมอบอุ่น 7.หลุดพ้นอาชญากรรม 8.จัดตั้งกองทุนพึ่งพาตนเอง 9.สร้างความเข้มแข็งคณะกรรมการหมู่บ้าน

ตัวอย่างแผนชีวิตหมู่บ้าน

	ข้อปฏิบัติ ตามธรรมเนียม สันติสุข	เป้าหมาย		ผู้รับผิดชอบ	ผลสำเร็จ ณ วันที่	
		จำนวน	เวลา		จำนวน	ร้อยละ
1.เป็นคนดี (ดีที่ 1)						
2.มีปัญญา (ดีที่ 2)						
2.รายได้สมดุล (ดีที่ 3)						
4.สุขภาพแข็งแรง (ดีที่ 4)						
5.สิ่งแวดล้อมสมบูรณ์ (ดีที่ 5)						
6.สังคมอบอุ่น (ดีที่ 6)						
7.หลุดพ้นอาชญากรรม (ดีที่ 7)						
8.กองทุนพึ่งตนเอง (ดีที่ 8)						
9.ความเข้มแข็งคณะกรรมการ หมู่บ้าน(กม.)/ชุมชนเมือง(กชช.) (ดีที่ 9)						

4. มุมมองของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่อรูปแบบการดำเนินงานของเรือนจำอำเภอหนองเรือ จังหวัดบุรีรัมย์

3.1 มุมมองของผู้ต้องขัง

ผู้ต้องขังได้รับการปลูกฝังจิตสำนึกการทำดี ละชั่ว เกรงกลัวต่อบาป เป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างประสิทธิผลการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังด้วยการจัดเวลาจิตใจให้เป็นคนดี คณะผู้วิจัยได้มีโอกาสสัมภาษณ์ผู้ต้องขังจำนวน 10 คน จากพรบ.ยาเสพติด พรบ.ฉ้อ โกง พรบ.ยกยอกทรัพย์ พรบ.แรงงาน ให้ข้อมูลที่น่าสนใจว่า แนวคิดบุรีรัมย์สันติสุขที่ให้ปฏิญาณสาบานตน การแบ่งพื้นที่การบริหารจัดการออกเป็นหมู่บ้าน 4 หมู่บ้าน (หมู่บ้านนารายณ์สันติสุข) การเป็นคณะกรรมการหมู่บ้าน ปัจจัยเหล่านี้ทำให้พวกเขาสามารถดูแลซึ่งกัน และกัน โดยมีผู้คุมเปรียบเสมือนเป็นหัวหน้าหมู่บ้าน และทำให้เป็นคนใจเย็น ไม่วุ่นวาย ได้เรียนรู้ความผิดพลาดของตนเอง ได้พูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับเพื่อนผู้ต้องขังด้วยกันทำให้อลดความเครียด และความกังวล สะท้อนจากข้อมูลการให้สัมภาษณ์ว่า

“ผมติดอยู่ในเรือนจำมา 8 ปีแล้วในปี 2562 ผมจะได้ออกไปจากที่นี่ ผมเป็นคนใจเย็นขึ้นกว่าแต่ก่อนมากจากการไหว้พระสวดมนต์ เวลาผมกราบพระ ผมกราบได้สวย กราบพระได้อย่างสนิทใจ” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1 วันที่ 14 ธันวาคม 2561 ช่วงบ่าย 13.00-16.30 น.)

“ระบบคณะกรรมการหมู่บ้านทำให้ผมได้รับฟังปัญหาจากเพื่อนผู้ต้องขังด้วยกัน สามารถให้ความช่วยเหลือกันได้ มีอยู่ครั้งหนึ่งที่มีผู้ต้องขังชาวพม่าเข้ามาใหม่ๆ ไม่มีเงินติดตัวเลย พวกผมได้ให้ความช่วยเหลือด้วยการให้แปรงสีฟันยาสีฟัน และสบู่ รวมไปถึงการพูดคุยเพื่อนลดความกังวลของเพื่อนผู้ต้องขัง” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2 วันที่ 14 ธันวาคม 2561 ช่วงบ่าย 13.00-16.30 น.)

“ในทุกๆเดือนพวกเราที่เป็นคณะกรรมการหมู่บ้านจะได้มีโอกาสประชุมกับหัวหน้าหมู่บ้านซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของเรือนจำ เราได้บอกปัญหา บอกความต้องการของพวกเราผ่านทางหัวหน้าหมู่บ้านได้โดยตรง และรายงานกับผู้บัญชาการเรือนจำอำเภอเมืองต่อไป” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3 วันที่ 14 ธันวาคม 2561 ช่วงบ่าย 13.00-16.30 น.)

“การสาบานตนในทุกๆเช้า ให้พวกผมรักษาคำสัตย์ที่ได้ให้คำสาบาน และในช่วงของการให้คำสาบานนี้ทางผู้คุมเรือนจำ และผู้บัญชาการเรือนจำได้ร่วมสาบานกับพวกเราด้วย ซึ่งทำให้พวกผมประทับใจ” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 4 วันที่ 14 ธันวาคม 2561 ช่วงบ่าย 13.00-16.30 น.)

“ผมรู้สึกว่าเป็นเจ้าหน้าที่ของเรือนจำไม่ว่าจะเป็นผู้คุม อาจารย์ที่สอนหนังสือ และเจ้าหน้าที่กระตือรือร้นในการทำงาน ปฏิบัติกับพวกเราเสมือนเป็นมนุษย์ แม้ว่าพวกเราเป็นผู้ต้องขังก็ตาม” (ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 5 วันที่ 14 ธันวาคม 2561 ช่วงบ่าย 13.00-16.30 น.)

ผู้ต้องขังที่ให้คำสัมภาษณ์ทุกคนได้ช่วงเวลาที่เรือนจำอำเภอเมืองฯ ใช้นโยบายการพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขังของกรมราชทัณฑ์ และแนวคิดบูรณธรรมสันติสุข แสดงให้เห็นถึงประสิทธิผลการสร้างความเปลี่ยนแปลงภายในจิตใจของผู้ต้องขังให้เป็นคนดี เปรียบเสมือนการติดกระดุมเม็ดแรก ตามด้วยการเข้าสู่กระบวนการพัฒนาพฤตินิสัยจนกว่าผู้ต้องขังจะพ้นโทษ ประเด็นดังกล่าวสอดคล้องกับข้อมูลการสัมภาษณ์นายชาญณรงค์ เมืองไทย นักทัณฑวิทยาชำนาญการ ให้ความเห็นว่า “เรือนจำได้นำแนวคิดบูรณธรรมสันติสุขมาใช้พัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขัง เพราะ แนวคิดดังกล่าวมุ่งเน้นการทำให้คนเป็นคนดีตั้งแต่เริ่มต้น และพัฒนามนุษย์ให้เป็นมนุษย์ โดยสมบูรณ์ และหนุนเสริมแนวทางการพัฒนาพฤตินิสัยของกรมราชทัณฑ์ เพื่อพัฒนาผู้ต้องขังให้เป็นคนดี เป็นพลเมืองที่มีค่าของสังคมเมื่อเสร็จสิ้นกระบวนการ” (นายชาญณรงค์ เมืองไทย วันที่ 14 ธันวาคม 2561 เวลา 09.00-12.00 น.)

อีกทั้งผลสำเร็จที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขังมาจากการปรับโครงสร้างทางกายภาพจากการแบ่งเขตเป็นแดน 4 แแดน เป็นการแบ่งพื้นที่เป็นหมู่บ้าน 4 หมู่บ้าน ในแต่ละหมู่บ้านมีหัวหน้าหมู่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน และมีปลัดหมู่บ้าน เป็นผู้ดูแลหมู่บ้านทั้งหมด โครงสร้างดังกล่าวทำให้เกิดกลไกการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างเจ้าหน้าที่ของเรือนจำ และผู้ต้องขัง การเกิดระบบการดูแลระหว่างผู้ต้องขังในรูปแบบของคณะกรรมการหมู่บ้าน และลูกบ้าน และช่วยสอดคล้องดูแลเขตเฝ้าระวังและรายงานให้กับหัวหน้าคุ้มบ้านได้อย่างทันทั่วถึง

ผลเชิงประจักษ์ที่แสดงให้เห็นถึงประสิทธิผลของรูปแบบการดำเนินงานของเรือนจำอำเภอเมืองฯ ที่เด่นชัดที่สุด คือ สถิติการตรวจค้นเรือนจำอำเภอเมืองฯ ตั้งแต่ปี 2559 - 2561 (ข้อมูล ณ เดือน ธันวาคม. พบว่า ไม่มีการแพร่ระบาดของยาเสพติดภายในเรือนจำ 100% และไม่พบสิ่งของต้องห้าม เช่น

โทรศัพท์มือถือ ภายในเรือนจำ 100% อีกทั้งข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้นายไฟโรจน์ นักทัศนวิทยาชำนาญการ มีใจความสำคัญตอนหนึ่งว่า “ตอนนี้เรือนจำมั่นใจในเรื่องการเป็นเรือนจำปลอดยาเสพติดสามารถตรวจหาสารเสพติดได้ทุกคน” (นายไฟโรจน์ นักทัศนวิทยาชำนาญการ วันที่ 14 ธันวาคม 2561 เวลา 09.00-12.00 น.)

3.2 มุมมองของผู้พ้นโทษ

คณะนักวิจัยได้มีโอกาสสัมภาษณ์นายวินัย (นามสมมติ) ผู้พ้นโทษ เคยเป็นผู้ต้องโทษก่อนปี 2558 และได้รับการปล่อยตัวในกลางปี 2561 และผ่านกระบวนการพัฒนาพฤตินิสัยร่วมกับการใช้แนวคิดบูรณธรรมสันติสุข ปัจจุบันพี่วินัยประกอบอาชีพซ่อมรถ โดยได้รับความรู้มาจาก จากกระบวนการพัฒนาทักษะอาชีพของเรือนจำอำเภอนางรอง และได้รับการคัดเลือกให้รับทุนจากนายแพทย์ปราเสริฐ ปราสาททองโอสถ จำนวน 30,000 บาท บาท เป็นทุนประกอบอาชีพหลังจากที่พ้นโทษแล้ว เมื่อพี่วินัยพ้นโทษ ได้นำเงินทุนไปสร้างอู่ซ่อมรถ เพื่อประกอบอาชีพอย่างสุจริต ปัจจุบันนายวินัยเล่าให้ฟังว่า “พี่ได้รับทุนจากนายแพทย์ปราเสริฐ ปราสาททองโอสถ โดยเรือนจำได้คัดเลือกคุณสมบัติของผู้ต้องขังและพี่ได้ผ่านการคัดเลือก ทุนนี้ทำให้ชีวิตของพี่ดีขึ้นหลังจากพ้นจากรั้วของเรือนจำไปแล้ว พี่สามารถประกอบอาชีพเลี้ยงดูตนเอง และทางเรือนจำได้ช่วยพี่นำรถมาซ่อมที่อู่ของพี่ ตอนนี้นางฉันมีลูกค้าเยอะ” และพี่วินัยได้บอกเล่าประสบการณ์ในขณะที่ยังอยู่ในเรือนจำอำเภอนางรองว่า “ตอนอยู่ในเรือนจำพี่ได้เรียนธรรมะ ได้ฝึกอาชีพ พี่รู้จักแนวคิดบูรณธรรมสันติสุข พี่ได้ร่วมพิธีการสาบานทุกวัน มันเหมือนเป็นการตอกย้ำเราไปทุกวันว่าเราต้องทำอะไรเพื่อให้เป็นคนดีของสังคม มีคณะกรรมการหมู่บ้านคอยดูแล ซึ่งผลจากการทำอย่างต่อเนื่องทุกวันทำให้พี่ปฏิบัติตนอยู่ในระเบียบของเรือนจำ และทำให้พี่ได้รับการคัดเลือกให้ได้รับทุนจากนายแพทย์ปราเสริฐ ปราสาททองโอสถ พี่เห็นผลจากการทำความดีอย่างชัดเจนเลย คือ เราเป็นคนดีอยู่ในระเบียบวินัย และเราได้รับผลจากการทำความดี” (นายวินัย วันที่ 14 ธันวาคม 2561 เวลา 09.00-12.00 น.)

ผลที่เกิดขึ้นกับผู้พ้นโทษแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า กระบวนการพัฒนาพฤตินิสัยของเรือนจำอำเภอนางรองเป็นกระบวนการที่เกิดประสิทธิผล เพราะ ผู้ต้องขังได้รับการฝึกทักษะอาชีพภายในเรือนจำ และได้นำทักษะความรู้จากการฝึกอาชีพในเรือนจำไปใช้ประกอบอาชีพสุจริต เลี้ยงดูตนเองหลังจากพ้นโทษได้

3.3 มุมมองของเจ้าหน้าที่เรือนจำอำเภอนางรอง

การปฏิรูปเรือนจำอำเภอนางรองตั้งแต่ ปี 2558 เรือนจำอำเภอนางรองมีภาพลักษณ์ที่ดีด้านการบริหารจัดการ และการพัฒนานวัตกรรม การดำเนินงานป้องกัน และปราบปรามยาเสพติดภายในเรือนจำ มีผลงานที่ได้รับรางวัล ดังนี้ 1.รางวัลรองชนะเลิศอันดับ 1 ในโครงการประกวดการจัดระเบียบเรือนจำ/ทัณฑสถานทั่วประเทศ ประจำปีงบประมาณ 2559 จากกรมราชทัณฑ์ 2.ได้รับรางวัลชนะเลิศการประกวดนวัตกรรมประเภทการบริหารจัดการเรือนจำ ประจำปีพ.ศ. 2559 จากกรมราชทัณฑ์ ซึ่งเป็นรางวัลที่เรือนจำอำเภอนางรองได้ส่งนวัตกรรมการบำบัดน้ำเสียในเรือนจำหรือที่เรียกว่าระบบตะบันน้ำ 3.ได้รับประกาศเกียรติคุณจากผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์ในการเป็นหน่วยงานที่มีผลงานดีเด่นในการขับเคลื่อนการ

ดำเนินงานตามธรรมนูญหมู่บ้านสันติสุข เมื่อปี พ.ศ. 2558 และ 4. ได้รับคำชื่นชมจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมในการดำเนินงานป้องกัน และปราบปรามยาเสพติด และสิ่งของต้องห้ามภายในเรือนจำ จนเกิดผลสัมฤทธิ์ตามแนวนโยบายของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม เมื่อปี พ.ศ. 2558 จากคำให้สัมภาษณ์ของเจ้าหน้าที่เรือนจำว่า

“ตอนนี้เจ้าหน้าที่ลดภาระงาน ได้เยอะ กับปัญหาในเรือนจำไม่มี เพราะ ทุกคนร่วมมือกันทำตามแนวคิดและนโยบายของกรมราชทัณฑ์ ” (นายสังเวียน พรหมสาร วันที่ 14 ธันวาคม 2561 เวลา 09.00-12.00 น.)

“ถึงแม้เปลี่ยนนโยบายแล้วก็ยังทำต่อไปได้ เพราะ เจ้าหน้าที่ทุกคนเห็นว่าดี ช่วยลดปัญหา ลดความตึงเครียดในเรือนจำ ผู้ต้องขังก็มีความหวังในการกลับไปใช้ชีวิตใหม่ ” (นายพัฒนพงษ์ จันทะเนา วันที่ 14 ธันวาคม 2561 เวลา 09.00-12.00 น.)

“ผู้คุมกับผู้ต้องขังทำงานร่วมกัน ไม่เหมือนเรือนจำที่อื่นๆ ผู้ต้องขังสามารถคุยได้ทุกเรื่อง ” (นายชวน จิมกุล วันที่ 14 ธันวาคม 2561 เวลา 09.00-12.00 น.)

“ผลที่เกิดเป็นรูปธรรม รางวัลต่างๆ เป็นเครื่องการันตี จริงๆแล้วเราทำงานไม่ได้หวังเรือนรางวัล แต่อยากให้ภาพลักษณ์เรือนจำที่ดี เป็นเรือนจำให้โอกาส สิทธิความเป็นมนุษย์ ซึ่งญาติผู้ต้องขังก็เห็นว่าเราให้โอกาสผู้ต้องขังให้พร้อมที่จะกลับไปใช้ชีวิตข้างนอกได้ ” (นายชาญณรงค์ เมืองไทย วันที่ 14 ธันวาคม 2561 เวลา 09.00-12.00 น.)

3.4 มุมมองของผู้นำชุมชนและหมู่บ้าน

ผลที่เกิดขึ้นของการดำเนินงานภายในเรือนจำได้สร้างผลกระทบไปถึงในระดับหมู่บ้าน โดยคณะผู้วิจัยได้สังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ นายกองค้ำการบริหารส่วนตำบลหนองโสน นายกสมาคมกำนันผู้ใหญ่บ้านจังหวัดบุรีรัมย์ และกำนัน ได้เห็นพ้องต้องกันว่ารูปแบบการดำเนินงานพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขัง โดยผสมผสานกับแนวคิดบุรีรัมย์สันติสุขทำให้ผู้ต้องขังเป็นคนดีได้อย่างแท้จริง และเมื่อผู้ต้องขังที่มีถิ่นพำนักอยู่ในจังหวัดบุรีรัมย์พื้น โทษ และกลับเข้าสู่หมู่บ้านในจังหวัดบุรีรัมย์ พวกเขาเหล่านั้นสามารถปรับตัวใช้ชีวิตอยู่ในชุมชน และหมู่บ้าน ได้อย่างปกติสุข สะท้อนจากคำบอกเล่าว่า

“ผมรู้สึกดีใจมากที่ทางเรือนจำนำแนวคิดบุรีรัมย์สันติสุขเข้ามาใช้กับผู้ต้องขังในเรือนจำ เพราะในชุมชนของผมได้ใช้แนวคิดนี้อย่างเต็มรูปแบบ และเกิดผลเชิงรูปธรรม คือ เราสามารถพึ่งพาตนเองได้ ชาวบ้านในชุมชนมีความสุข มีระบบการเฝ้าระวังภัยของหมู่บ้าน ” (นายเกรียงศักดิ์ แผ้วพลสง วันที่ 14 ธันวาคม 2561 เวลา 09.00-12.00 น.)

“ผมมองว่าเมื่อพวกเขาพื้น โทษแล้วจะกลับเข้าสู่สังคมได้อย่างปกติสุข ไม่เพียงในพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์เท่านั้นแต่เป็นพื้นที่อื่นด้วย เพราะ ผู้ต้องขังเรานี้ได้ผ่านกระบวนการสร้างที่สำนึกทำดี ละชั่ว กลับบาปให้เกิดขึ้น ” (กำนันจอน ผ่องจำ วันที่ 14 ธันวาคม 2561 เวลา 09.00-12.00 น.)

“ในชุมชน หมู่บ้านของจังหวัดบุรีรัมย์จะมีแผนชีวิตครอบครัว และแผนชีวิตหมู่บ้านสำหรับรองรับผู้ต้องขังที่พ้นโทษ และกลับเข้าสู่ถิ่นพำนักเดิมในจังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งเส้นทางหมู่บ้านจะมีแนวทางการรองรับด้วยการสร้างงาน การบำเพ็ญประโยชน์ให้กับส่วนรวมทำให้ผู้พ้นโทษไม่กระทำความผิดซ้ำ และกลับเข้ามาสู่เรือนจำอีก” (ว่าที่ ร.ต.วิชัย ปิยมิตรธรรม วันที่ 14 ธันวาคม 2561 เวลา 09.00-12.00 น.)

ผลที่เกิดขึ้นของการดำเนินงานเรือนจำอำเภอนางรองกับหมู่บ้านในจังหวัดบุรีรัมย์ คือ ผลกระทบเกี่ยวกับภาพลักษณ์ ความเชื่อมั่นในกระบวนการที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขังของเรือนจำอำเภอนางรอง และเป็นการพิสูจน์ได้ว่าแนวคิดบุรีรัมย์สันติสุขเป็นแนวคิดที่สามารถใช้ในการสร้างความเข้มแข็งในชุมชนและหมู่บ้านของจังหวัดบุรีรัมย์ และใช้ในการพัฒนาผู้ต้องขังที่อยู่ในเรือนจำด้วยการขัดเกลาทางจิตใจการทำให้คนเป็นคนดี เพื่อทำให้ผู้ต้องขังเหล่านั้นกลับตัวกลับใจ เป็นพลเมืองของประเทศหลังจากที่พ้นโทษ

ข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์จากผู้บริหารเรือนจำ เจ้าหน้าที่เรือนจำ ผู้ต้องโทษ และผู้พ้นโทษ และผู้นำหมู่บ้านได้ให้ข้อมูลไปในทิศทางเดียวกันว่า เรือนจำเป็นที่ที่คนไม่อยากจะเข้าไป แต่เมื่อมีผู้กระทำความผิดเข้าไปในเรือนจำแล้ว เรือนจำอำเภอนางรองเป็นเรือนจำเดียวที่พัฒนาจิตใจของผู้ต้องขังเป็นอันดับแรกด้วยการทำให้เป็นคนดี ร่วมกับแนวทางของกรมราชทัณฑ์ และเมื่อผู้กระทำความผิดเหล่านั้นพ้นโทษแล้ว พวกเขาเหล่านั้นไม่เคยได้กระทำความผิดซ้ำ และกลับเข้ามาสู่เรือนจำอำเภอนางรอง

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง โครงการวิจัยการพัฒนารูปแบบการปฏิรูปเรือนจำ และกระบวนการคืนผู้ต้องขังสู่ชุมชนสันติ มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาการพัฒนารูปแบบการดำเนินงานของเรือนจำอำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ 2. เพื่อศึกษารูปแบบการดำเนินงานของเรือนจำอำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ 3. เพื่อเสนอแนะแนวทางการส่งคืนผู้ต้องขังกลับสู่สังคมด้วยแผนชีวิตหมู่บ้านของเรือนจำอำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ ผู้วิจัยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์ ผู้บัญชาการเรือนจำอำเภอนางรอง กลุ่มเจ้าหน้าที่เรือนจำอำเภอนางรอง ผู้ต้องขังที่ผ่านกระบวนการพัฒนาพฤตินิสัยของเรือนจำอำเภอนางรอง ช่วงปี พ.ศ.2558-2560 ผู้พันโทที่ผ่านกระบวนการพัฒนาพฤตินิสัยของเรือนจำอำเภอนางรอง ช่วงปี พ.ศ.2558-2560 ซึ่งกลับไปดำเนินชีวิตในหมู่บ้านจังหวัดบุรีรัมย์ และผู้แทนชุมชนในจังหวัดบุรีรัมย์ โดยผลการศึกษาสามารถสรุปได้ ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

1.การพัฒนารูปแบบการดำเนินงานของเรือนจำอำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์

เรือนจำอำเภอนางรองได้พัฒนารูปแบบการปฏิบัติงาน โดยยึดหลักตามนโยบายของกรมราชทัณฑ์ ได้แก่ นโยบาย 5 ก้าวอย่างแห่งการเปลี่ยนแปลง ซึ่งเป็นนโยบายการปราบปรามยาเสพติด โทรศัพท์มือถือ และสิ่งของต้องห้ามภายในเรือนจำ การจัดระเบียบเรือนจำ การฝึกวินัยผู้ต้องขัง การพัฒนาจิตใจด้วยหลักสูตร สักคสามาธิ และการสร้างการยอมรับจากสังคม นโยบาย 3 ส. 7 ก. ซึ่งเป็นนโยบายการพัฒนาเรือนจำ โดย 3 ส. คือ สะอาด สุขจิต เสมอภาค และ 7 ก. คือ กักขัง แก้ไข การยึดหลักกฎหมาย การวางกรอบ การให้กำลังใจ และการกลับตัว สำหรับการดูแลผู้ต้องขังในเรือนจำได้ปฏิบัติตามระเบียบกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขัง พ.ศ. 2561 และมาตรฐานการปฏิบัติงานด้านการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด โดยมีขั้นตอน ได้แก่ การรับตัว การดำเนินการ การเตรียมการปลดปล่อย และการดูแลหลังปล่อยตัว อย่างไรก็ตามเรือนจำอำเภอนางรองยังคงเผชิญกับปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติด การใช้โทรศัพท์มือถือ และสิ่งของต้องห้ามในเรือนจำ ในปี 2558 นายเผด็จ หวังรอด ผู้บัญชาการเรือนจำอำเภอนางรอง (ในขณะนั้น) ต้องการแก้ไขปัญหายาเสพติด และสิ่งของต้องห้ามในเรือนจำ ประกอบกับเป็นช่วงเดียวกับการประกาศใช้นโยบายบุรีรัมย์สันติสุขของนายเสรี ศรีหะ ไตร ผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์ (ในขณะนั้น) ที่เน้นการปลูกฝังการทำดี ละเว้นความชั่ว เกรงกลัวต่อบาป ร่วมกับกลไกอื่นๆ ในการบริหารจังหวัดบุรีรัมย์ เรือนจำอำเภอ นางรองได้นำแนวคิดบุรีรัมย์สันติสุขมาใช้ร่วมกับการพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขัง เมื่อผู้ต้องขังพ้นโทษ

สามารถกลับเข้าสู่สังคมได้อย่างปกติสุข และไม่กระทำผิดซ้ำ เพราะ มีแนวคิดบูรณธรรมสันติสุขเชื่อมประสานระหว่างเรือนจำ และชุมชนภายในจังหวัดบุรีรัมย์

2.รูปแบบการดำเนินงานของเรือนจำอำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์

การวิเคราะห์สถานการณ์ของเรือนจำอำเภอนางรอง พบปัญหา คือ ปัญหาการใช้โทรศัพท์มือถือ และการใช้สิ่งของต้องห้าม และปัญหาการลักลอบเสพเชื้อขายยาเสพติด และการลักลอบโยนยาเสพติดข้ามกำแพงของเรือนจำ ผู้บัญชาการเรือนจำอำเภอนางรองจึงมอบนโยบายการนำแนวคิดบูรณธรรมสันติสุขร่วมกับการบริหารเรือนจำ และการพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขัง เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยเริ่มจากการให้เจ้าหน้าที่เรือนจำยึดหลักการปฏิบัติงานด้วยหลักศีลธรรม เป็นคนดี ละอายต่อบาป เพราะ หากเจ้าหน้าที่ไม่ทำตนเป็นแบบอย่างที่ดีย่อมไม่สามารถแก้ไขปัญหากับผู้ต้องขังได้ การแบ่งพื้นที่ทางกายภาพของเรือนจำ โดยนำระบบคณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งเป็นระบบเดียวกันที่ใช้กับทุกหมู่บ้านในจังหวัดบุรีรัมย์ตามนโยบายบูรณธรรมสันติสุข สร้างกลไกคณะกรรมการหมู่บ้านในเรือนจำ เรียกว่า “คณะกรรมการหมู่บ้านนารายณ์สันติสุข” จำนวน 4 หมู่บ้าน ซึ่งแบ่งตามเขตแดนในเรือนจำเป็น 4 หมู่บ้าน คือ หมู่บ้านนารายณ์สันติสุขหมู่ที่ 1 (ผู้ต้องขังชาย) หมู่บ้านนารายณ์สันติสุขหมู่ที่ 2 (ผู้ต้องขังชาย) หมู่บ้านนารายณ์สันติสุขหมู่ที่ 3 (ผู้ต้องขังชาย) และหมู่บ้านนารายณ์สันติสุขหมู่ที่ 4 (ผู้ต้องขังหญิง) ในแต่ละหมู่บ้านประกอบไปด้วยโครงสร้าง ได้แก่ หัวหน้าหมู่บ้านเป็นเจ้าหน้าที่ของเรือนจำจำนวน 1 คน และปลัดหมู่บ้านเป็นเจ้าหน้าที่เรือนจำ จำนวน 1 คน และมีคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นตัวแทนของผู้ต้องขังของหมู่บ้านของตนเอง โดยมีผู้ต้องขังหลายช่วงวัย เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการ และจัดการประชุมกันทุกเดือน เพื่อรับฟังปัญหาเป็นที่ปรึกษาให้กับเพื่อผู้ต้องขัง รายงานปัญหาให้กับเจ้าหน้าที่เรือนจำ เพื่อประชุมแก้ไขได้อย่างทันทั่วถึง

หลังจากนั้นเรือนจำอำเภอนางรองได้มีรูปแบบการดำเนินงานของเรือนจำในด้านการพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขัง ซึ่งเป็นรูปแบบการดำเนินงานของเรือนจำที่นำแนวคิดบูรณธรรมสันติสุขประยุกต์ร่วมกับแนวทางพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขัง ดังนี้

1. การรับตัวผู้ต้องขัง การอบรมแรกรับ เป็นการให้ความรู้ให้กับผู้ต้องขังเกี่ยวกับการปฏิบัติตนและการใช้ชีวิตประจำวันอยู่ในเรือนจำ จากนั้นการจำแนกลักษณะ โดยมีคณะกรรมการจากนักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ เจ้าหน้าที่พยาบาล บุคลากรจากหน่วยงานยุติธรรมในท้องถิ่น และเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ ร่วมกันสอบถามประวัติส่วนตัว สภาพสังคม ประวัติสุขภาพ ความสนใจในการประกอบอาชีพ ความสามารถพิเศษ พฤติการณ์การทำความผิด เพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผน และกำหนดวิธีการแก้ไขเป็นรายบุคคล โดยการวางแผนปฏิบัติต่อผู้ต้องขังตามความเหมาะสมแต่ละบุคคล เพื่อกำหนดแผนปฏิบัติต่อผู้ต้องขังรายบุคคล (Sentence plan)

ในปี 2560 กรมราชทัณฑ์ได้กำหนดในเรือนจำทั่วประเทศจัดทำ “แผนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังรายบุคคล (Sentence Plan)” ซึ่งเป็นเครื่องมือการจำแนกลักษณะของผู้ต้องขัง เพื่อช่วยให้เรือนจำและทัณฑสถานใช้ในการจำแนกลักษณะของผู้ต้องขัง เพื่อวิเคราะห์ถึงสาเหตุของการทำความผิดของผู้ต้องขัง ปัจจัยแวดล้อม และนำข้อมูลดังกล่าวมาจัดทำเป็นแผนการบริหารโทษ เป็นระยะๆ

เพื่อใช้ในการพิจารณาเลื่อน ลดชั้น การลดวันต้องโทษ การพักการลงโทษ และประโยชน์อื่นๆ ที่ผู้ต้องขังจะพึงได้ เช่น การให้ออกทำงานภายนอกเรือนจำ การให้ไปทำงานสาธารณะ และงานเกษตร ในการยกระดับการปฏิบัติงานการจำแนกลักษณะของผู้ต้องขังให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด โดยแผนดังกล่าวเป็นแบบประเมินพฤติกรรมประเมินความต้องการที่ช่วยให้เรือนจำ และทัณฑสถานจำแนกลักษณะของผู้ต้องขังได้ โดยแผนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังรายบุคคลจะใช้ร่วมกับแบบจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง (จน . 1) ซึ่งเป็นแบบสัมภาษณ์

2. การดำเนินการ หลังจากนั้นผู้ต้องขังต้องปฏิบัติตามกระบวนการพัฒนาพฤตินิสัย ได้แก่

2.1 การพัฒนาจิตใจ เพื่อสร้างทัศนคติที่ดีต่อตนเอง และสังคมด้วยการเข้าอบรมหลักสูตรนักธรรม การจัดกิจกรรมทางศาสนา การอบรมจิตตภาวนา การสร้างเรือนธรรมและหอธรรมบุญสันติสุขภายในเรือนจำ เพราะการพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขังอย่างเหมาะสมเพื่อแก้ไขปัญหาปรับเปลี่ยนทัศนคติภายในของผู้ต้องขังด้วยวิธีการอธิษฐานจิตให้เกิดจิตสำนึกทำความดีละเว้นความชั่วเกรงกลัวต่อบาปหรือเริ่มชีวิตใหม่เริ่มต้นได้ด้วยการเปลี่ยนความคิด นอกจากนี้ยังเสริมสร้างคุณธรรม ระเบียบวินัยให้กับเจ้าหน้าที่และผู้ต้องขังให้เกิดทัศนคติ และพฤติกรรมมุ่งมั่นเป็นคนดีละเว้นความชั่วเกรงกลัวต่อบาปตามแนวทางบูรณรมย์สันติสุข

2.2 การให้การศึกษา ตั้งแต่ขั้นพื้นฐาน คือประถมศึกษาจนถึงระดับอุดมศึกษา และเปิดโอกาสให้ศึกษาตามอัธยาศัย การฝึกอบรมวิชาชีพ เพื่อฝึกฝนทักษะในการทำงานประกอบวิชาชีพเมื่อพ้นโทษ เช่น ช่างไม้ ช่างเชื่อม ช่างก่อสร้าง ช่างศิลป์ การทำการเกษตร เป็นต้น การฝึกทักษะการทำงาน ทางเรือนจำได้จัดผู้ต้องขังให้ทำงานในเรือนจำ และภายนอกเรือนจำ เพื่อสร้างความเคยชินในการทำงาน และทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์กับสังคม เช่น การถักอวน การลอกท่อระบายน้ำ การก่อสร้าง เป็นต้น และการพัฒนาทักษะและบุคลิกภาพ ด้วยการออกกำลังกาย การฝึกระเบียบวินัย การประกวดร้องเพลง เป็นต้น

2.3 การจัดสวัสดิการ ให้ผู้ต้องขังอย่างเหมาะสมด้วย จัดตั้งร้านสงเคราะห์ผู้ต้องขัง เพื่อจำหน่ายสินค้าราคาตามท้องตลาดให้กับผู้ต้องขังในเรือนจำ ร้านเบเกอรี่เรือนจำ ไม้กวาดทางมะพร้าวจากขูดพลาสติก การทำปุ๋ยจากเศษอาหารที่เหลือจากผู้ต้องขัง รวมทั้งมีการรับจ้างแรงงานจากผู้ว่าจ้างภายนอกเพื่อใช้เวลาให้เกิดประโยชน์ เช่น การเย็บอวด เย็บแห และการปักเครื่องหมายราชการ โดยผู้ต้องขังจะได้เงินรางวัลปันผลเพื่อให้ไปซื้อของจากร้านค้าสวัสดิการในเรือนจำซึ่งเป็นเงินจำนวนที่เหมาะสมกับผู้ต้องขัง อีกทั้งผู้ต้องขังทุกคนต้องได้รับการฝึกอบรมอาชีพคนละ 1 อาชีพเพื่อให้มีทักษะในการประกอบอาชีพหลังจากที่พ้นโทษ และการส่งผู้ต้องขังไปยังสถานประกอบการภายนอกเรือนจำ เพื่อนำไปฝึกวิชาชีพปฏิบัติจริง

2.4 การส่งเสริมสุขภาพ การส่งเสริมการออกกำลังกายทดสอบสมรรถภาพทางด้านร่างกายให้การฉีดวัคซีนป้องกันโรค และการตรวจสุขภาพประจำปี ภายใต้แนวคิดสร้างดีกว่าซ่อม และในเรือนจำอำเภอนางรองมีสนามฟุตบอล และสนามกีฬาให้ผู้ต้องขังได้ออกกำลังกาย การดูแลสุขภาพตามคุณค่าทางโภชนาการครบทั้ง 5 หมู่เป็นไปตามมาตรฐานของกระทรวงสาธารณสุข

2.5 การจัดการสิ่งแวดล้อม พัฒนาระบบตะบันน้ำ เพื่อนำน้ำที่ได้จากการบำบัดมาใช้ในการเลี้ยงปลาปลุกผักภายในเรือนจำ และระบบจัดการขยะด้วยการนำเศษอาหารของผู้ต้องขังมาทำเป็นปุ๋ย รวมไปถึงการจัดระเบียบสัมภาระผู้ถือคเกอร์ภายในเรือนจำ ให้มีความเป็นระเบียบ และรายงานผลการตรวจสอบกับหัวหน้าหมู่บ้าน และปลัดหมู่บ้านตามลำดับ และการเพิ่มมาตรการรักษาความปลอดภัยของเรือนจำด้วยการติดตั้งกล้องวงจรปิด เครื่องตัดสัญญาณโทรศัพท์ การใช้เครื่องตรวจโลหะตรวจการเข้าออกของเจ้าหน้าที่เรือนจำ และการวางระบบเจ้าหน้าที่รักษาการเฝ้าระวังตลอด 24 ชั่วโมง

3. การเตรียมปล่อย

3.1 การสร้างสังคมอบอุ่น ผ่านการรับฟังความคิดเห็นผู้ต้องขัง และญาติผู้ต้องขัง ซึ่งสามารถสื่อสารกับผู้บัญชาการเรือนจำได้โดยตรง และประชาชนทั่วไปสามารถสอบถามข้อสงสัยต่างๆ ได้ ซึ่งเป็นรูปแบบที่เรือนจำอำเภอนางรองคิดขึ้นเอง โดยคำนึงถึงการสร้างความสัมพันธ์อันดีและสามารถทราบถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในเรือนจำได้ และการจัดโครงการเยี่ยมญาติ เพื่ออำนวยความสะดวกและบริการแก่ญาติผู้ต้องขัง สร้างบรรยากาศอบอุ่น เป็นการเปิดโอกาสให้สถาบันครอบครัวเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาผู้ต้องขังซึ่งถือเป็นการสร้างสังคมอบอุ่น สอดคล้องกับนโยบายกรมราชทัณฑ์

3.2 การลดพื้นที่อาชญากรรม การประสานขอความร่วมมือไปยังเจ้าหน้าที่ทหารให้เข้ามาร่วมตรวจค้นสิ่งผิดกฎหมาย และยาเสพติดในเรือนจำ ร่วมกับการจัดกิจกรรมประกวดเรือนนอนสีขาว เพื่อให้เกิดพื้นที่ปลอดสิ่งผิดกฎหมาย และสิ่งของต้องห้ามในเรือนจำอย่างเด็ดขาด และการตรวจปัสสาวะเจ้าหน้าที่ และผู้ต้องขังอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง ซึ่งผลของการตรวจไม่พบสารเสพติดตั้งแต่ปี 2558 – ปัจจุบัน

3.3 การจัดตั้งกองทุนพึ่งพาตนเอง ได้ใช้เรือนจำอำเภอนางรองได้จัดตั้งร้านสงเคราะห์ผู้ต้องขัง และนำรายได้การจำหน่ายสินค้า การรับจ้างต่างๆ หักเข้ากองทุนพึ่งพาตนเองของเรือนจำ ส่วนผู้ต้องขังจะได้รับเงินรางวัลปันผลจากการทำงาน ประสิทธิภาพที่เกิดขึ้นจากการจัดตั้งกองทุนพึ่งพาตนเองที่เด่นชัดที่สุดคือ การสร้างสถานปฏิบัติธรรมภายในเรือนจำอำเภอนางรองด้วย งบประมาณ 1,300,000 บาท ที่ใช้กองทุนพึ่งพาตนเองในการจัดสร้างด้วยตนเอง โดยไม่พึ่งงบประมาณจากภาครัฐ และยังเชื่อมโยงกับชุมชนและหน่วยงานภายนอกจัดผ้าป่าสามัคคีเพื่อช่วยสมทบทุน สถานปฏิบัติธรรมนี้เป็นสถานที่ให้ผู้ต้องขังทำกิจกรรมทำวัตร สวดมนต์ พัฒนาจิตใจของผู้ต้องขังภายในเรือนจำ

4. การดูแลหลังปล่อย

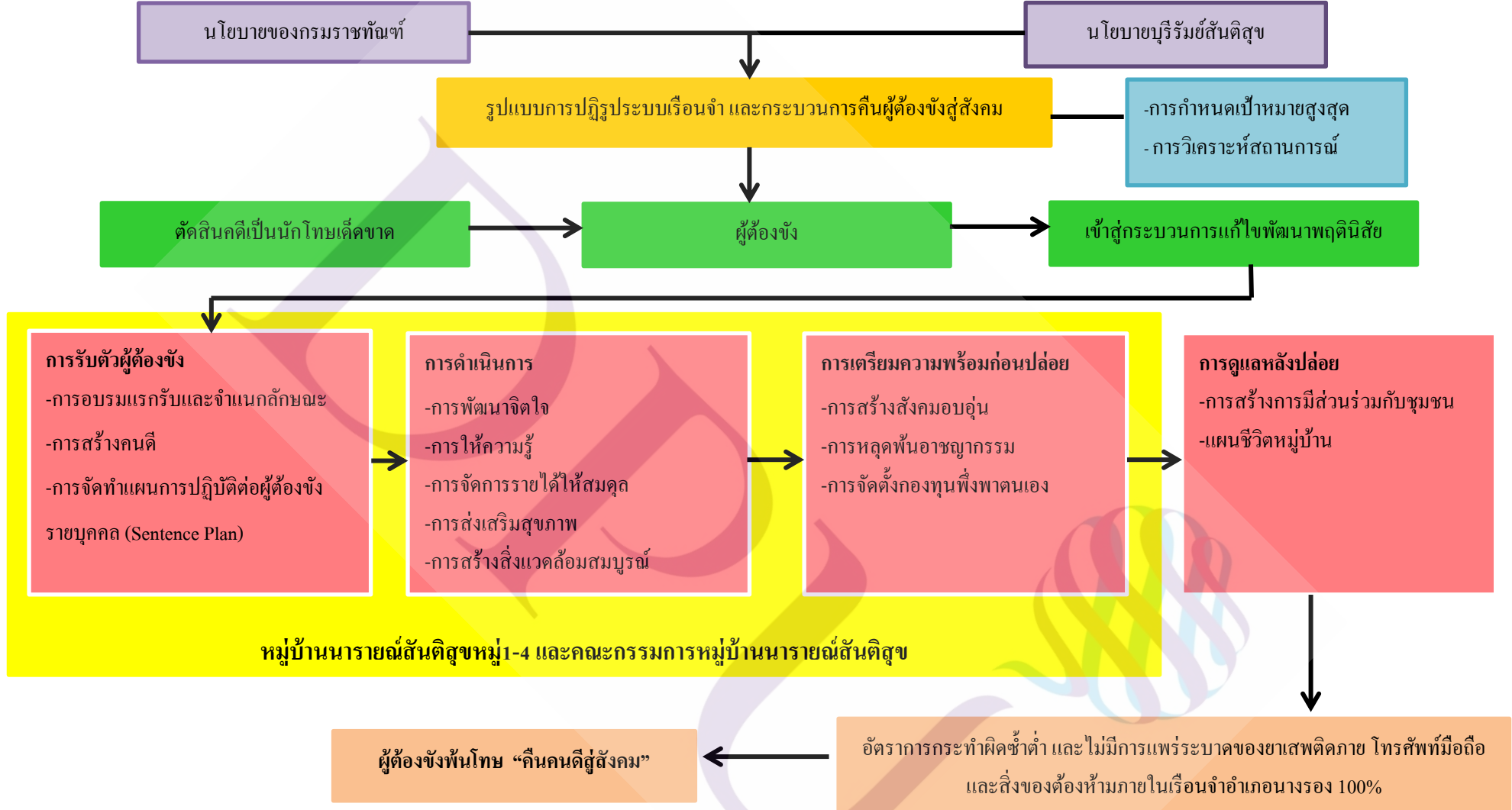
เมื่อผู้ต้องขังพ้นโทษกลับเข้าสู่เข้าสู่ชุมชน หมู่บ้าน และสามารถใช้ชีวิตได้อย่างปกติสุข สังคมให้การยอมรับ เพื่อลดการกระทำผิดซ้ำ และต้องกลับเข้ามาสู่เรือนจำ โดยกลไกที่ทำหน้าที่เชื่อมโยงผู้พ้นโทษกับชุมชน และหมู่บ้านภายในจังหวัดบุรีรัมย์ คือ แผนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังรายบุคคล (Sentence Plan) และแผนชีวิตหมู่บ้าน (Village Plan) สอดคล้องกับภารกิจของกรมราชทัณฑ์และกระทรวงยุติธรรมในเรื่องการคืนคนดีสู่สังคมเป็นการเชื่อมโยงใน 9 ประเด็น ได้แก่ เป็นคนดี มีปัญญา รายได้สมดุล สุขภาพแข็งแรง สิ่งแวดล้อมสมบูรณ์ สังคมอบอุ่น ลดพื้นที่อาชญากรรม กองทุนพึ่งพาตนเอง และสร้างความเข้มแข็ง

กรรมการหมู่บ้าน ซึ่งถือว่าเป็นเครื่องมือในการประเมินพฤติกรรมของคนในหมู่บ้าน โดยคนในหมู่บ้านเป็นแผนที่จัดทำขึ้นเอง วิเคราะห์ปัญหา และสร้างวิสัยทัศน์ โดยพึ่งพาตนเองให้มากที่สุด ซึ่งผู้พันโทที่มีถิ่นพำนักอยู่ในจังหวัดบุรีรัมย์ให้สามารถกลับเข้ามาใช้ชีวิตอยู่ในชุมชนหรือหมู่บ้านภายในจังหวัดบุรีรัมย์ได้อย่างปกติสุขตามที่ได้กล่าวมา และมีสถิติผู้กระทำผิดซ้ำเพียง 11%

จากการดำเนินงานดังกล่าว จนเกิดผลสัมฤทธิ์เชิงรูปธรรมสามารถแก้ไขปัญหายาเสพติดและการใช้โทรศัพท์มือถือในเรือนจำ 100 % ได้อย่างเด็ดขาด และได้รับคัดเลือกเป็นเรือนจำสีขาวและผู้ต้องขังในเรือนจำมีระเบียบวินัยมีพฤติกรรมเชิงบวก และได้รับรางวัลรองชนะเลิศอันดับ 1 โครงการประกวดการจัดระเบียบเรือนจำ (ประเภทเรือนจำอำนวยการระดับต้น)

โดยสรุป แนวทางการส่งคืนผู้ต้องขังกลับสู่สังคมเป็นแนวทางสำคัญของเรือนจำในการเตรียมความพร้อมให้กับผู้ต้องขังที่ใกล้พ้นโทษตามแนวทางการพัฒนาพฤตินิสัยของกรมราชทัณฑ์ เช่นเดียวกับเรือนจำแห่งอื่นๆ ทั่วทั้งประเทศ เพียงแต่เรือนจำอำเภอนางรองได้ประยุกต์แนวคิดบุรีรัมย์สันติสุขเข้ามาใช้ร่วมกับแนวทางการพัฒนาพฤตินิสัยของกรมราชทัณฑ์ควบคู่กัน เพื่อพัฒนาจิตใจของผู้ต้องขังให้เป็นคนดี และสร้างความเชื่อมโยงระหว่างเรือนจำกับชุมชนและหมู่บ้านภายในจังหวัดบุรีรัมย์ การใช้ระบบคณะกรรมการหมู่บ้านสอดรับกับรูปแบบการบริหารท้องถิ่น โดยคณะกรรมการหมู่บ้านจะประชุมกันทุกเดือน เพื่อรายงานผล ปัญหา หรือความคืบหน้าในการปฏิบัติงานในแต่ละหมู่บ้าน ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของเจ้าหน้าที่เรือนจำ เป็นที่ปรึกษาให้กับผู้ต้องขังสอดส่องดูแล รายงานปัญหาให้กับเจ้าหน้าที่เรือนจำ อีกทั้งเรือนจำได้เน้นการใช้หลักการพัฒนาจิตใจเป็นสำคัญ ผู้ต้องขัง และเจ้าหน้าที่เรือนจำต้องมีจิตสำนึกทำดี ละชั่ว เกรงกลัวต่อบาป และมีรูปแบบการพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขังตั้งแต่การรับตัว การดำเนินการเตรียมปล่อย และการดูแลหลังพ้นโทษ ซึ่งสามารถสรุป รูปแบบการดำเนินงานของเรือนจำอำเภอ นางรองได้ ดังแผนภาพที่ 5.1

รูปแบบการดำเนินงานของเรือนจำอำเภอนางรอง

ภาพที่ 5.1 รูปแบบการดำเนินงานของเรือนจำอำเภอนางรอง

ที่มา: เรือนจำอำเภอนางรอง (2561)

3.แนวทางการส่งคืนผู้ต้องขังกลับสู่สังคมด้วยแผนชีวิตหมู่บ้านของเรือนจำอำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์

แนวทางการส่งคืนผู้ต้องขังกลับสู่สังคมเป็นนโยบายของกรมราชทัณฑ์ที่ต้องการสร้างประสิทธิผลการพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขัง การลดสถานการณ์ผู้ต้องขังล้นเรือนจำ การลดอัตราการกระทำผิดซ้ำของผู้พ้นโทษเมื่อกลับเข้าสู่สังคม เรือนจำอำเภอนางรองได้มีแนวทางการส่งคืนผู้ต้องขังกลับสู่สังคม คือ 1.แผนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังรายบุคคล (Sentence Plan) เป็นนโยบายหลักของกรมราชทัณฑ์ที่มอบหมายให้เรือนจำจัดทำแผนฯ กับผู้ต้องขังเด็ดขาดทุกคน เพื่อเป็นเครื่องมือการประเมินพฤติกรรม การวิเคราะห์สาเหตุของการกระทำผิด และสภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อการกระทำผิด เพื่อนำข้อมูลมาใช้ในการพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขังอย่างมีประสิทธิภาพ และ 2.แผนชีวิตหมู่บ้าน (Village Plan) ตามแนวคิดบุรีรัมย์สันติสุข เป็นแผนของหมู่บ้านที่ประชาชน วิเคราะห์ปัญหา แนวทางการแก้ไขปัญหาตามองค์ประกอบ 9 ประการตามแนวคิดบุรีรัมย์สันติสุข ซึ่งสามารถสร้างการยอมรับกับชุมชน สังคมภายในจังหวัดบุรีรัมย์

สรุป แผนปฏิบัติต่อผู้ต้องขังรายบุคคล (Sentence Plan) เป็นแผนจำแนกลักษณะของผู้ต้องขังเพื่อพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขังได้อย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อผู้ต้องขังพ้นโทษจะมีแผนชีวิตหมู่บ้าน (Village Plan) รองรับ และมีการดำเนินงานที่คล้ายคลึงกับแผนปฏิบัติต่อผู้ต้องขังรายบุคคล (Sentence Plan) โดยแผนชีวิตหมู่บ้าน (Village Plan) คือ แผนการดำรงชีวิตอย่างยั่งยืนด้วยองค์ประกอบ 9 ประการ ได้แก่ 1.การเป็นคนดี 2.การเป็นคนมีปัญญา 3.การมีรายได้สมดุล 4.การมีสุขภาพแข็งแรง 5.การมีสิ่งแวดล้อมสมบูรณ์ 6.การมีสังคมอบอุ่น 7.การหลุดพ้นอาชญากรรม 8.การจัดตั้งกองทุนพึ่งพาตนเอง และ 9.การสร้างความเข้มแข็งคณะกรรมการหมู่บ้าน

การอภิปรายผล

เมื่อผู้ต้องขังเข้าสู่เรือนจำ เรือนจำมีหน้าที่ในการควบคุม และพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขังให้ เป็นไปตามระเบียบกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังพ.ศ. 2561 โดยมีหลักสูตรที่ให้ความรู้ การพัฒนาวิชาชีพ อย่างไรก็ตามผู้ต้องขังได้ถูกหล่อหลอมมาจากสภาพแวดล้อม และสภาพทางสังคมที่ เกื้อหนุนในการก่ออาชญากรรมตั้งแต่ก่อนเข้าเรือนจำทำให้การพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขังทำได้ อย่างยากลำบากภายในระยะเวลาที่จำกัดส่งผลต่อประสิทธิผลการพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขังไม่สามารถกลับตัว ให้เป็นคนดีได้ ไม่สามารถปรับตัวเข้าสู่สังคมหลังจากพ้นโทษ และกระทำผิดซ้ำกลับเข้าเรือนจำ พิจารณาได้จากสถานการณ์เรือนจำประเทศไทยในปี 2561 ยังคงเผชิญปัญหาผู้ต้องขังล้นเรือนจำ และมีผู้ต้องขังกระทำผิดซ้ำกว่า 42% (กระทรวงยุติธรรม, 2561) สอดคล้องกับคำกล่าวของอธิบดีกรม ราชทัณฑ์ว่าปัจจุบันมีผู้ต้องขังที่พ้นโทษ และกลับไปกระทำความผิดซ้ำเป็นจำนวนมากที่ผ่านมา กรมราชทัณฑ์มีนโยบาย “คืนคนดีสู่สังคม” แต่จากสถานการณ์กลับกลายเป็นว่า “คืนคนเดิมสู่สังคม” ดังนั้น กรมราชทัณฑ์จึงควรสร้างงานสร้างอาชีพให้กับผู้ต้องขังให้สมดุลกับการดูแลความปลอดภัยให้สังคม ไม่ควรเน้นผลักดันผู้ต้องโทษกลับคืนสู่สังคมเพียงอย่างเดียวต้องให้สำนึกผิดได้รับโทษ และเกรงกลัวต่อ

บาปด้วย (ณรัชต์ เศวตนันท, 2560) อีกทั้งปัญหาที่พบในการพัฒนาพฤติกรรมนิสัยของผู้ต้องขัง คือ โครงการฝึกอบรมทักษะวิชาชีพไม่ตรงกับความต้องการของตลาดแรงงาน (Olivia, 2018)

การส่งคืนผู้ต้องขังกลับสู่สังคมจึงเป็นภารกิจที่สำคัญของเรือนจำที่ต้องเตรียมความพร้อมให้กับผู้ต้องขังที่ใกล้พ้นโทษ เพื่อให้กลับเข้าสู่สังคม และไม่กระทำผิดซ้ำ ซึ่งเป็นความท้าทายที่สำคัญว่า ผู้พ้นโทษสามารถปรับตัวสังคมได้อย่างปกติสุขหรือไม่ หมู่บ้านจะให้การยอมรับผู้ต้องขังที่พ้นโทษจากเรือนจำมาหรือไม่ ตามทฤษฎีตรา (labeling) และทฤษฎีตราบาป (stigma) ที่ได้อธิบายว่า มนุษย์ย่อมมีอคติต่อผู้พ้นโทษที่กลับเข้าสู่สังคม เช่น การปฏิเสธการรับเข้าทำงานทำให้ผู้พ้นโทษไม่ได้รับการยอมรับจากสังคม กลับได้รับแรงกดดันทำให้ผู้พ้นโทษกลับไปทำผิดอีกครั้ง แต่ในขณะที่ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมที่เชื่อว่าพื้นฐานว่ามนุษย์มีความดีมีความต้องการที่จะมุ่งไปสู่ความเข้าใจในศักยภาพของตนเอง ถ้าสภาพสิ่งแวดล้อมดีพอหรือเอื้ออำนวย (Aker, 1994) และทฤษฎีการลงโทษที่เห็นว่าการลงโทษต้องดำเนินการ เพื่อแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังกลับตัวเป็นคนดี แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับการปฏิรูปเรือนจำในการพัฒนาพฤติกรรมนิสัยของผู้ต้องขัง โดยเรือนจำต้องมีกระบวนการพัฒนาพฤติกรรมนิสัยให้กับผู้ต้องขังให้ชีวิตภายในเรือนจำใกล้เคียงกับชีวิตภายนอกเรือนจำเท่าที่จะทำได้ เพื่อไม่ให้ผู้ต้องขังเสียคุณค่าความเป็นมนุษย์ หรือวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตของตนในการอยู่ร่วมกันกับสังคมภายนอก

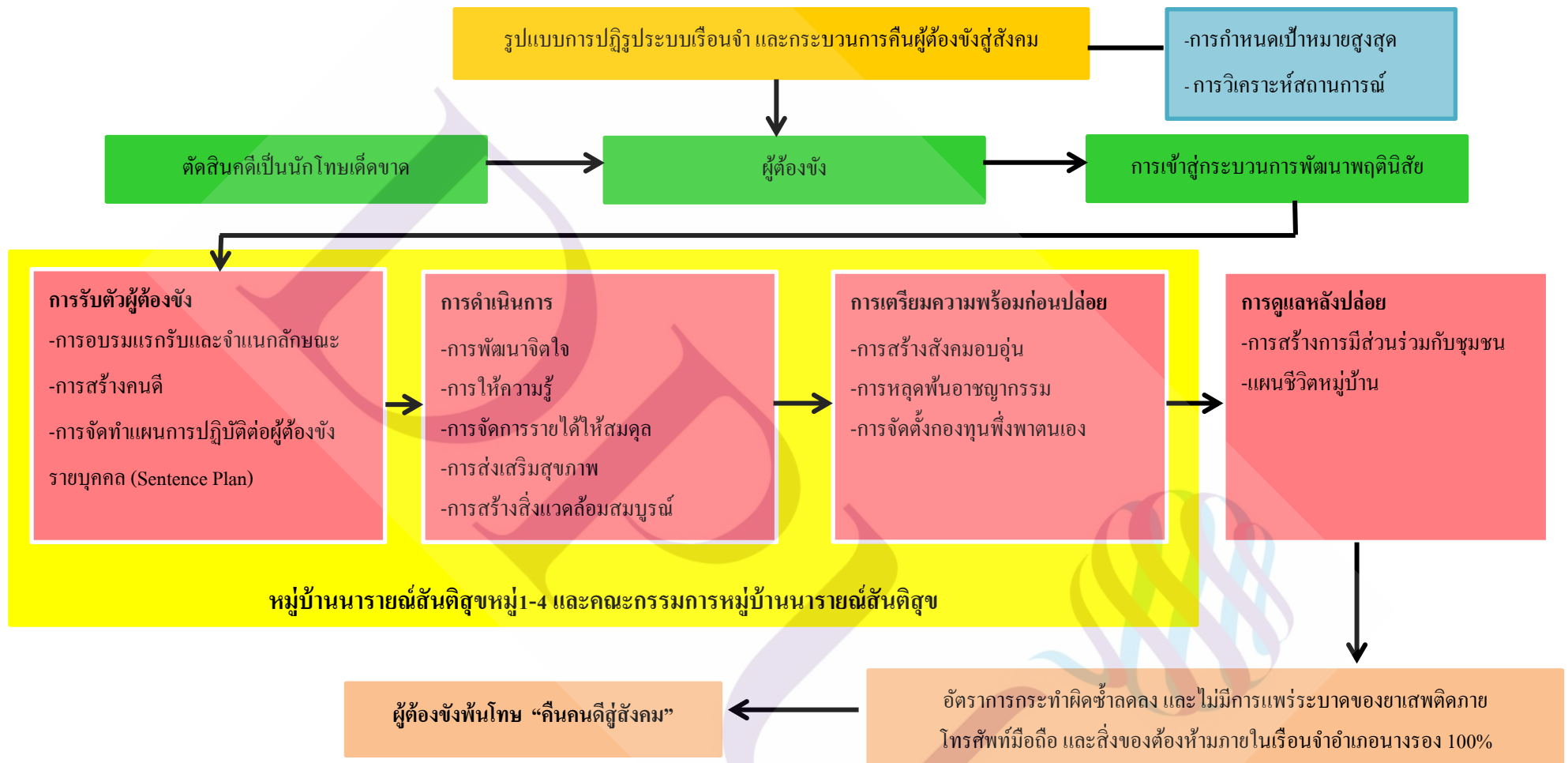
เรือนจำอำเภอนางรองได้ปฏิรูปเรือนจำ เพื่อการพัฒนาพฤติกรรมนิสัยของผู้ต้องขัง โดยนำระบบคณะกรรมการหมู่บ้านแบ่งพื้นที่ในเรือนจำจาก 4 แคน เป็น 4 หมู่บ้านนารายณ์สันติสุขให้กับผู้ต้องขังให้ชีวิตภายในเรือนจำใกล้เคียงกับชีวิตภายนอกเรือนจำ และเป็นการสร้างระบบการควบคุมทางสังคม (Social Control) เพื่อดูแล ระวัง ป้องกัน แก้ไขปัญหาให้กับผู้ต้องขัง ร่วมกับกระบวนการพัฒนาพฤติกรรมนิสัยของกรมราชทัณฑ์ ได้แก่ การรับตัว การดำเนินการ การเตรียมปล่อย และการดูแลหลังปล่อยตัว ด้วยการจัดทำแผนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังรายบุคคล (Sentence Plan) และแผนชีวิตหมู่บ้าน (Village Plan) เป็นเครื่องมือรองรับให้การดำเนินงานมีทิศทางที่ชัดเจนและสอดคล้องกัน เมื่อผู้ต้องขังอยู่ในเรือนจำจะมีแผนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังรายบุคคล และผู้ต้องขังพ้นโทษออกไปหมู่บ้านจะมีแผนชีวิตหมู่บ้านรองรับผู้พ้นโทษสังคมให้การยอมรับ เพราะ ผู้พ้นโทษได้รับการพัฒนาพฤติกรรมนิสัยสอดคล้องกับการพัฒนาหมู่บ้านตามแนวคิดบูรณีย์ สันติสุขทำให้เกิดการยอมรับ มีภูมิคุ้มกันที่ดี และเป็นคนดีของสังคมต่อไป

รูปแบบการดำเนินงานของเรือนจำอำเภอนางรอง เป็นการลงโทษที่มุ่งยกระดับสามัญสำนึก และพฤติกรรมของผู้ต้องขังให้ขึ้นมาสู่ระดับคนปกติ โดยแนวคิดกระบวนการทางสังคมที่ได้อธิบายว่ามนุษย์สามารถเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ และสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้จึงทำให้ตัวแปร “การขัดเกลาในสังคม (Socialization)” มีความสำคัญในการพัฒนาพฤติกรรมนิสัยของผู้ต้องขัง เพราะกลุ่มทางสังคมมีความสำคัญ และมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจทำพฤติกรรมต่าง ๆ ดังนั้น การพัฒนาพฤติกรรมนิสัยของผู้ต้องขังต้องมีกระบวนการที่เชื่อมโยงกับสังคมร่วมด้วย

ด้วยเหตุนี้การสร้างความสัมพันธ์ในชุมชน (Community relations) จึงมีความสำคัญ และมีบทบาทอย่างมากต่อหมู่บ้านจังหวัดบุรีรัมย์ด้วยการมีแผนชีวิตหมู่บ้าน (Village Plan) เป็นเครื่องมือการสานสัมพันธ์และสานพลังกับนโยบายการบริหารจังหวัด อีกทั้งเมื่อผู้ต้องขังพ้นโทษจากเรือนจำจึงสามารถเข้าไปใช้ชีวิตอยู่ในหมู่บ้านด้วยการนำแผนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังรายบุคคล (Sentence Plan) ของตนเอง ผสมเข้ากับแผนชีวิตหมู่บ้าน (Village Plan) และนับตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ. 2558 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน (พ.ศ.2562) เรือนจำอำเภอนางรองได้ดำเนินการขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่องจนเห็นผลในเชิงประจักษ์ในทุกมิติ โดยเฉพาะการแก้ไขปัญหาเสพติดเรือนจำ และบรรลุเป้าหมายสูงสุดคือ การคืนคนดีมีคุณค่าสู่สังคมเพื่อเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าต่อสังคมต่อไป

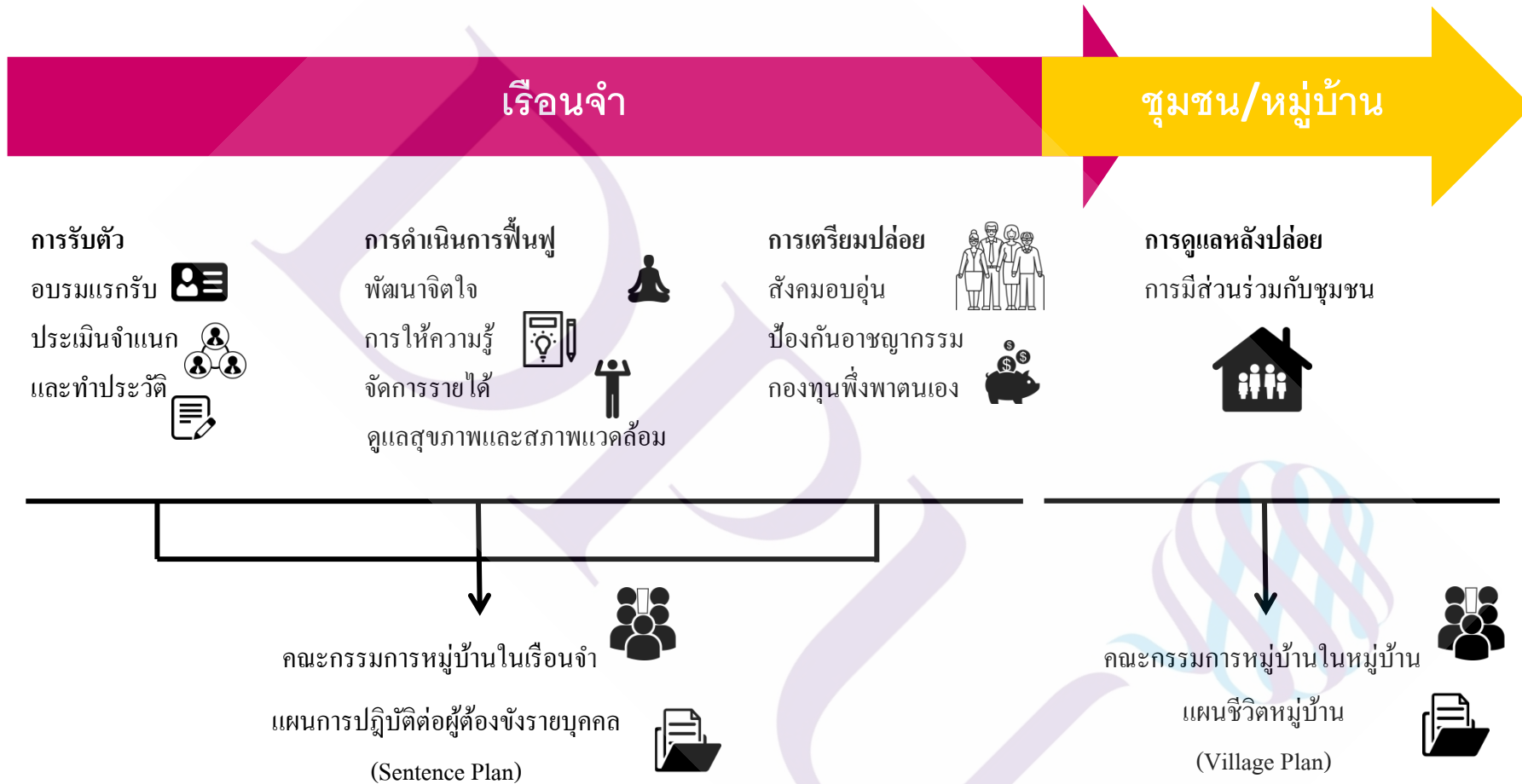
ผู้วิจัยจึงได้สังเคราะห์แนวทางการส่งคืนผู้ต้องขังสู่สังคม “โมเดลเรือนจำสันติสุข” ดังนี้

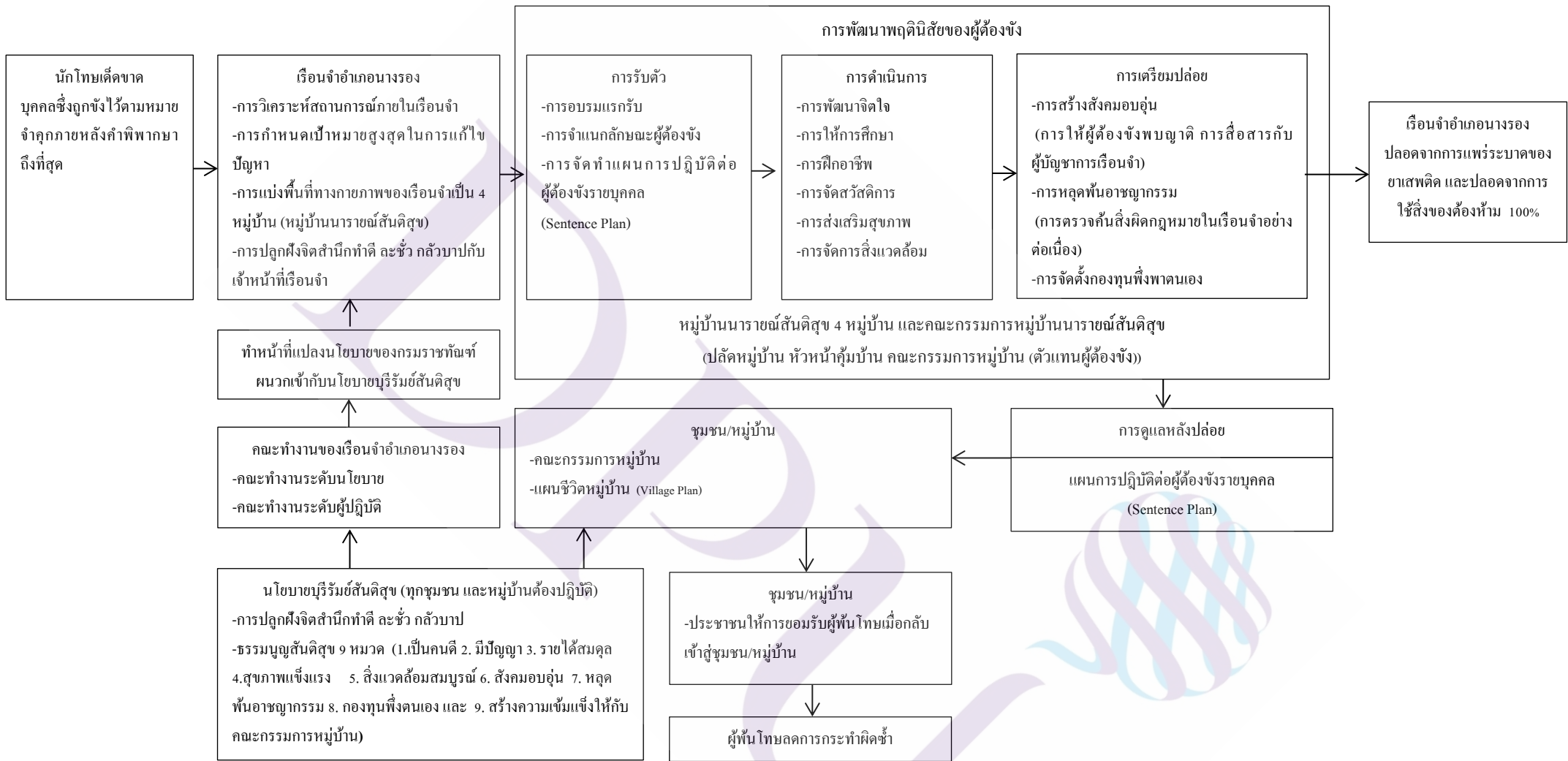

ภาพที่ 5.1 รูปแบบการดำเนินงานของเรือนจำอำเภอนางรอง

แนวทางการส่งคืนผู้ต้องขังสู่สังคม “โมเดลเรือนจำสันติสุข”

ภาพที่ 5.2 แนวทางการส่งคืนผู้ต้องขังสู่สังคม “โมเดลเรือนจำสันติสุข”

ภาพที่ 5.3 การสังเคราะห์การพัฒนาพฤติกรรมนิสัยของผู้ต้องขัง และแนวทางการส่งคืนผู้ต้องขังสู่สังคมด้วยโมเดลเรือนจำสันติสุข

กล่าวโดยสรุป การคุมขังในเรือนจำไม่เป็นเพียงการลงโทษตามฐานความผิดเท่านั้น แต่เป็นการลงโทษที่เน้นการพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขัง เพื่อให้ผู้กระทำผิดสำนึกไม่กระทำผิดซ้ำ และคำนึงถึงอนาคตของผู้ต้องขัง

ดังนั้น การปฏิรูประบบเรือนจำ และกระบวนการคืนผู้ต้องขังสู่สังคมของเรือนจำอำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ คือ การปรับเปลี่ยนการบริหารงานของเรือนจำ โดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หลักสิทธิมนุษยชน การคำนึงถึงความยุติธรรมทางอาญาทางสังคม บริบททางการเมือง และการได้รับสนับสนุนจากภาคประชาสังคม และภาครัฐ (Newman, 2014) เริ่มต้นจากนโยบายของกรมราชทัณฑ์ และนโยบายของจังหวัดบุรีรัมย์สันติสุขที่นำมาประยุกต์ใช้แก้ไขปัญหาภายในเรือนจำ และการจัดตั้งกลไกที่สำคัญ คือ คณะกรรมการหมู่บ้าน ซึ่งเป็นการควบคุมทางสังคม (Social Control) ร่วมกับกระบวนการพัฒนาพฤตินิสัยของกรมราชทัณฑ์ ได้แก่ การรับตัว การดำเนินการ การเตรียมปล่อย และการดูแลหลังปล่อยตัว โดยมีการจัดทำแผนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังรายบุคคล (Sentence Plan) และแผนชีวิตหมู่บ้าน (Village Plan) เป็นเครื่องมือรองรับให้การดำเนินงานมีทิศทางที่ชัดเจน และสอดคล้องกัน เมื่อผู้ต้องขังพ้นโทษออกไปหมู่บ้านก็มีแผนรองรับผู้พ้นโทษให้สังคมยอมรับและเป็นคนดีของสังคมต่อไป สังเกตได้ว่า เรือนจำอำเภอนางรองได้ปรับสภาพแวดล้อมการใช้ชีวิตของผู้ต้องขังในเรือนจำให้ใกล้เคียงกับสภาพแวดล้อมภายในหมู่บ้าน การให้ผู้ต้องขังคุ้นเคยกับการใช้ชีวิตของบุคคลทั่วไปภายนอกเรือนจำมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อให้ผู้ต้องขังเสียบุคลิกภาพหรือวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตของตนในการอยู่ร่วมกันกับสังคมภายนอกไป ทำให้ไม่สามารถกลับคืนสู่สังคมได้ และกระทำผิดซ้ำ

รูปแบบการดำเนินงานของเรือนจำอำเภอนางรองเป็นการพัฒนาพฤตินิสัยที่พยายามมุ่งยกระดับสามัญสำนึก และพฤติกรรมของผู้ต้องขังให้เป็นปกติ ตามที่แนวคิดกระบวนการทางสังคมได้อธิบายไว้ว่า มนุษย์สามารถเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ได้ และสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้ ซึ่งโอกาสที่บุคคลจะกระทำผิดนั้นขึ้นอยู่กับตัวแปรสำคัญ คือ “การขัดเกลาในสังคม” (Socialization) ดังนั้น หากบุคคลได้รับการอบรม สั่งสอน หรืออยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดีแล้ว บุคคลไม่ว่าจะถูกจัดในชนชั้นใด ย่อมมีโอกาสในการกระทำผิดหรือก่ออาชญากรรมน้อยลงด้วย ด้วยเหตุนี้ความสัมพันธ์ในชุมชน (Community relations) จึงเป็นสิ่งสำคัญและมีบทบาทอย่างมากต่อการแสดงพฤติกรรม

ดังนั้น ชุมชนควรมีส่วนร่วมในการรับผู้พ้นโทษให้กลับเข้าสู่ชุมชน โดยมีระบบคณะกรรมการหมู่บ้านดูแล และป้องกันการกระทำผิดซ้ำ ขณะเดียวกัน ปัจจัยในสังคมที่ก่อให้เกิดอาชญากรรม เช่น การว่างงาน สภาพชุมชนแออัด ปัญหาสุขภาพจิต เป็นต้น ซึ่งเป็นปัญหาภายในชุมชนต้องได้รับการแก้ไขร่วมกัน เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมในชุมชนที่ลดปัจจัยเสี่ยงที่ทำให้ผู้พ้นโทษกระทำผิดซ้ำ แนวคิดบุรีรัมย์สันติสุขมุ่งเน้นการลดความเสี่ยงอันเป็นสาเหตุของการกระทำผิดซ้ำ ได้แก่ การสร้างคนดี การมีปัญญา การมีรายได้สมดุล การมีสุขภาพแข็งแรง การหลุดพ้นอาชญากรรม การมีกองทุนพึ่งพาตนเอง การมีสังคมอบอุ่น

ในหมู่บ้านของจังหวัดบุรีรัมย์มีแผนชีวิตหมู่บ้าน เมื่อผู้พ้นโทษออกจากเรือนจำสามารถกลับเข้าไปใช้ชีวิตอยู่ในหมู่บ้าน และนับตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ. 2558 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน (พ.ศ.2562) เรือนจำอำเภอนางรองได้ดำเนินการขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่อง จนเห็นผลในเชิงประจักษ์ในทุกมิติโดยเฉพาะการแก้ไขปัญหายาเสพติดเรือนจำ และบรรลุเป้าหมายสูงสุดคือการคืนคนดีมีคุณค่าสู่สังคมเพื่อเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าต่อสังคมต่อไป หรือกล่าวได้ว่า รูปแบบการดำเนินงานของเรือนจำอำเภอนางรองเป็นรูปแบบการแก้ไขผู้กระทำผิดร่วมกับชุมชน (Community Based Correction) เพื่อให้ผู้พ้นโทษกลับเข้าสังคมและไม่กระทำผิดซ้ำ

ดังนั้น การพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขังด้วยการปรับเปลี่ยนวิถีคิด และพฤติกรรมของผู้ต้องขังให้จิตสำนึกการทำดี ละชั่ว กลัวบาป การให้ความรู้ด้วยการฝึกทักษะวิชาชีพ ให้การศึกษาในระดับต่างๆ รวมทั้งการฟื้นฟูสมรรถภาพด้วยการส่งเสริมสุขภาพ และอนามัย ตลอดจนสร้างสำนึก และความรับผิดชอบต่อสังคมให้สามารถอยู่ในสังคม เมื่อพ้นโทษให้มีอาชีพรองรับ การจัดการรายได้ และกองทุนพึ่งพาตนเอง และมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ในขณะที่เดียวกันผู้ต้องขังเป็นกำลังแรงงานที่สร้างประโยชน์ทางเศรษฐกิจสามารถลดภาระทางงบประมาณของเรือนจำ โดยการฝึกวิชาชีพที่ตอบสนองทั้งความต้องการของผู้ต้องขังและตลาดแรงงานการสร้างผลิตภัณฑ์ และสินค้าราชทัณฑ์ในรูปแบบที่ทันสมัย และสามารถดำเนินการเชื่อมโยงกับชุมชนได้ เป็นที่ยอมรับของสังคม และตลาด เพื่อเพิ่มโอกาสการมีงานทำของผู้ต้องขังหลังพ้นโทษ เพื่อลดอัตราการทำผิดซ้ำ สร้างภาพลักษณ์ และการยอมรับผู้พ้นโทษกับสังคมด้วยการ “คนดีกลับสู่สังคม” ตามนโยบายของกรมราชทัณฑ์

การถอดบทเรียนการปฏิรูประบบเรือนจำ และกระบวนการคืนผู้ต้องขังสู่ชุมชนของเรือนจำอำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์

ความสำเร็จของการดำเนินงานที่เกิดขึ้นของเรือนจำอำเภอนางรองต่อการพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขังมีปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จ ได้แก่ 1.ปัจจัยภายนอก 2.วิสัยทัศน์ของผู้บริหารจังหวัด และผู้บริหารเรือนจำ 3.สภาพแวดล้อมทางกายภาพของเรือนจำ 4.อัตราโทษของผู้ต้องขังในเรือนจำ 5.การนำแนวคิดบุรีรัมย์สันติสุขดำเนินงานร่วมกับแนวทางการพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขัง 6.กลไกคณะกรรมการหมู่บ้าน และ 7.การสร้างการมีส่วนร่วมกับชุมชน และหมู่บ้านในจังหวัดบุรีรัมย์

1.ปัจจัยภายนอก (ปัจจัยสนับสนุน)

ปัจจัยภายนอกที่ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของระดับอำเภอนางรอง เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับนโยบาย สถานการณ์ผู้ต้องขังในเรือนจำ การมีผู้กระทำผิดซ้ำกลับมาสู่เรือนจำ โดยนโยบายที่เป็นแรงสนับสนุน ได้แก่ นโยบายของกรมราชทัณฑ์ คือ 1) นโยบาย 5 ก้าวอย่างแห่งการเปลี่ยนแปลงของกระทรวงยุติธรรม เน้นการห้ามแพร่ระบาดของยาเสพติด โทษทัณฑ์มือถือ และสิ่งของต้องห้ามภายในเรือนจำอย่างเด็ดขาด และเป็นการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีต่อกรมราชทัณฑ์ให้กับสังคม 2) นโยบาย 3 ส. 7 ก. ของกรมราชทัณฑ์ ประกอบด้วย สะอาด สุจริต เสมอภาค กักขัง แก้ไข การยึดหลักกฎหมาย การวางกรอบ

การให้กำลังใจ และการกลับตัว และนโยบายจังหวัด **แนวคิดบุรีรัมย์สันติสุข** คือ วิธีแก้ไขปัญหาสังคม เศรษฐกิจ และปัญหาความมั่นคงภายในจังหวัดบุรีรัมย์ โดยมุ่งเน้นการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ทุกชุมชน และหมู่บ้านในจังหวัดบุรีรัมย์สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างแท้จริง โดยมีคณะกรรมการหมู่บ้านและแผนชีวิตหมู่บ้าน ซึ่งเป็นปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อการดำเนินงานของเรือนจำอำเภอนางรองโดยตรง

โดยสรุปแล้วจากปัจจัยภายนอกต่างๆ เหล่านี้เป็นแรงผลักดันที่ทำให้กรมราชทัณฑ์ และเรือนจำอำเภอนางรองต้องมีกระบวนการที่มีประสิทธิภาพ และมีประสิทธิผลในการพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขัง เพื่อแก้ไขปัญหาคดีผู้ต้องขังล้นเรือนจำ และส่งคนดีกลับคืนสู่สังคมได้อย่างปกติสุข อีกทั้ง ผู้วิจัยเห็นว่าข้อมูลสถานการณ์ผู้ต้องขังล้นเรือนจำของประเทศไทยที่กล่าวถึง บุคคลที่เข้าไปอยู่ในเรือนจำเมื่อถูกปล่อยตัวมาจะมีโอกาสกระทำผิดซ้ำและกลับเข้าไปเรือนจำ ข้อมูลดังกล่าวมีประเด็นที่ผู้วิจัยต้องตั้งคำถาม คือ หากกระบวนการพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขังเป็นกระบวนการเชิงระบบ ไม่ได้ลงลึกถึงการเปลี่ยนแปลงในจิตใจของผู้ต้องขังอย่างลึกซึ้งที่น่าจะเป็นสาเหตุที่ทำให้ผู้ต้องขังเมื่อพ้นโทษกลับกระทำผิดซ้ำอีก แนวคิดบุรีรัมย์สันติสุขกับแนวทางการพัฒนาพฤตินิสัยของกรมราชทัณฑ์สามารถประสานกันได้ เพราะแนวคิดบุรีรัมย์สันติสุขทำให้คนเป็นคนดีจากภายในจิตใจ และเมื่อคนเป็นคนดี เป็นคนใจดีแล้ว กระบวนการพัฒนาพฤตินิสัยของกรมราชทัณฑ์จะช่วยส่งเสริม เต็มเต็ม พัฒนาทักษะของผู้ต้องขังให้เป็นคนที่มีศักยภาพ และกลับเข้าสู่สังคมอย่างสงบสุข

2.วิสัยทัศน์ของผู้บริหารเรือนจำ

ความสำเร็จที่เกิดขึ้นของเรือนจำอำเภอนางรองในการพัฒนาพฤตินิสัยให้กับผู้ต้องขังมาจากวิสัยทัศน์ของผู้บริหารเรือนจำ จำนวน 2 คน ได้แก่ นายผดุง หวังรอด ผู้บริหารเรือนจำปี พ.ศ. 2558-2560 และนายกฤษณะ ทิพย์จันทร์ ผู้บริหารเรือนจำคนปัจจุบันที่ต้องการแก้ไขปัญหายาเสพติด ปัญหาการใช้โทรศัพท์มือถือ สิ่งของต้องห้ามภายในเรือนจำให้เป็นเรือนจำสีขาว 100% และการส่งคืนผู้ต้องขังกลับสู่สังคมอย่างสันติสุข ผู้บริหารทั้งสองท่านนี้มองว่าการพัฒนาพัฒนาพฤตินิสัย และการบริหารงานในเรือนจำอย่างมีประสิทธิภาพต้องทำให้เป็นเนื้อเดียวกันกับการบริหารงานจังหวัดบุรีรัมย์ และการปฏิบัติตามนโยบายของกรมราชทัณฑ์ ดังนั้นผู้บริหารเรือนจำจึงได้นำแนวคิดบุรีรัมย์สันติสุขเป็นกลไกช่วยเพิ่มประสิทธิภาพ และประสิทธิผลในการพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขัง และประสานความร่วมมือกับชุมชน และภายในจังหวัดบุรีรัมย์ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารงานเรือนจำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้แผนพัฒนารายบุคคลของผู้ต้องขัง ประสานกับแผนชีวิตหมู่บ้าน ซึ่งเป็นเครื่องมือในการเชื่อมโยงผู้ต้องขังในเรือนจำ และชุมชนหมู่บ้านภายในจังหวัดบุรีรัมย์ในการเตรียมความพร้อมส่งตัวผู้ต้องขังที่มีถิ่นพำนักอยู่ในจังหวัดบุรีรัมย์ และกำลังจะพ้นโทษให้สามารถกลับเข้าสู่สังคมอย่างสันติสุข

3.สภาพแวดล้อมทางกายภาพของเรือนจำ

เรือนจำอำเภอนางรองนับได้ว่าเป็นเรือนจำที่มีสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เหมาะสม คือ มีพื้นที่ที่กว้างขวาง และเป็นเรือนจำที่แบ่งออกเป็นแดนต่างๆ จำนวน 4 แดน ทำให้เมื่อเรือนจำอำเภอนางรองนำแนวคิดบูรณวิสัยสันติสุขจึงแบ่งพื้นที่ของเรือนจำเป็นหมู่บ้านทั้ง 4 หมู่บ้านได้ทำให้ง่ายต่อการสอดส่องดูแล และการจำลองระบบการบริหารงานภายในหมู่บ้านกับการพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขังในเรือนจำได้ อีกทั้งการจัดสร้างหอเรือนจำเรือนธรรม และหอธรรมบุญสันติสุขเพื่อใช้ในการสาบานตนและประกอบกิจกรรมทางศาสนาถ่อมเกลาคิดใจผู้ต้องขัง

4.อัตราโทษของผู้ต้องขังในเรือนจำ

ข้อได้เปรียบของเรือนจำอำเภอนางรองในการใช้แนวคิดบูรณวิสัยสันติสุขร่วมกับการพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขัง คือ ผู้ต้องขังในเรือนจำอำเภอนางรองมีอัตราโทษจำเรือนจำไม่เกิน 20 ปี และมีฐานความผิดที่ไม่ใช่คดีอุกฉกรรจ์ ทำให้เป็นข้อได้เปรียบที่สำคัญในการสร้างประสิทธิผลการพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขังในเรือนจำได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5.กลไกคณะกรรมการหมู่บ้าน

จุดเด่นของการนำแนวคิดบูรณวิสัยสันติสุขร่วมกับการพัฒนาพฤตินิสัยของผู้ต้องขังในเรือนจำอำเภอนางรอง ไม่เพียงแต่การเสริมสร้างทักษะของผู้ต้องขัง แต่กลไกคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นกลไกที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้ต้องขังด้วยกัน การทำให้ผู้ต้องขังมองเห็นถึงคุณค่าความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขังคนอื่น โดยกลไกคณะกรรมการหมู่บ้านประกอบด้วย ปลัดหมู่บ้านจำนวน 1 คน หัวหน้าหมู่บ้านจำนวน 4 คน และคณะกรรมการหมู่บ้านจำนวน 4 ชุด ซึ่งคณะกรรมการหมู่บ้านคือตัวแทนของผู้ต้องขังที่รวมกลุ่มกันรับฟังปัญหา สอดส่องดูแลพฤติกรรมของผู้ต้องขัง การให้ความช่วยเหลือในเบื้องต้นกับผู้ต้องขัง และนำข้อมูลรายงานกับหัวหน้าหมู่บ้าน เพื่อรายงานต่อปลัดหมู่บ้าน และผู้บัญชาการเรือนจำต่อไป

6.การสร้างการมีส่วนร่วมกับชุมชน และหมู่บ้านในจังหวัดบุรีรัมย์

ความโดดเด่นของการดำเนินงานเรือนจำอำเภอนางรอง คือ การสร้างการรับรู้ สร้างการมีส่วนร่วมกับชุมชน และหมู่บ้านภายในจังหวัดบุรีรัมย์ เพราะการดำเนินงานของเรือนจำจะเกิดประสิทธิผลอย่างยั่งยืนไม่ได้หากขาดการมีส่วนร่วมกับชุมชน และหมู่บ้านในจังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งทางเรือนจำอำเภอนางรองได้ตระหนักถึงประเด็นนี้เป็นอย่างยิ่ง ความสำเร็จในการสร้างการมีส่วนร่วมกับชุมชน และหมู่บ้านในจังหวัดบุรีรัมย์

โดยสรุป ผลการศึกษานี้อาจเป็นแนวทางนำไปสู่การจัดตั้งเรือนจำเพื่อการศึกษาได้อย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งจะเป็ประโยชน์ต่อกรมราชทัณฑ์ ในการกำหนดนโยบายด้านการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขัง โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต ที่เป็นลักษณะเฉพาะงานราชทัณฑ์ประเทศไทย ให้ผู้ต้องขังได้รับการพัฒนาขณะต้องโทษ โดยหลักการคืนคนดีสู่สังคม คือ การบังคับโทษมุ่งสำเร็จในการสร้างจิตสำนึก สร้างความรู้ฝึคชอบชั่วดี ให้เกิดขึ้นกับผู้ต้องโทษให้ได้ ต้องมีการส่งเสริมคุณค่าในบุคคล ส่งเสริมความสามารถ

ของบุคคล ต้องแสดงผลลัพธ์ของความคิดและพฤติกรรม รวมทั้งความเป็นไปได้ในการหาเลี้ยงชีพ สามารถกลับตนเป็นพลเมืองที่ดี คืบคลานสู่สังคมและใช้ชีวิตอย่างปกติสุข ไม่หวนกลับมากระทำความผิดซ้ำสร้างภาระให้กับสังคมอีกต่อไป ตลอดจนหน่วยงานในเครือข่ายกระทรวงยุติธรรม เช่น กรมคุมประพฤติ สามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อการจัดแหล่งเรียนรู้ให้กับผู้ต้องขังที่กระทำความผิด กระทรวงยุติธรรมและกระทรวงมหาดไทยในการเชื่อมโยงไปยังการส่งคืนคนดีสู่สังคมอย่างเป็นระบบ มีแผนการดำเนินการที่ชัดเจน เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอเชิงนโยบาย

1. กระทรวงยุติธรรม กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงมหาดไทย และกระทรวงแรงงานควรร่วมกันกำหนดแนวทางในการพัฒนาพฤตินิสัยของผู้พ้นโทษอย่างจริงจัง โดยการบูรณาการแผนหรือ นโยบายในการดูแลผู้ต้องขังและผู้พ้นโทษ อย่างเช่น เรือนจำอำเภอนางรองที่บูรณาการนโยบายของกรมราชทัณฑ์และนโยบายของจังหวัดได้อย่างกลมกลืน ทำให้สามารถส่งต่อผู้ต้องขังและผู้พ้นโทษได้รับการดูแลหลังปล่อยตัว และสามารถใช้ชีวิตในสังคมได้ปกติสุข อีกทั้งการประสานความร่วมมือภาคส่วนต่างๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานของเรือนจำ โดยเฉพาะชุมชนหรือหมู่บ้านที่ผู้พ้นโทษต้องกลับไปใช้ชีวิต

2. กระทรวงยุติธรรม และกระทรวงศึกษาธิการควรดำเนินการจัดหลักสูตรโดยใช้ความเชื่อ หลักศาสนาเข้ามาสอดแทรกอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อขัดเกลาคิดใจผู้ต้องขัง การสร้างจิตสำนึกเกรงกลัวต่อบาป การสำนึกตน และการจัดหลักสูตรการฟื้นฟูพฤตินิสัยที่เหมาะสมแก่ผู้ต้องขังในเรือนจำที่มีข้อจำกัดด้านระยะเวลาการเรียน และสถานที่ รวมถึงการเข้าถึงรูปแบบการสอนที่ทันสมัย

3. กรมราชทัณฑ์ควรปรับระบบการบริหารงานภายในเรือนจำให้มีความคล่องตัว ไม่ซ้ำซ้อน การปรับปรุงโครงสร้างการบริหารงานภายในให้สามารถปฏิบัติการร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ ได้อย่างคล่องตัว การปรับปรุงกฎหมาย ระเบียบและข้อบังคับที่เป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติตามการพัฒนา การเปลี่ยนแปลงการทำงานแบบมีแนวร่วม โดยการประสานความร่วมมือภาคส่วนต่าง ๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน การสร้างเรือนจำสันติสุข เรือนจำแห่งความช่วยเหลือเกื้อกูลในทุกขั้นตอนการปฏิบัติงาน เชื่อมโยงการทำงานเชิงรุกกับชุมชน และหมู่บ้าน

ข้อเสนอแนะในการดำเนินการ

1. ผู้ต้องขังมักถูกมองว่าเป็นผู้ร้ายโดยสันดาน เนื่องจากผู้กระทำผิดบางกลุ่มมีการสะสมพฤติกรรม ความคิดและจิตสำนึกในทางที่ไม่ถูกต้อง หรือเป็นบุคคลที่มีสภาพจิตผิดปกติ คือด้าน ฯลฯ ดังนั้น งานด้านการแก้ไขอบรม พัฒนาพฤตินิสัยเพื่อเปลี่ยนแปลงความคิด และพฤติกรรมผู้ต้องขังเหล่านี้ให้เป็นปกติเหมือนบุคคลทั่วไป จึงเป็นงานที่ถือได้ว่ามีความยากลำบากเป็นพิเศษ ดังนั้น การพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังคดี ควรดำเนินงานให้ครอบคลุมทั้ง 4 ขั้นตอน ได้แก่ การรับตัว การดำเนินการ การเตรียมปล่อย และการดูแลหลังปล่อย ควบคู่ไปกับการพัฒนาด้านจิตใจ ทำดี ละชั่ว กลัวบาป เพื่อกล่อมเกลาจิตใจ ให้เป็นคนดีของสังคม

2. เจ้าหน้าที่ควรมีคุณธรรมจริยธรรม มีความยุติธรรมกับผู้ต้องขังทุกคนปราศจากอคติ มีความจริงใจ ไม่ละเมิดสิทธิผู้ต้องขัง การสร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างเจ้าหน้าที่ และผู้ต้องขัง การสร้างความเชื่อมั่นลดความหวาดระแวง ซึ่งรูปแบบการดำเนินงานของเรือนจำอำเภอหนองสูง มีการดำเนินงานผ่านคณะกรรมการหมู่บ้านซึ่งทำหน้าที่รับฟัง และแก้ไข้ปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละหมู่บ้าน (แดน) ทำให้ลดภาระงานของเจ้าหน้าที่ และเป็นการสร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างเจ้าหน้าที่และผู้ต้องขังแบบญาติพี่น้อง ไม่ใช่แบบผู้คุมและผู้ต้องขังแบบเดิม และเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ต้องทำหน้าที่เป็นสื่อกลางระหว่างผู้ต้องขังกับชุมชน เช่น การให้คำแนะนำ การวางระบบการคัดผู้ต้องขัง เพื่อฝึกวิชาชีพ การจัดหางาน เป็นต้น ซึ่งทำให้บทบาทของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ต้องเปลี่ยนจากผู้คุมเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือผู้ต้องขังเพื่อพัฒนาพฤตินิสัยและเตรียมความพร้อมผู้ต้องขังให้กลับเข้าสู่สังคมร่วมกับชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. การเชื่อมโยงการทำงานระหว่างเรือนจำและชุมชน/หมู่บ้านที่ต้องดูแลผู้พ้นโทษ มีการใช้แผนชีวิตหมู่บ้านเป็นเครื่องมือเป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้ผู้พ้นโทษและชุมชน โดยมีคณะกรรมการคอยดูแล เช่น การจัดหาที่พักอาศัย และให้การดูแลสำหรับผู้พ้นโทษที่ไม่มีครอบครัว การสนับสนุนในการสร้างอาชีพให้กับผู้พ้นโทษ หรือการจัดตั้งหน่วยงานในการติดตาม ให้คำปรึกษาในด้านการดำเนินชีวิตของผู้พ้นโทษ ซึ่งการดำเนินงานของเรือนจำอำเภอหนองสูงมีการเชื่อมโยงกับแผนชีวิตหมู่บ้าน ซึ่งเป็นการดูแลผู้พ้นโทษอย่างรอบด้าน และเป็นการสร้างแนวร่วมเครือข่ายในการร่วมมือแก้ไข้ปัญหาการกระทำผิดซ้ำ คำนึงถึงเรื่องสิทธิมนุษยชน ไม่ละเมิดสิทธิรวมทั้งให้มีคุณธรรม มนุษยธรรม

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. เนื่องจากการศึกษาในครั้งนี้ศึกษากับเรือนจำในระดับอำเภอ ดังนั้นการศึกษาวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาเรือนจำระดับจังหวัด หรือเรือนจำอำเภออื่นๆด้วย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นภาพรวมของจังหวัดบุรีรัมย์มากขึ้น และสามารถนำผลที่ได้มาพัฒนาพฤติกรรมของผู้ต้องขังได้อย่างครอบคลุม

2. การศึกษานี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งอาจทำให้เห็นผลการวิจัยอาจยังไม่ครอบคลุมผู้ต้องขังโดยรวม ดังนั้น หากมีการศึกษาในครั้งต่อไป ควรทำการศึกษาโดยใช้วิธีการวิจัยแบบอื่น เช่น การแบบสอบถาม แบบสังเกตการณ์ ที่อาจทำให้ทราบผลการวิจัยในภาพกว้างมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กนกเรขา สุวรรณกิจ. (2545). *ความคาดหวังในการดำเนินชีวิตภายหลังการฟื้นฟูโทษของผู้ต้องขังหญิงศึกษาเฉพาะกรณี : ทัณฑสถานหญิงกลาง*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิตสาขาการบริหารงานยุติธรรม, คณะสังคมสงเคราะห์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์).
- กรมราชทัณฑ์. (2560). *พระราชบัญญัติราชทัณฑ์*. กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์ราชทัณฑ์.
- กรมราชทัณฑ์. (2560). *แนวทางการจัดทำแผนปฏิบัติต่อผู้ต้องขังเป็นรายบุคคล (Sentence Plan)*. กรุงเทพฯ: กรมราชทัณฑ์.
- กรมราชทัณฑ์. (2561). *คู่มือการจัดโปรแกรมการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังตามลักษณะแห่งคดีและพฤติการณ์การกระทำผิด*. กรุงเทพฯ: กรมราชทัณฑ์.
- กระทรวงยุติธรรม. (2560). *การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังเพื่อคืนคนดีสู่สังคม กรณีความร่วมมือระหว่างสภาพัฒนาสังคมภาคประชาชน กับเรือนจำพิเศษธนบุรี และกลุ่มงานพัฒนาระบบการพัฒนาพฤตินิสัย*. สืบค้น วันที่ 25 สิงหาคม 2561 จาก <https://goo.gl/Z9jQSj>.
- กระทรวงยุติธรรม. (2560). *พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 134 ตอนที่ 21 ก ลงวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2560*. กรุงเทพฯ: กระทรวงยุติธรรม.
- กฤตยา อาชวนิจกุล และกุลภา วจนสาระ. (2559). *การขับเคลื่อนคุกไทยสู่เรือนจำสุภาพะห่วงใย*. สืบค้น วันที่ 30 มิถุนายน 2562 จาก <https://bit.ly/2R787uP>.
- กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. (2561). *เกาะสนิมเรือนจำ เล็งปฏิรูปโทษ คืนคนดีสู่สังคมยั่งยืน*. สืบค้น วันที่ 15 มิถุนายน 2561 จาก https://www.matichon.co.th/prachachuen/prachachuen-scoop/news_947031.
- กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. (2561). *ถึงเวลาไทยต้องลดปัญหาคุกโทษล้นเรือนจำ หลังพบสูงอันดับ 6 ของโลก*. สืบค้นวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2562 จาก <https://www.isranews.org/isranews-article/65677-tij-65677.html>.
- กิตติพงษ์ เกียรติ วัชรระชัย และคณะ. (2561). *การพัฒนาธรรมนุญพลเมืองผู้ชุมชนที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษา ธรรมนุญหมู่บ้านสันติสุข 9 ตี จังหวัดบุรีรัมย์*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ณรัชต์ เสวตนันท์. (2560). *กรมคุมประพฤติ เปิดสถิติผู้ฟื้นฟูโทษกระทำผิดซ้ำสูงถึง 22.78%*. สืบค้น วันที่ 1 มิถุนายน 2561 จาก <https://www.isranews.org/thaireform-other-news/58537-reduce-re.html>.

- ณัฐวัฒน์ สุทธิโยชิน. (2554). “ทฤษฎีการลงโทษ” ใน เอกสารประกอบการสอนชุดกฎหมายและอาชญาวิทยาชั้นสูง หน่วยที่ 6. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช สาขาวิชานิติศาสตร์.
- ไทยรัฐ. (2561). แก่นักโทษล้นคุก. สืบค้น วันที่ 15 มิถุนายน 2561 จาก <https://www.thairath.co.th/content/1300752>.
- ธานี วรภัทร์. (2555). การลดปริมาณผู้ต้องขังในเรือนจำศึกษามาตรการทางกฎหมายในชั้นบังคับโทษจำคุก (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์ปริทัศน์ พนมยงค์. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- นภาพรณ หะวานนท์. (2557). การปฏิรูปเรือนจำ : จากสถาบันการลงโทษสู่ชุมชนแห่งความหวัง. วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง, 10(2), 1-19.
- นิติพล ชาระรูป และคณะ. (2559). รายงานผลการโครงการวิจัยและประเมินผลการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมจังหวัดน่านร่อง ปีงบประมาณ 2559. กรุงเทพฯ: ศูนย์คุณธรรม.
- นิติพล ชาระรูป และคณะ. (2559). รายงานผลโครงการวิจัยและประเมินผลการจัดสมัชชาคุณธรรมแห่งชาติ ครั้งที่ 8 ปีงบประมาณ 2559. กรุงเทพฯ: ศูนย์คุณธรรม.
- ประณิตศิลป์ พันเผ่าเลิศ. (2549). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังเรือนจำกลางคลองเปรม. (ปริญญาานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต. คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์).
- ประไพพิมพ์ สุธีวสินนท์ และประสพชัย พสุนนท์. (2559). กลยุทธ์การเลือกตัวอย่างสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ. สืบค้นวันที่ 15 มิถุนายน 2561 จาก <https://bit.ly/2F6U9Em>.
- พิเศษ สะอาดเย็น. (2561). แนวทางมิติการพัฒนาในการฟื้นฟูและคืนผู้ต้องขังสู่สังคม แนวทางมิติการพัฒนาในการฟื้นฟูและคืนผู้ต้องขังสู่สังคม. กรุงเทพฯ: สำนักกิจการต่างประเทศและประสานนโยบาย สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย.
- ไพบุลย์ ช่างเรียน และคณะ. (2558). รายงานประเมินผลการใช้กรอบธรรมาภิบาลหมู่บ้านสันติสุข 9 ดีในการพัฒนาหมู่บ้าน จังหวัดบุรีรัมย์. บุรีรัมย์: สำนักงานจังหวัดบุรีรัมย์.
- เพลินใจ แต่เกษม. (2552). พันธมิตรภาคประชาสังคมกับการปลดปล่อยให้ผู้ต้องขังกลับคืนสู่สังคม. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์. กรมราชทัณฑ์: สำนักวิจัยและพัฒนาระบบงานราชทัณฑ์.
- ภูมิภักดิ์ พิทักษ์เขื่อนขันธิ และคณะ. (2562). ตัวแบบ (Model) และระบบปฏิบัติการสร้างความเข้มแข็งเพื่อการพึ่งตนเอง พึ่งพากัน และการจัดการตนเองแบบบูรณาการของหมู่บ้าน / ชุมชน : ฐานรากสู่ความมั่นคง มั่งคั่งยั่งยืนของชาติ. ขอนแก่น: สถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- เรือนจำอำเภอนางรอง . (2561). รายงานการดำเนินการของเรือนจำอำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ ตามแนวทางสันติสุข 9 ดี. บุรีรัมย์: เรือนจำอำเภอนางรอง.

- วันทนา เนื่องอนันต์ และ สอนง โลหิตวิเศษ. (2559). รูปแบบกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาพัฒนา
 พหุคุณนิสัยของผู้ต้องขังวัยหนุ่ม. *วารสารสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร*. 12(2): 234-260.
- สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย. (2561). *เคาะสนิมเรือนจำ เล็งปฏิรูปโทษ ก็นคนคดียุติธรรม
 ยิ่งยืน*. มติชนรายวัน.
- สยามรัฐ. (2562). *เรือนจำสุภาพระ 7 ปี เสริมพลังบวกให้ผู้ต้องขัง*. สืบค้นวันที่ 30 มิถุนายน 2562 จาก
<https://bit.ly/2MH7BoL>.
- สหพันธ์เพื่อสิทธิมนุษยชนสากล. (2560). *หลังกำแพง ส่องสภาพเรือนจำไทยภายหลังรัฐประหาร*.
 กรุงเทพฯ: สหพันธ์เพื่อสิทธิมนุษยชนสากล.
- สุชาติ สมณะ และ ลัดดาพรรณ ณ ระนอง. (2560). ปมของผู้ต้องขังที่มีต่อภารกิจคืนคนดีสู่สังคม.
Veridian E-Journal, 10(2), 1104-1114.
- สำนักกิจการยุติธรรม. (2559). *แนวทางการลดความแออัดของผู้ต้องขังในเรือนจำ*. สืบค้นวันที่ 30 มิถุนายน
 2562 จาก <https://1th.me/mzTt>.
- สำนักงานจังหวัดบุรีรัมย์. (2558). *การจัดทำแผนชีวิตหมู่บ้าน*. บุรีรัมย์: สำนักงานจังหวัดบุรีรัมย์.
- สำนักพัฒนาพหุคุณนิสัย. (2555). *อาชญากรกับทฤษฎีการประทับุตรา*. วันที่ 25 สิงหาคม 2561 จาก
<https://goo.gl/jmmmPu>.
- สำนักพัฒนาระบบงานราชทัณฑ์. (2560). *รายงานผลการดำเนินงานกลุ่มงานพัฒนาระบบการพัฒนาพหุ
 นิสัย ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2560*. กรุงเทพฯ: สำนักพัฒนาระบบงานราชทัณฑ์.
- เสรี ศรีหะไตร. (2558). *คู่มือการอยู่รอดของชีวิต*. บุรีรัมย์: ศูนย์ปฏิบัติการบุรีรัมย์สันติสุข.
- อัจฉริยา ชูตินันท์. (2557). *อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- อุเอโนะ มามิ. (2018). *นักโทษล้นคุก ถึงเวลาต้องเบี่ยงเบนโทษ*. สืบค้น วันที่ 15 มิถุนายน 2561 จาก
<http://www.bangkokbiznews.com/news/detail/803628>.
- Allen, H.E. & Simonsen. (2001). *Corrections in America: An Introduction*. New Jersey:
 Prentice Hall.
- A.J. Reiss, Jr. (1951) "Delinquency as the Failure of Personal and Social Controls". *American
 Sociological Review*. 16(2), 196-207.
- Bandura, A. (1977). *Social Learning Theory*. New Jersey : Prentice-Hall, Inc.
- BBC News. (2016). *วิกฤตคุกเนเธอร์แลนด์ขาดแคลนนักโทษ*. สืบค้น วันที่ 25 มิถุนายน 2561 จาก
<https://www.bbc.com/thai/international-37966697>.
- BBC. (2560). *รายงานหลังกำแพง (คุก) ชี้ไทยล้นเหลวการแก้ปัญหาเรือนจำ*. สืบค้นวันที่ 30 มิถุนายน
 2562 จาก <https://bbc.in/2Iyainr>.

- Becker, H. S. (1963). *Outsiders: Studies in the Sociology of Deviance*. New York: Macmillan.
- Coyle, Andrew. (2004). *Guidance Notes on Prison Reform*. Retrieved June 23, 2019, from <https://bit.ly/2ZlgKVz>.
- Dimascio, W. (2009). Special Issue Reflections: The History of Prisons and Punishment. *The Prison Journal*. 89 (1), 3S-6S.
- Goffman, E. (1961). *Asylum: Essays on the Social Situation of Mental Patients and Other Inmates*. Garden City NY: Anchor Books.
- Hirschi, T. (1969). *Causes of Delinquency*. Berkeley CA: University of California Press.
- Herlin, Chandrawati, (2018). *UNODC-TIJ* คู่มืองานเรือนจำหญิง “ตั้งเกอรั้ง” แห่งแรกในอินโดนีเซียที่นำ “ข้อกำหนดกรุงเทพมหานคร” ไปปรับใช้. สืบค้น วันที่ 30 มิถุนายน 2561 <https://thaipublica.org/2018/04/unodc-tij-bangkok-rules-peringatan/>.
- Newman et al. (2014). *More Than Overcrowding: A Deeper Look At The Problem With Prisons*. Los Angeles: University of Southern California.
- Olivia, Rope. (2018). Global Prison Trends. 27th Session CCPCJ Side-Event Vienna International Centre (VIC). Vienna: Austria.
- Reckless, Walter C. (1967). *The Crime Problem*. New York: Appleton Century Crofts.
- Silver, Isidore. (1981). *Criminology*. New York: Barnes & Noble Books.
- Sutherland, Edwin H. and Cressey, D. R. (1968). *Principle of Criminology*. Bombay: The Times of India Press.

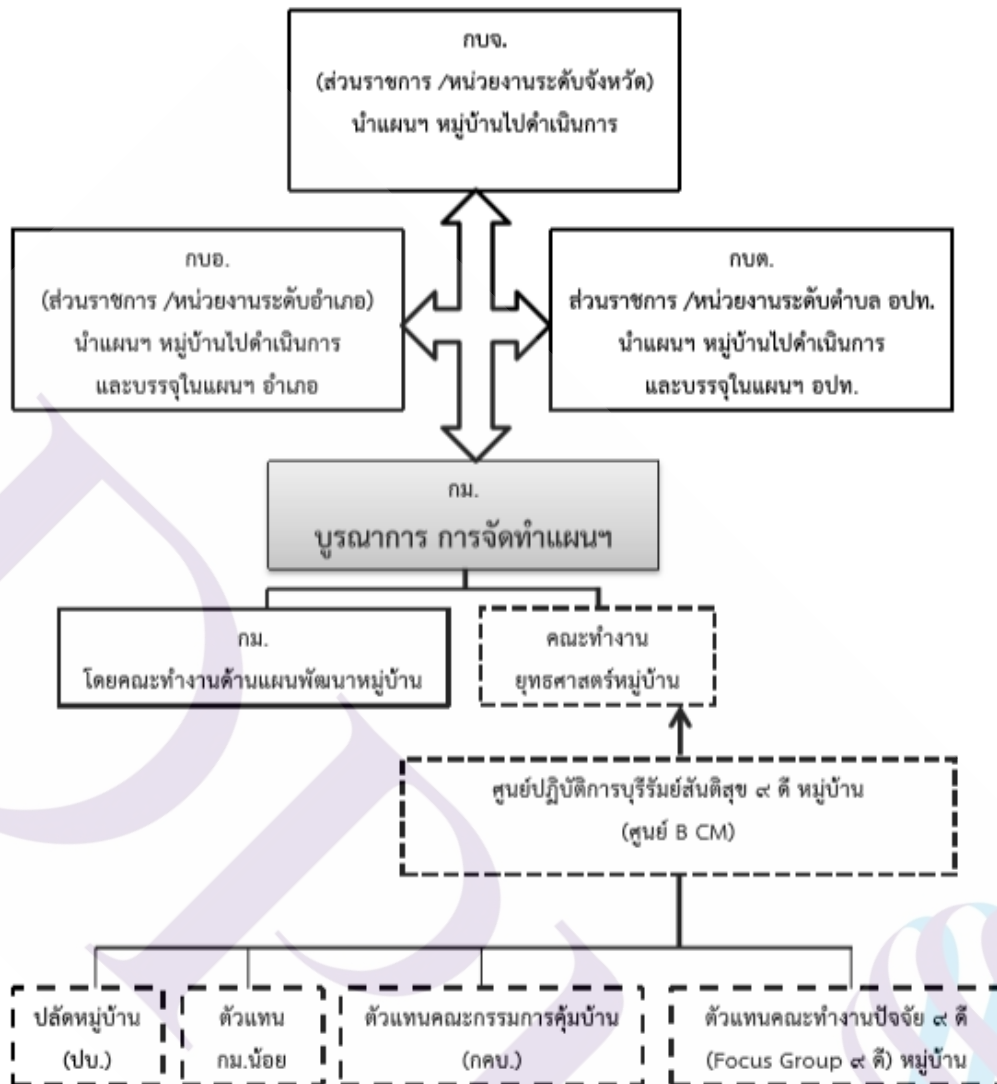
ภาคผนวก

คำปฏิญาณตนของเจ้าหน้าที่และผู้ต้องขัง

<p>1.ข้าพเจ้าจะจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และ จะเทิดทูนรักษาไว้ซึ่งการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข</p> <p>2. ข้าพเจ้าจะประพฤติตนเป็นคนดี ละเว้นความชั่ว เกรงกลัว ต่อบาป จะรักษาศีล 5 หรือปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอน ของศาสนา</p> <p>3.ข้าพเจ้าจะบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเอง ต่อ ครอบครัว ต่อชุมชน และสังคมด้วยสติปัญญา กำลัง ความสามารถ และให้ความร่วมมือต่อส่วนรวมอย่างเต็มที่</p> <p>4.ข้าพเจ้าการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ เก็บออมเงิน และดำเนิน ชีวิตตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ส่งเสริมการรวมกลุ่ม อาชีพ กลุ่มสหกรณ์ทางการเงินของหมู่บ้านให้เกิดรายได้ สมดุลของครอบครัว</p> <p>5.ข้าพเจ้าจะปกป้องรักษาซึ่งทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ทรัพย์สินของส่วนรวม และรักษาความสะอาด ของหมู่บ้าน ชุมชนอย่างต่อเนื่องเพื่อให้มีสิ่งแวดล้อม สมบูรณ์ และมีสุขภาพแข็งแรง</p> <p>6.ข้าพเจ้าจะเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่มีความรักความสามัคคีต่อกัน และให้อภัยกัน จะดูแลซึ่งกันและกันทุกครอบครัว เหมือน ครอบครัวเดียวกันเพื่อให้สังคมอบอุ่น</p>	<p>7.ข้าพเจ้าจะปฏิบัติตามกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับของ สังคม และร่วมเฝ้าระวังไม่ให้มีคนชั่วและคนไม่ดีอยู่ใน หมู่บ้าน และจะทำให้หมู่บ้านหลุดพ้นจากอาชญากรรม</p> <p>8.ข้าพเจ้าจะร่วมส่งเสริมการรวมกลุ่มเป็นกองทุนพึ่งพา ตนเอง เพื่อประโยชน์และเพื่อแก้ไขปัญหาของหมู่บ้านเพื่อ อนาคตของลูกหลาน</p> <p>9.ข้าพเจ้าจะเชื่อฟัง และ ปฏิบัติ ตาม ตาม มติ ของ คณะกรรมการหมู่บ้าน และในที่ประชุมประชาคมหมู่บ้าน และจะให้ความร่วมมือต่อส่วน รวมอย่างเต็มกำลัง ความสามารถทุกครั้ง</p> <p>10.ข้าพเจ้าข้าพเจ้าจะรับฟังความเห็นของผู้อื่นปฏิบัติตาม เสียงข้างมาก และเคารพเสียงข้างน้อย</p> <p>11.ข้าพเจ้าจะปฏิบัติตามธรรมเนียมหมู่บ้านสันติสุข 9 ตัวอย่าง เครื่องคิดเพื่อให้เกิดความสันติสุขบนความพอเพียง ครอบครัวเดียวกันสายเลือดเดียวกันเพื่อลูกหลาน</p> <p>12.หากข้าพเจ้ากระทำผิดคำตัดสินขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ลงโทษ ขอให้ตนรบกพบกับความเสื่อมสลาย และหากข้าพเจ้า กระทำตามคำศัพท์นี้ และปฏิบัติดีขอให้ข้าพเจ้าและ ครอบครัวมีความสุขความเจริญรุ่งเรืองให้ร่ำรวยมั่งคั่งมี เงินทองสุขกายสบายใจไปขอให้ได้ไปขึ้นสวรรค์</p>
--	--

ที่มา: เรือนจำอำเภอนางรอง (2561)

การจัดทำแผนชีวิตหมู่บ้าน และครอบครัว

ที่มา: เสรี ศรีหะไตร (2558)

ภาพการลงพื้นที่เก็บข้อมูล ณ เรือนจำอำเภอนางรอง

ที่ บร ๐๐๒๕.๒/๒๓๖๑๑

เรือนจำอำเภอนางรอง

อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ ๓๑๐๐๐

พฤศจิกายน ๒๕๖๑

เรื่อง ตอบรับโครงการวิจัยการพัฒนารูปแบบการปฏิรูปเรือนจำ และกระบวนการคืนผู้ต้องขังสู่ชุมชนสันติสุข
ในเรือนจำอำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์

เรียน อธิการบดีมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

อ้างถึง หนังสือมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต ที่ มธบ.๐๔๑๑(๑)/๑๐๐๐๗ ลงวันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๑

สิ่งที่ส่งมาด้วย สำเนาหนังสือกรมราชทัณฑ์ ที่ ยธ ๐๗๐๔.๑/๓๓๘๗๔ ลงวันที่ ๒๖ ตุลาคม ๒๕๖๑

ตามหนังสือที่อ้างถึง มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต จัดดำเนินการโครงการวิจัยพัฒนารูปแบบ
การปฏิรูปเรือนจำ และกระบวนการคืนผู้ต้องขังสู่ชุมชนสันติสุขในเรือนจำอำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์
โดยได้ขออนุญาตไปยังกรมราชทัณฑ์ นั้น

บัดนี้ กรมราชทัณฑ์ ได้พิจารณาอนุญาตให้ดำเนินการโครงการวิจัยดังกล่าวแล้ว เรือนจำ
อำเภอนางรอง จึงขอส่งสำเนาหนังสือกรมราชทัณฑ์มาเพื่อโปรดทราบ และอนุญาตให้บุคคลเข้าทำการเก็บ
ข้อมูลเกี่ยวกับโครงการวิจัยการพัฒนารูปแบบการปฏิรูปเรือนจำ และกระบวนการคืนผู้ต้องขังสู่ชุมชนสันติสุขใน
เรือนจำอำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ หากกำหนดเข้าดำเนินการเมื่อใดโปรดแจ้งให้เรือนจำฯ ทราบด้วย
จักขอขอบคุณยิ่ง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบ

ขอแสดงความนับถือ

(นายกฤษณะ ทิพยจันทร์)

ผู้บัญชาการเรือนจำอำเภอนางรอง

ฝ่ายบริหารทั่วไป

โทร. ๐๔๔- ๖๖๖ - ๔๑๒

โทรสาร ๐๔๔- ๖๖๖ - ๔๑๒

